

LASTENSUOJELUN KÄYTÄNTÖJÄ RAKENTAMASSA

Lastensuojelutoiminta vuosina 1922–1937 alan
ammattilehden keskusteluissa

Nanne Kati Henriika Isokuortti

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalityö
Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2014

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalityeiden laitos	
Tekijä – Författare – Author Nanne Isokuorti			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Lastensuojelun käytäntöjä rakentamassa. Lastensuojelutoiminta vuosina 1922–1937 alan ammattilehden keskusteluissa.			
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiaalityö			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year Lokakuu 2014	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 120
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Maailmansotien välinen ajanjakso voidaan nähdä murroskohtana modernin suomalaisen lastensuojelun kehityksessä. Lapsiin ja lastensuojeluun liitettiin tuolloin uusia merkityksiä ja lastensuojelujärjestelmää kehitettiin voimakkaasti. Lapset ja nuoret nousivat valtiollisen huomion kohteeksi, ja heihin panostaminen nähtiin kansakunnan tulevaisuuden kannalta tärkeänä. Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan lastensuojelun toimijoiden lastensuojelutoiminnasta käymää keskustelua alan johtavassa ammattilehdessä, <i>Lastensuojelulehdessä</i>, koko sen ilmestymisaikana 1922–1937.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten Lastensuojelulehden kirjoittajat pyrkivät rakentamaan lastensuojelun käytäntöjä suomalaisessa yhteiskunnassa 1920–1930-luvuilla sekä miten käytännöistä käyty keskustelu muuttui lehden ilmestymisen aikana. Tutkielmassa analysoidaan myös kirjoittajien käsityksiä lastensuojelusta. Tutkielmassa käytännöt ymmärretään ihmisten ylläpitäminä, pysyvinä ja toistuvina tapoina toteuttaa jokin asia. Käytännöt nähdään syntyvän tiettyä tarkoitusta varten ja olevan sidoksissa omaan sovellusympäristönsä.</p> <p>Lastensuojelulehden tavoitteena oli toimia kaikkien lastensuojelun toimijoiden yhtenäisenä lehtenä. Ilmestymisensä aikana lehti kuitenkin suuntautui kasvatustieteiden tutkimukseen. Tutkimusaineisto koostuu 125:stä lastensuojelutoimintaa käsittelevästä artikkelista. Artikkelit valikoitiin systemaattisesti määriteltyjä kriteerejä noudattaen. Aineisto luokiteltiin, eriteltiin ja analysoitiin sisällönanalyysia hyödyntäen. Artikkeleiden lähiluvussa sovellettiin käsitehistoriallista lähestymistapaa.</p> <p>Tarkastelujaksolla lastensuojelu ymmärrettiin nykypäivään verrattuna laajasti. Tutkimusaineiston perusteella lastensuojelun käytännöt jaetaan kolmeen ryhmään: lastensuojelutarpeen ennaltaehkäiseviin käytäntöihin, arviointiin ja luokitteluun sekä lastensuojelulaitosten toimintakäytäntöihin. Ennaltaehkäiseviin käytäntöihin lukeutuivat lasten kasvuolojen tukeminen ja roluhygieeniset toimenpiteet. Lasten kasvuoloihin liittyvien keskustelujen yhteydessä kirjoittajat pohtivat myös lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. Lastensuojelulaitosten toimintakäytäntöihin sisältyivät lasten käytännöllinen toiminta eli ammattikasvatus ja liikunnallinen toiminta sekä rangaistus- ja kurinpitokäytännöt. Keskeisin ja säännöllisin lehdessä käsitelty aihepiiri oli lastensuojelulaitosten käytännöllinen toiminta. Arviointia ja luokittelua käsiteltiin ainoastaan 1920-luvulla. Kurinpito- ja rangaistuskäytännöistä kirjoitettiin pääsääntöisesti 1930-luvulla. Keskustelu lasten kasvuolojen tukemisesta keskittyi julkaisuaikojen alku- ja loppupäihin. Lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle keskusteltiin melko tasaisesti lehden koko julkaisun ajan. Roluhygieenisistä toimenpiteistä käyty keskustelu oli vilkkaimmillaan 1930-luvun ensimmäisinä vuosina. Keskustelut heijastavat muutoksia lehden kirjoittajakunnassa sekä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja tilanteessa.</p> <p>Lastensuojelulehden kirjoittajien käytäntöihin liittyvästä argumentaatiosta välittyy lasten ja heidän suojelunsa yhteiskunnallista merkitystä korostanut diskurssi. Lasten ja nuorten tui terveydellään ja ahkeruudellaan osallistua vahvan kansakunnan rakentamiseen. Yhteiskunnan heikompaan osaan kuuluneet lapset nähtiin yhteiskunnan potentiaalisena taakkana. Kirjoittajat pyrkivät kohdentamaan lastensuojelun käytäntöjä tämän haasteen ratkaisemiseen. Määrittämällä eri lapsiryhmien tuen ja kontrollin tarpeita sekä analysoimalla lastensuojelutoiminnan tehtäviä ja tavoitteita lehden kirjoittajat pyrkivät kirjoituksillaan rakentamaan lastensuojelun käytäntöjä siten, että ne palvelivat yhteiskunnan etua.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Lastensuojelu, lastensuojelun käytännöt, lastensuojelun käsite, Lastensuojelulehti, 1920–1930-luvut, käsitehistoria			

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	4
1.1 Aikaisempi tutkimus suomalaisen lastensuojelun historiasta	10
1.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	12
2 TUTKIMUSAINEISTO JA -METODOLOGIA.....	14
2.1 Lastensuojelulehti ja sen kirjoittajat	14
2.2 Aineiston kerääminen ja tutkimusprosessin kulku	26
2.3 Tutkimusmetodologia	29
2.4 Tutkimuksen etiikka	33
3 LASTENSUOJELU MAAILMANSOTIEN VÄLISEN AJANJAKSON YHTEISKUNTAPOLIITTISESSA TILANTEESSA.....	36
3.1 Lastensuojelu yhteiskuntapolitiikassa	36
3.2 Lastensuojelun käytännöt	41
3.3 Lastensuojelun ja väestöpolitiikan suhde	47
3.4 Lastensuojelun opilliset suuntaukset	50
4 LASTENSUOJELULEHTI JA LASTENSUOJELUN KÄSITE.....	53
5 LASTENSUOJELUNTARPEEN ENNALTAEHKÄISYYN LIITTYVÄT KÄYTÄNNÖT.....	58
5.1 Lasten kasvuolojen tukeminen	58
5.1.1 Lapsen perhe-elämään ja kasvuympäristöön liittyvistä odotuksista	60
5.1.2 Lastentarhatoiminta	62
5.1.3 Lastenvalvonta	64
5.1.4 Lasten sijoittamisesta kodin ulkopuolelle	68
5.2 Lastensuojelu ja rotuhygienian käytännöt	73
6 LUOKITTELU JA ARVIOINTI LAPSEN SIOITUKSEN YHTEYDESSÄ.....	79
7 LASTENSUOJELULAITOSTEN TOIMINTAKÄYTÄNNÖT.....	86
7.1 Yhteiskunnan hyödylliseksi jäseneksi kasvattaminen	86
7.1.1 Työnteko, ammattiopetus ja ammatinvalintaneuvonta	89
7.1.2 Urheilu, kilpailut ja leikit	95
7.2 Rangaistus- ja kurinpitokäytännöt lastensuojelulaitoksissa	98
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA.....	103
LÄHTEET.....	113
LIITTEET.....	118

1 JOHDANTO

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi sekä lastensuojelu ovat olleet 2010-luvun Suomessa yksi keskustelluimmista yhteiskunnallisista huolenaiheista. Tilanteeseen on pyritty puuttumaan niin valtiollisella, kunnallisella kuin yksityisellä tasolla. (Ks. esim. Kananoja ym. 2013, 6; Bardy 2013, 7.) Samansuuntainen koko yhteiskunnan lävistävä lapsiin ja nuoriin kohdistuva huoli on mahdollista havaita myös 1920–1930-lukujen yhteiskuntapoliittisesta keskustelusta. Maailmansotien välisellä ajanjaksolla lasten ja nuorten tulevaisuuden koettiin olevan vaarassa ja tilanteen edistämisen nähtiin olevan kaikkien kansalaisten vastuulla. Kun maailmansotien välisellä ajanjaksolla käydyn keskustelun taustalla vaikutti nationalistissävyinen pelko kansakunnan rappeutumisesta, nykypäivänä kannetaan huolta valtion taloudellisesta kilpailukyvyistä ja vakaudesta (ks. esim. Satka 2010, 204–205).

Tämä tutkielma on sosiaalityön historiaa käsittelevä tutkimus, jonka kohteena on lastensuojelun toimijoiden lastensuojelutoiminnasta käymä keskustelu alan johtavassa ammattilehdessä, *Lastensuojelulehdessä*, koko sen ilmestymisaikana 1922–1937. Vuosina 1922–1923 lehti ilmestyi nimellä *Lastensuojelu*. Tutkielmassa käytän termiä Lastensuojelulehti, jolla viitataan lehden koko ilmestymisaikaan. Analysoimalla lehdessä käytyä keskustelua selvitän, miten lehden kirjoittajat pyrkivät rakentamaan lastensuojelun käytäntöjä suomalaisessa yhteiskunnassa 1920–1930-luvuilla. Lisäksi tarkastelen, miten käytännöistä käyty keskustelu muuttui lehden ilmestymisen aikana.

Lastensuojelulehden kirjoittajista keskityn erityisesti lehden päätoimittajan Sulo Santeri Salmensaaren, Mikko Tuokon, nimimerkin -o., nimimerkin R.L, Kosti Pirjolan, Alpertti Heimalan ja nimimerkin R.H artikkeleihin.

Edellä mainitut henkilöt kirjoittivat lastensuojelutoiminnasta eniten. Heidän lisäksi olen valinnut artikkeleita 55:ltä satunnaisemmin tai nimettömästi kirjoittaneilta henkilöiltä. Lastensuojelulehden tarkoituksena oli käsitellä lastensuojeluun liittyviä kysymyksiä laaja-alaisesti ja siten toimia koko maan lastensuojelua edustavan tahon lehtenä (Lastensuojelulehden toimitus 1922, 1–2). Tavoitteestaan huolimatta lehti kuitenkin vaikutti suuntautuvan kasvatustieteiden ammattilaisten lehdeksi (Pulma 1987, 192). Lehden perusti kouluhallituksen lastensuojeluosasto. Lehteä kustansi vuoteen 1925 asti Koulutarpeiden keskusliike, jonka jälkeen päätoimittaja otti kustantamisen vastuulle. Lehdellä oli sen ilmestymisen aikana pääsääntöisesti 550 tilaajaa. (Salmensaari 1936, 1; Salmensaari 1931, 170–171; Hämäläinen 2007, 198–199, 201.)

Maailmansotien välinen ajanjakso voidaan ymmärtää murroskohtana modernin suomalaisen lastensuojelun kehityksessä. Kansalaissodan ravistelemassa ristiriitaisessa tilanteessa nuoren valtion johdon ensisijaisena tavoitteena oli kansakunnan yhtenäisyys sekä moraalinen ja fyysinen vahvistuminen. Epävarmassa yhteiskunnallisessa tilanteessa lapset ja perheet nousivat huomion kohteeksi. Lastensuojelu nähtiin kansakuntaa voimistavana aatteena. Samanaikaisesti väestöpolitiikan asema korostui 1920-luvulla yhteiskunnallisessa keskustelussa. Väestöpolitiikka kietoutui kiinnostavalla tavalla lastensuojelusta käytyyn keskusteluun ja muutti merkittävästi lastensuojelun diskurssia. Tutkielmassani tuon esiin, miten nämä yhteiskunnalliset ilmiöt välittyivät Lastensuojelulehden keskusteluissa.

Akateemista maailmaa on viime vuosikymmeninä koskettanut niin sanottu käytäntökäännö (esim. Miettinen ym. 2009) ja käytännöt ovat olleet yksi kiinnostavimmista tutkimuksen kohteista. Muutoksen myötä tietoyhteiskunta ja tiede ovat lähentyneet toisiaan ja tiedon tuottamisen tapa on muuttunut. Perinteisen

akateemisen tutkimuksen ohella tiedon muodostamiseen on nyky-yhteiskunnassa osallistunut lukuisia muita toimijoita, joiden tietoteoreettiset käsitykset ovat saattaneet poiketa perinteisistä toimintatavoista. Tämä muutos on edellyttänyt perinteisen ja uuden tiedontuotannon tavan toimijoilta vuoropuhelua ja yhteistoimintaa. (Gibbons ym. 1994; Nowotny ym. 2001; Flyvbjerg 2001.)

Ymmärrän käytännöt ihmisten ylläpitäminä, pysyvinä ja toistuvina tapoina toteuttaa jokin asia. Käytännöt syntyvät ja ovat olemassa tiettyä tarkoitusta varten. Niihin kytkeytyy aina erilaisia toimijoita, tehtäviä, vuorovaikutusta ja resursseja. Lisäksi käytännöt ovat sidoksissa omaan sovellusympäristöönsä. (Pohjola & Koivisto 2013, 90–92.) Tutkimissani Lastensuojelulehden artikkeleissa kirjoittajat esittelevät, arvioivat ja pohtivat lastensuojelun käytäntöjä, jotka on tarkoitettu parantamaan lastensuojelun toteuttamista.

Pohjola ja Koivisto (2013) huomauttavat, että kehitettäessä jotain uutta on tärkeää huomioida edellytykset käytännön mahdollistamiselle (mt. 91). Lyhyen aikavälin tarkastelun lisäksi on olennaista tuntea käytäntöjen historiallinen rakentuminen. Käytäntöjen syntyminen ja olemassaolo ovat historialliseen ja kulttuuriseen kontekstiinsa sekä suhteisiinsa sidottuja. Niiden tavoitteet ja toteuttaminen poikkeavat ajanjaksoittain ja toimiympäristöittäin. Esimerkiksi lastensuojelutarpeen ennaltaehkäisyyn muodostettiin 1920–1930-luvuilla erilaisia käytäntöjä kuin nykypäivänä. Jotta käytäntöjen tarkastelu olisi mahdollista, huomioin tutkielmassa käytäntöjen toimintaympäristön ja sen muotoutumiseen vaikuttaneet yhteiskunnalliset ilmiöt.

Koska tutkimusintressini liittyy Lastensuojelulehden kirjoittajien käsityksiin lastensuojelusta ja sen käytännöistä, pyrin käsitehistoriallisen lähestymistavan (ks. esim. Hyvärinen ym. 2003; Skinner 2002) avulla ymmärtämään

aikalaisten käsitteisiin liittäneitä merkityksiä ja niistä käytyjä kamppailuja. Käsitteet ja niiden historiallinen analyysi ovat siten tutkimuskohteeni. Tarkoitukseni ei ole pyrkiä määrittämään käsitteitä, vaan analysoida kirjoittajien käsityksiä ja uskomuksia käsitteen sisällöstä. Ymmärrän lehden kirjoittajat toimijoina suomalaisen lastensuojelun alan kentässä. Tarkastelun kohteena oleva ajanjakso on lähestymistavan kannalta erityisen kiintoisa, sillä nykyäänkin käytössä oleva lastensuojelun käsite muotoutui 1920–1930-luvun diskursiivisen muutoksen yhteydessä.

Lastensuojelun toimijat ymmärsivät alan 1920–1930-luvuilla lukuisine toimijoineen, lähestymistapoineen ja toimintamalleineen nykypäivään verrattuna laajemmin. He sisällyttivät lastensuojelun käsitteeseen eri merkityksiä kuin nykypäivänä. Valtiollisen ja kunnallisen lastensuojelun ohella useilla lastensuojelujärjestöillä oli merkittävä asema alan kehityksessä. Julkiseen lastensuojeluun katsottiin kuuluvan esimerkiksi erilaiset lastensuojelulaitokset, avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten suojeleminen ja valvonta sekä lastentarhat. Yksityinen lastensuojelusektori puolestaan keskittyi usein ennaltaehkäisevään lastensuojelutoimintaan kuten lasten terveydenhoitoon ja virkistystoimintaan. (Pulma 1987, 174; Hämäläinen 2007, 197.)

Lastensuojelun laaja-alaisuus heijastui myös alan sisäisinä erimielisyyksinä, mistä johtuen lastensuojelun suunnasta käytiin ajanjaksolla kiihkeää kamppailua. Lastensuojelun toimijat olivat jakautuneet kolmeen poliittiseen rintamalinjaan: konservatiiviseen, keskustalaiseen ja vasemmistolaiseen siipeen (Hämäläinen 2007, 151). Myös Lastensuojelulehti oli kietoutunut näihin kamppailuihin. Lehden keskeiset kirjoittajat olivat pääasiassa valtiollisen ja kunnallisen lastensuojelun toimijoita, jotka olivat erikoistuneet kasvatustöihin.

Poliittisesti he edustivat keskustalaista rintamalinjaa (Hämäläinen 2007, 148).

Kansallisten kiistojen ohella lehden kirjoittajat kiistelivät myös keskenään lehden keskusteluissa lastensuojelun tarkoituksista ja tehtävistä. Näkemykset lastensuojelun suunnasta ja sisällöstä kietoutuivat käytäntöjen rakentamiseen. Lasten ja nuorten hyvinvointiin ja laadukkuuteen panostaminen nähtiin tulevaisuuden menestymisen kannalta olennaisena ja yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olleet lapset katsottiin tämän tavoitteen osalta ongelmalliseksi ryhmäksi. Tutkielmassa pyrin avaamaan näkökulmia siihen, minkälaisia käytäntöjä Lastensuojelulehden kirjoittajat pyrkivät muodostamaan ajanjakson lastensuojelun haasteisiin.

Tutkimusaineistooni liittyviä keskeisiä käsitteitä ovat turvattomuus ja pahantapaisuus. Termejä käytettiin lastensuojelun piirissä olevien lasten jaottelemiseen heidän käytöksensä ja tilanteensa mukaan, mikä puolestaan määritteli heihin kohdistuneita lastensuojelun keinoja. Kyseinen luokittelutapa syntyi suojelukasvatusaatteen myötä. Turvattomat tai ”huonohoitoiset” lapset olivat tavallisesti laiminlyötyjä, hylättyjä ja/tai huonosti hoidettuja lapsia, jotka usein sijoitettiin perhehoitoon tai lastenkoteihin. (Harrikari 2004a, 135-137; Pekkarinen 2010, 57.) Pahantapaisiksi luokitellut lapset puolestaan saattoivat olla ”tottelemattomia”, ”uppiniskaisia” ja mahdollisesti syyllistyneitä rikoksiin tai paheellisiin tapoihin, kuten valehteluun, petokseen, näpistelyyn, varasteluun, kaupusteluun, kerjäämiseen, kuljeskeluun, laiskuuteen tai epäsiiveellisyteen (Harrikari 2004a, 138; Ojakangas 1997, 254).

Suojelukasvatusideologian mukaisesti turvattomuudella ja pahantapaisuudella oli kuitenkin yhteys, ja pahantapaisuuden uskottiin juontavan juurensa turvattomuudesta (Harrikari 2004a, 135-140; Pulma 1987, 107-109).

Pahantapaisuuden ja turvattomuuden rajat alkoivat hiljalleen häilyä uuden lastensuojelullisen diskursiivisen muutoksen myötä, kun valtio siirsi fokustaan kansakunnan kaikkiin lapsiin. Varsinaisesti luokittelu alkoi kuitenkin väistyä vasta 1950-luvulla ”sopeutumattomuus-ajattelun” saatua sijaa uutena vallitsevana ajattelutapana (Pekkarinen 2010, 18; Pulma 1987, 224).

Väestöpoliittisen diskurssin keskeisyydestä johtuen tutkimusaineistossani tulee esiin kyseiseen politiikkaan liittyviä käsitteitä. Väestöpolitiikka voidaan ymmärtää valtion harjoittamina toimina, joiden tavoitteena on yhteiskunnan kannalta suotuisa väestönkehitys. Poliitikalla pyritään vaikuttamaan esimerkiksi syntyvyyteen, kuolleisuuteen ja muuttoliikkeeseen (Isola 2013, 18). Suomessa ja Euroopassa 1920–1930-lukujen väestöpolitiikkaan liittyviä käsitteitä ovat rotuhygienia, degeneraatio eli väestön rappeutuminen ja pronatalismi eli kansalaisten kannustaminen lisääntymiseen.

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on avata uusia näkökulmia suomalaiseen lastensuojeluun historiallisen tiedon avulla. Menneisyyttä ei ole tarkoituksenmukaista käsittää nykypäivästä irrotettuna ”historiana” vaan olennaista on nähdä kehityksen historiallinen kerroksellisuus. Tutkielmassani pyrin tuomaan esiin tämän kehityksen epävarmuutta. Tehtyjä valintoja ei voida ymmärtää evolutiivisena kehityksenä, vaan olennaista on huomioida käydyt kiistat, erilaiset vaihtoehdot ja aikaisempien valintojen merkitykset myöhempien vaihtoehtojen kannalta. (Kettunen 2010, 9.) Syventymällä aikaisempien vuosikymmenien lastensuojelusta käytyihin keskusteluihin sekä niihin vaikuttaneisiin yhteiskunnallisiin ja poliittisiin tekijöihin on mahdollista ymmärtää moniulotteisemmin lastensuojelun suuntia sekä nykypäivän lastensuojelua ja sen historiallisuutta.

1.1 Aikaisempi tutkimus suomalaisen lastensuojelun historiasta

Tutkielmani teemat tulevat esiin useassa sosiaalityön ja sosiaalihistorian tutkimuksessa. Aihepiiriin läheisimmin liittyy Marjo Niemisen väitöskirja *Lastensuojelulapset ja koulutus sosiaali- ja koulutuspoliittisessa keskustelussa 1900–1930-lukujen Suomessa* (2007). Tutkimuksessaan Nieminen hyödyntää virallista lähdeaineistoa, aikalaiskirjallisuutta ja aikakauslehtiä. Niemisen teoksessa keskusteluja lähestytään kasvatuksen ja koulutuksen näkökulmasta, minkä vuoksi hän jättää kysymyksen varsinaisesta lastensuojelusta ja siitä käydystä keskustelusta vähemmälle huomiolle.

Suomalaisesta lastensuojelun historian tutkimuksesta keskeinen yleisteos on Panu Pulman ja Oiva Turpeisen laaja lastensuojelun kehityslinjoja tarkasteleva *Suomen lastensuojelun historia* (1987). Toinen kattava lastensuojelun historia on Juha Hämäläisen *Lastensuojelun kehityslinjoja. Tutkimus Suomen lastensuojelun aatepohjasta ja oppihistoriasta* (2007). Hämäläinen hyödyntää teoksessaan aatehistoriallista lähestymistapaa ja tekee oivallisia havaintoja lastensuojelun käsitteen sisällöstä ja lastensuojeluun liitetyistä merkityksistä.

Tutkimusaiheeseeni liittyen on toteutettu myös muita lastensuojelun ja kasvatuksen historian aihepiireihin liittyviä tutkimuksia (esim. Harrikari 2004a; Pekkarinen 2010; Vehkalahti 2009; Ojakangas 1997). Timo Harrikarin analyysi alaikäisten rikollisuutta koskevista tulkinnoista ja lapsiryhmään kohdistuneista toimintakäytännöistä valottaa omalta osaltaan lastensuojelun kehitystä ja alan käytäntöjen muotoutumista. Harrikari analyysin kohteena ovat ensisijaisesti lainsäätämiskäytännössä tuotetut tekstit. Elina Pekkarisen teoksen 1930–1940-lukujen tapaustutkimus ”Einosta” taas tuo kiintoisan näkökulman 1920–1940-luvun lastensuojelun toteuttamiseen yksilön tasolla. Pekkarisen ensisijainen

tutkimusaineisto koostuu lasten asiakasasiakirjoista. Analysoimalla kasvatuslaitoksen tyttöjen kirjoittamia kirjeitä Kaisa Vehkalahti taas kuvaa tyttöjen laitospainotusta ja hoivavallan ilmenemistapoja vuosina 1893–1923. Mika Ojakankaan kasvatuksen historiaan painottuva, pedagogisen vallan säikeitä tarkasteleva teos, on hedelmällinen lähde Lastensuojelulehden kasvatuslaitospainotuksesta johtuen. Ojakangas hyödyntää tutkimuksessaan ensisijaisesti opettajille ja kasvattajille kirjoitettuja kasvatus- ja opetusoppeja.

Sosiaalityön historiaa käsittelevistä teoksista tärkeimmät ovat Mirja Satkan (1995) ja Malcolm Paynen (2005) tutkimukset. Satkan köyhäinhoidon ja sosiaalityön kehitykseen painottuva *Making social citizenship. Conceptual practices from the Finnish Poor Law to professional social work* on harvoja suoranaisesti käytäntöihin liittyviä sosiaalityön historiallisia tutkimuksia. Erityisesti Satkan sisällissodan jälkeistä aikaa käsittelevä osuus on tutkielmani kannalta olennainen. Paynen teos *Origins of Social Work* on puolestaan yleiskuvaus (länsimaalaisen) sosiaalityön historiasta, mikä auttaa sijoittamaan suomalaisen keskustelun kansainväliseen kehykseen.

Lopuksi nostan esiin kolme tutkielmani kannalta kiinnostavaa väestöpolitiikan historiaa käsittelevää teosta (Mattila, 1999: Helén & Jauho (toim.), 2003; Harjula, 2007). Markku Mattilan teos pureutuu suomalaiseen rotuhygieniaan huomioiden valikoidut kohderyhmät ja heihin suunnatut toimenpiteet. Ilpo Helénin ja Mikko Jauhon sekä Minna Harjulan teokset käsittelevät monialaisesti suomalaista terveys- ja väestöpolitiikkaa ja niiden toteuttamista käytännön tasolla. Näiden tutkimusten fokus on kuitenkin terveydenhuollon tutkimuksessa, jolloin ne ainoastaan sivuavat lastensuojelua.

Tässä luvussa käsitellyistä tutkimuksista Marjo Niemisen, Juha

Hämäläisen, Panu Pulman, Timo Harrikarin, Mika Ojakankaan, Markku Mattilan, Ilpo Hélenin ja Mikko Jauhon (toim.) sekä Minna Harjulan teoksissa on analysoitu Lastensuojelulehden tekstejä. Vaikka jokainen luvussa tarkasteltu tutkimus avaa lastensuojelun historiaan erityisen näkökulman, teosten tutkimusnäkökulmat ja lähestymistavat ovat kuitenkin monilta osin lähtökohtaisesti erilaisia verrattuna omaan tutkielmaani. Tutkielmassani peilaan tutkimusaineistosta nostamia havaintojani aikaisempaan tutkimukseen.

1.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Lastensuojelulehdessä käyty keskustelu painottuu lastensuojelun institutionaalisen kehityksen seuraamiseen, lasten turvattomuutta ja pahantapaisuutta aiheuttavien tekijöiden ja lastensuojelun toimintamallien esittelemiseen ja pohtimiseen¹ (ks. Lastensuojelulehden sisällöstä myös Hämäläinen 2007, 199). Edellä mainituista teemoista tutkielmani fokus on lastensuojelutoiminnassa ja sen tavoitteista käydyssä keskustelussa.

Selvittääkseni lastensuojelun historiallisesti rakentuneita kerroksia haluan tuoda esiin, miten lastensuojelun toimijat määrittivät lastensuojelun alaa. Tutkimustehtäväni on siten keskittyä suomalaisten lastensuojelun asiantuntijoiden 1920–1930-luvuilla lastensuojelusta ja sen käytännöistä käymään keskusteluun sekä luoda kuvaa alan ajanjakson tärkeimmän aikakausjulkaisun kirjoittamisessa tapahtuneista muutoksista. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten Lastensuojelulehden kirjoittajat määrittivät lastensuojelun käytäntöjä, ja miten lehden

¹ Kyseisten keskusteluiden lisäksi Lastensuojelulehdessä julkaistiin esittelyjä suomalaisista ja ulkomaisista kasvatustilanteista ja lastentarhoista sekä niiden henkilökunnasta, opintomatkaraportteja ja entisten kasvatustilanteiden oppilaiden aikuisina kirjoittamia tekstejä ja kirjeitä.

kirjoittajien käytännöistä käymä keskustelu muuttui lehden ilmestymisen aikana.

Tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Miten Lastensuojelulehden kirjoittajat pyrkivät kirjoituksillaan vuosina 1922–1937 rakentamaan lastensuojelun käytäntöjä?
- 2) Miten Lastensuojelulehden kirjoittajien käytännöistä käymä keskustelu muuttui lehden julkaisuaikana?

Tutkielman toisessa luvussa kuvailen tutkimusaineistoani ja tutkimuksen metodologiaa. Kolmas luku painottuu tutkimuksen kontekstin, lastensuojelun maailmansotien välisessä yhteiskuntapoliittisessa tilanteessa, esittelyyn. Luvut 4–7 ovat analyysilukuja. Neljännessä luvussa selvitän lastensuojelun käsitteen historiallista rakentumista ja Lastensuojelulehden suhdetta tähän prosessiin. Viidennessä luvussa käsittelen lastensuojelun tarpeen ennaltaehkäisyyn suunnattuja toimintamalleja. Kuudes luku pureutuu lasten arviointiin ja luokitteluun. Seitsemännessä luvussa analysoin lastensuojelulaitosten toimintaa.

2 TUTKIMUSAINEISTO JA -METODOLOGIA

2.1 Lastensuojelulehti ja sen kirjoittajat

Lastensuojelulehti edustaa aikakautensa ensimmäistä ja keskeisintä suomalaista lastensuojelun aikakausilehteä. Lastensuojelulehdessä käyty keskustelu oli tiheätahtista ja runsasta. Lehden kirjoittajat analysoivat ja ottivat kantaa ajanjakson lastensuojelua koskeviin kysymyksiin sekä kävivät kamppailua käytäntöjen toimivuudesta. Kuten Nieminen (2007) tuo oman tutkimuksensa kohdalla esiin, valitsemalla tutkimusaineistoksi asiantuntijoiden keskustelut korostuu teksteissä vallan yksisuuntaisuus. Lastensuojelun piirissä olevat lapset ja heidän perheensä näyttäytyvät vallan kohteina, julkisen keskustelun ja määrittelyn alaisina. (Mt. 20–21.) Viranomaiskeskusteluun keskittyminen antaa kuitenkin mahdollisuuden pureutua vallankäyttäjien käsityksiin ja argumentaatioon lastensuojelusta, sen käytännöistä ja kehityskulusta.

Lastensuojelulehden tavoitteena oli profiloitua koko maan lastensuojelua edustavan tahon lehdeksi. Vuodesta 1925 alkaen lehdellä oli 550 tilaajaa. Lehti ilmestyi alkuaikoina vuosina 1922–1924 nimellä *Lastensuojelu*. Vuodesta 1925 eteenpäin lehden julkaisun päättymiseen asti 1937 lehteä julkaistiin nimellä *Lastensuojelulehti*. Lehden perusti kouluhallituksen lastensuojeluosasto ja sen kustantaja oli aluksi Koulutarpeiden keskusliike. Vuonna 1925 kustantaminen siirtyi lehden päätoimittajan vastuulle. Siirtymästä huolimatta todellinen määräysvalta oli sosiaaliministeriön lastensuojelutoimiston päälliköllä², jolla oli käytettävissään

² Vuonna 1925 sosiaaliministeriön lastensuojelutoimiston päällikkö Adolf von Bonsdorff ja lastensuojelun ylitarkastajat Juho Tunkelo ja Sulo Santeri Salmensaari (Holmberg 1925).

lehden avustusraha. (Salmensaari 1936, 1; Salmensaari 1931, 170-171; Hämäläinen 2007, 198–199, 201.) Seuraavassa katkelmassa Lastensuojelulehden toimitus kuvailee lehden tulevaisuuden sisältöä ensimmäisenä ilmestymisvuonna 1922:

”Paitsi lastensuojelutoimintaa mahdollisimman monipuolisesti käsitteleviä pitempiä kirjoitelmia, tulee ”Lastensuojelu” sisältämään lyhyitä katsauksia ja uutisia, jotka selvittävät lastensuojelun kehitystä sekä kotimaassa että muualla. Tällöin tullaan seuraamaan sekä valtion ja kuntien että yksityisten toimintaa lasten hyväksi ja annetaan erikoista huomiota vapaaehtoiselle toiminnalle, joka lastensuojelutyössä on erittäin arvokasta. Aikakausilehti pyrkii täten olemaan yhdyssiteenä sekä yksityisten lastensuojelun työntekijäin että sen eri elimien välillä ja toivoo siten voivansa vähentää sitä hajanaisuutta, joka tällä sosiaalisen työn alalla on niin tuntuva. Erityisen tarkasti koetetaan antaa tietoja ulkomaiden oloista sekä lastensuojelun teorian ja käytännön kehityksestä yleensä, koska näihin tutustumisen on tärkeä erittäinkin meidän nopeasti muuttuvissa ja kehittyvissä oloissamme, jotka lastensuojelun työntekijöille panevat suuria vaikeuksia. Mahdollisuuksien mukaan kiinnitetään huomiota lastensuojelun kaikkiin puoliin, kasvatustilanteista lastentarhoihin saakka, niin hyvin parantavaan kuin ehkäiseväänkin työhön, kotien toimintaa tukevaan samoin kuin niitä korvaavaan työhön.” (Mt. 1-2.)

Lastensuojelulehden päätoimittaja oli koko ilmestymisajan Sulo Santeri Salmensaari. Hänen lisäksi lehden toimitukseen kuuluivat Elsa Borenus ja Bertel Nyberg. Lehden viralliset avustajat olivat Adolf von Bonsdorff, Ilmi Hallsten, S. Ojanen ja Juho Tunkelo. (Hämäläinen 2007, 198.) Vuosina 1933-1936 lehden sihteerinä toimi Mikko Tuokko (Mikkola ym. 1937, 751).

Salmensaaren ominta alaa oli laitospedagogiikka, jonka hyviin vaikutuksiin hän uskoi vahvasti (Pulma 1987, 138; Hämäläinen 2007, 266). 1920–30-lukujen vaihteessa Lastensuojelulehti näytti selvästi suuntautuvan kasvatustilanteiden henkilöstön lehdeksi. Kasvatustilanteiden vetoinen linja oli Salmensaaren näkemys myös lastensuojelun kansallisen yhteistyön järjestämisestä. (Pulma 1987, 192.) Vuonna 1928 Adolf von Bonsdorffin kuoleman jälkeen Salmensaari nimitettiin sosiaaliministeriön lastensuojelutoimiston vastaavaksi toimistopäälliköksi (Pulma 1987, 192; Harrikari

2004a, 154). Salmensaaren näkemykset lastensuojelusta aiheuttivat eripuraa erityisesti lastensuojelualan johtohenkilöihin kuuluneen kouluneuvos Juho Heikki Tunkelon (1873–1948) kanssa, joka ei jakanut Salmensaaren mielipiteitä lastensuojelun suunnasta³ (Pulma 1987, 190–194). Salmensaaren ja Tunkelon väliset erimielisyydet olivat yksi esimerkki lastensuojelun hajanaisesta tilasta 1920–1930-luvuilla, jolloin lastensuojelun johtohenkilöiden linjaukset olivat keskenään ristiriitaisia (Hämäläinen 2007, 147–151, 260). Näkemyseroista johtuen Salmensaaren ja Tunkelon erimielisyydet koskettivat pääsääntöisesti lastensuojelun tavoitteita ja järjestämistä. Seuraavassa avaan kiistojen taustaa ja niiden etenemistä.

Tunkelon ja Salmensaaren työurissa oli runsaasti yhteneväisyyksiä. Tunkelo oli toiminut Kotiniemen kasvatuslaitoksen johtajana ennen Salmensaaren ryhtymistä tehtävään. Laitosuran jälkeen molemmat siirtyivät hallintotehtäviin. Sisällissodan jälkeen miehet työskentelivät samanaikaisesti lastensuojelun ylitarkastajina avustaen alan yhtenäistämisyhtymyksissä suomalaisen lastensuojelun uranuurtajaa, kouluhallituksen lastensuojeluosaston osastopäällikköä Adolf von Bonsforffia. Sekä Salmensaari että Tunkelo olivat varsin uskonnollismielisiä. (Pulma 1987, 136–138.) Lisäksi heidän poliittiset näkökantansa olivat samansuuntaiset (Hämäläinen 2007, 148).

Salmensaaren ja Tunkelon kiistojen taustalla oli molempien uskomus oman näkemyksensä lastensuojelun suunnan oikeellisuudesta. Salmensaari ja Tunkelo kävivät siten keskinäistä kamppailua lastensuojelun merkityksistä, alan oikeasta suunnasta ja sen tehtävistä. Hämäläisen (2007) mukaan kiistoissa ei ollut kyse vain henkilökohtaisesta valtataistelusta, vaan niihin liittyi erilaisia näkemyksiä

³ Tunkelon Lastensuojelulehden kirjoittamien artikkeleiden ja hänen julkaisemansa Lapsi ja yhteiskunta -lehden orientaation perusteella Tunkelo vaikutti olevan kiinnostunut kasvatustoiminnan ja laitoskasvatuksen sijaan lastensuojelun ennaltaehkäisevästä toiminnasta.

yhteiskuntaelämän luonteesta ja poliittisen toiminnan tavoitteista. Ei ollut erikoista, että poliittisesti jakautuneessa valtiossa myös lastensuojelu herätti poliittis-aatteellisia erimielisyyksiä. Hämäläisen mukaan voidaan puhua ajanjakson lastensuojelun uudenaikaisesta politisoitumisesta, jossa lastensuojelu määrittyi erilaisten poliittisten ambitioiden temmellyskentäksi. (Mt. 150.)

Salmensaaren ja Tunkelon välit kiristyivät voimakkaasti etenkin vuoden 1930 pohjoismaista lastensuojelukongressia järjestettäessä⁴. Salmensaaren tavoitteena oli perustaa ”koko maan lastensuojelua edustava elin”, jonka alaisuuteen myös Lastensuojelulehti siirtyisi. Yhtenäistämisyhtymyksissä ei kuitenkaan päästy yksimielisyyteen. Lehden epävakaa aseman turvaamiseksi lehdestä tehtiin osakeyhtiö vuonna 1932. (Salmensaari 1936, 1.) Ratkaisu Lastensuojelulehden muuttamisesta osakeyhtiöpohjaiseksi vahvisti Salmensaaren merkitystä lastensuojelun linjanvetäjänä. Asema edesauttoi hänen pyrkimyksiään suunnata lastensuojelu laitospedagogiaan keskittyväksi, mikä ei tyydyttänyt kaikkia Suomen lastensuojelua edustavia tahoja. (Pulma 1987, 192; Nieminen 2007, 37.) Riidat näkyvät myös Lastensuojelulehden teksteissä. Vielä 1920-luvulla Juho Tunkelolta julkaistiin Lastensuojelulehdessä useita artikkeleita, mutta 1930-luvun vuosikerroista voidaan havaita, että Tunkelo ei kirjoittanut enää lehteen tai vaihtoehtoisesti hänen kirjoituksiaan ei enää julkaistu.

Avoimen järjestötaistelun voidaan katsoa alkaneen 1930-luvun alussa, kun Suomen lastensuojelun kansallistoimikunta vaihtoi nimensä Suomen lastensuojelualan kansallisyhtymäksi, uudisti ohjeistuksensa ja julisti itsensä lastensuojelualan kansalliseksi yhteistyöjärjestöksi. Yhtymän puheenjohtajaksi valittiin Tunkelo. Kansallisyhtymä alkoi julkaista vuonna 1933 lehteä *Lapsi ja*

⁴ Neljäs pohjoismaainen lastensuojelukongressi järjestettiin Helsingissä 7.-10.7.1930.

yhteiskunta, joka sai puolet Lastensuojelulehdelle aiemmin myönnetystä valtionavusta. (Pulma 1987, 192–194.) Tapahtumien johdosta tilanne kärjistyi nopeasti. Jo vuonna 1933 perustettiin uusi ”keskusjärjestö”, Suomen nuorisohuollon valtuuskunta, jonka johtoon puolestaan valittiin Salmensaari. Siten vuonna 1933 Suomessa toimi kaksi keskenään kilpailevaa itseään virallisena pitävää lastensuojelun keskusjärjestöä.

Voimakkaiden erimielisyyksien vuoksi sosiaaliministeri Emil Hynninen puuttui asiaan, mutta tilanteeseen ei löytynyt sopuisaa ratkaisua. Panu Pulman (1987) mukaan muun muassa vuoden 1935 virkajärjestelyt olivat osa sovittelupyrkimyksiä. Tuolloin Tunkelo nimitettiin sosiaaliministeriön lastensuojelutoimiston toimistopäälliköksi Salmensaaren seuraajaksi, kun taas Salmensaari sai raittius- ja alkoholiosaston osastopäällikön viran. Neuvottelujen kuitenkin kariuduttua riidat muuttuivat jälleen avoimiksi. (Mt. 194.) Lopulta sosiaaliministeri Hynninen yritti valtionapujen lopettamisen uhkauksella ohjata lehtiä yhdistymään (Salmensaari 1936, 2–3). Tunkelo ja Salmensaari eivät tämänkään jälkeen pystyneet sopimaan yhdistymisestä, jolloin molemmat lehdet menettivät valtionapunsa (Pulma 1987, 195). Sosiaaliministeriön tuen menettäminen teki lehtien julkaisun jatkamisen mahdottomaksi (Salmensaari 1936, 3). Vuoden 1937 päättyessä sekä Lastensuojelulehden että Lapsi ja yhteiskunta -lehden julkaisu päättyi (Pulma 1987, 195).

”Jokaiselle pitäisi olla selvää, millainen tämä niin tasapuoliseksi selitetty ehdotus [lehtien taloudellisesta järjestämisestä ja omistuksesta]⁵ todellisuudessa on. [-] Tässä vakaumuksessa Lastensuojelulehti vastoin Lapsi ja Yhteiskunnan ilmoituksia yhä edelleen jatkaa toimintaansa, vaikka sen kilpailija onkin siltä saanut pois tilaajia, saanut toisen puolen valtionavusta ja lopuksi vienyt siihen, että Lastensuojelulehti jää ilman valtioapua.” (Salmensaari 1936, 3.)

⁵ Merkitsen hakasulkein [] alkuperäistekstiini tekemäni muutokset, esimerkiksi tekstin leikkaukset tai korjaukset.

Lopulta lastensuojelulain (52/1936) voimaantulo vuonna 1937 edesauttoi järjestöjen yhteistyötä. Vuoden 1937 marraskuussa vanhat keskusjärjestöt lakkauttivat toimintansa ja tilalle perustettiin yhtenäinen Suomen lastensuojelun ja nuorisohuollon keskusliitto sosiaaliministeri Bruno Sarlinin johdolla. Salmensaari tai Tunkelo eivät olleet allekirjoittamassa liiton perustamiskirjaa. Uudeksi lastensuojelun ammattilehdeksi perustettiin Suomen lastensuojelun ja nuorisohuollon keskusliiton kustantama *Lapsi ja nuoriso: Suomen lastensuojelun ja nuorisonhuollon yleinen äänenkannattaja*⁶, joka aloitti ilmestymisensä vuoden 1938 alusta. (Pulma 1987, 192–195.)

Lastensuojelulehteen kirjoittivat lukuisat eri asiantuntijat. Heistä suurin osa kirjoitti nimellään, mutta osa käytti nimimerkkiä tai kirjoitti nimettömästi. Joistakin nimimerkillä kirjoitetuista artikkeleista olen pystynyt päättämään kirjoittajan henkilöllisyyden, jonka mainitsen nimimerkkien yhteydessä. Jos kirjoittajan henkilöllisyys on tiedossa, viittaan analyysiluvuissa kirjoittajaan suoraan hänen nimellään. Vastaavasti tuntemattomien kirjoittajien kohdalla käytän kirjoittajasta termiä ”Tuntematon”. Lastensuojelun käytäntöjen tarkastelun näkökulmasta lehden keskeisimmät kirjoittajat olivat järjestyksessä Mikko Tuokko, Sulo Santeri Salmensaari, nimimerkki -o.⁷, R.L.⁸, Kosti Pirjola, Alpertti Heimala ja

⁶ Ilmestymisestään lähtien *Lapsi ja nuoriso* -lehti määritteli, että lehti on suunnattu ”lastensuojelu- ja huoltolautakunnissa, lastentarhoissa, kasvatuskodeissa ja -laitoksissa sekä lastenkodeissa työskenteleville kuten myös kerhotoimintajärjestöille, lastensuojelujärjestöille sekä lasten vanhemmille ja opettajille” (*Lapsi ja nuoriso* 1938). *Lapsi ja nuoriso* -lehden päätoimittajaksi valittiin Helsingin kaupungin lastensuojelunjohtaja Rikhard Liukkonen. (Lastensuojelun keskusliitto <http://www.lskl.fi/tiedottaa/lapsen_maailma_-lehti> [luettu 26.4.2013.]). *Lapsi ja nuoriso* -lehden seuraajaa *Lapsen maailma* -lehteä kustantaa Lastensuojelun Keskusliitto.

⁷ Tämän kirjoittajan henkilöllisyydestä en ole löytänyt vihjeitä.

⁸ Tämä kirjoittaja on mahdollisesti Helsingin kaupungin lastensuojelun toimitusjohtaja Richard Liukkonen. Lastensuojelutoiminnasta Liukkonen kirjoitti lehteen kerran koko nimellään (1928). Nimimerkki R.L. puolestaan kirjoitti runsaammin. Vuoden 1928 tekstin aihepiiri on kuitenkin hyvin samanlainen kuin vuonna 1933 nimimerkin R.L. kirjoittama. Näistä havainnoista huolimatta käytän tutkielmassa esittämistä nimimerkkiä R.L., koska koko nimellä kirjoitettujen julkaisumäärä on liian pieni johtopäätösten tekemiseen.

nimimerkki R.H⁹ (taulukko 2). Edellä mainittujen nimimerkkien ohella myös Salmensaari, Tuokko ja Heimala kirjoittivat toisinaan nimimerkeillä (S.S.S, M.T ja A. H-la). Näistä teksteistä on ollut helpompi tunnistaa kirjoittajien henkilöllisyys Salmensaaren ja Heimalan kohdalla heidän erityisten nimikirjaimien ansiosta. Tuokon kirjoittamien artikkeleiden tunnistamisessa on taas auttanut artikkeleiden aihepiirien samankaltaisuus ja niiden tiheä esiintyminen sekä koko nimellä että nimimerkillä kirjoitettuna. Edellä mainittujen keskeisten kirjoittajien ohella olen valinnut tutkimusaineistooni 55:ltä satunnaisemmin tai nimettömästi kirjoittaneilta henkilöiltä artikkelitekstejä. Kuvailen artikkeleiden valintaprosessin luvussa 2.2.

Koko tutkimusaineistoni keskeisistä kirjoittajista eniten artikkeleita kirjoitti lehden päätoimittaja Salmensaari (16 kappaletta), koska hän keskittyi lastensuojelutoiminnan lisäksi Lastensuojelulehden uutisiin. Vain lastensuojelutoimintaa tarkastellessa Tuokon kirjoittamien artikkeleiden lukumäärä on runsain. Vähiten puolestaan kirjoittivat Heimala ja nimimerkki R.H (5 artikkelia) (taulukko 2). Tunnistamattomissa olevista kirjoittajista nimimerkki -o. kirjoitti seitsemän, nimimerkki R.L kuusi ja nimimerkki R.H viisi artikkelia. Luvussa 2.2 esittelemistäni lastensuojelun käytäntöjen aihepiireistä nimimerkki -o. keskittyi perinnöllisyyskysymyksiin (4 artikkelia), minkä lisäksi hän kirjoitti kerran lasten kasvuoloista, ammattiopetuksesta ja -ohjauksesta ja työnteosta sekä laitosten kurinpito ja -rangaistusmenetelmistä. (Taulukko 2.) Kyseinen henkilö kirjoitti

⁹ Tämä kirjoittaja on mahdollisesti Reidar Hedman. Nimimerkki R.H käsitteli teksteissään usein perinnöllisyyskysymyksiä. Samoin nimellä R. Hedman kirjoittanut henkilö käsitteli tylsämielisyyttä ja perinnöllisyyttä (1929). Reidar Hedman oli Edvin Hedmanin, Pertulan tylsämielislaitoksen perustajan, poika. Reidar Hedman toimi kyseisen laitoksen johtajana vuosina 1927-1944 (Mattila 1999, 305; Arkistolaitos. <http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action;jsessionid=AAA3225DBA37707A5676B91C2EC9A48C?kuvailuTaso=AM&avain=9432.KA> [Luettu 29.8.2014.]). Nimimerkki R.H kuitenkin keskittyi lähinnä rikollisuuden periytymiseen. Lisäksi tuntomerkkien perusteella on mahdollista, että nimimerkki R.H olisi voinut olla myös Rauha Heimala. Käytän tutkielmassa esittämistäni nimimerkki R.H, koska, samoin kuin yllä olevassa tapauksessa, koko nimellä kirjoitettujen julkaisumäärä on liian pieni johtopäätösten tekemiseen.

lastensuojelutoiminnasta vain vuosina 1932–1934. Nimimerkki R.L kirjoittaminen painottui ammattiopetukseen ja -ohjaukseen sekä työntekoon (4 artikkelia), lasten kasvuoloihin (1 artikkeli) ja lapsen sijoittamiseen kodin ulkopuolelle (1 artikkeli) (taulukko 2). Hänen kirjoittamisensa painottui vuosiin 1927–1929, 1933 ja 1936 (taulukko 3). Viimeiseksi mainittu nimimerkki R.H puolestaan kirjoitti kaikki lastensuojelutoimintaa koskettaneet artikkelinsa perinnöllisyyskysymyksistä (taulukko 2). Nämä hän kirjoitti vuosina 1930 ja 1937 (taulukko 3).

Seuraavaksi esittelen tunnistettavissa olevat Lastensuojelulehden keskeisimmät kirjoittajat. Olen selvittänyt heidän syntymätietonsa, koulutuksensa, työuransa pääkohdat sekä mahdolliset työuran oheiset keskeiset toimet. Päätoimittajan elämästä kerron muita kirjoittajia laajemmin. Lisäksi kuvailen, mistä lastensuojelutoiminnan osa-alueesta kyseiset kirjoittajat julkaisivat eniten artikkeleita ja miten heidän julkaisutahtinsa näiden artikkeleiden suhteen vaihtelivat.

Sulo Santeri Salmensaari

Lastensuojelulehden päätoimittaja Sulo Santeri Salmensaari (syntymänimeltään Sundholm) syntyi Jyväskylässä vuonna 1874 puuseppä Henrik Sundholmin ja hänen vaimonsa Amalia Matilda Sandbergin perheeseen. Salmensaari avioitui vuonna 1900 opettaja Augusta Maria Hiltusen kanssa, joka menehtyi vuonna 1922. Salmensaaren meni toisiin naimisiin vuonna 1928 toimitusjohtaja Tyyne Liisa Thurmanin kanssa. Salmensaarella oli kaikkiaan viisi lasta, joista yksi oli kasvattilapsi. Ylioppilaaksi valmistumisen jälkeen hän opiskeli teologiaa Keisarillisessa Aleksanterin yliopistossa 1894–1895 ja Harley Collegen lähetyskoulussa 1896–1897. Vuonna 1908 Salmensaari valmistui filosofian kandidaatiksi. Tämän lisäksi hän suoritti vuonna 1912 julkisen kasvatusopin tutkinnon.¹⁰

Valmistuttuaan Salmensaari aloitti opetustehtävissä Seutulan koululla. Vuonna 1908 hän siirtyi Käyrän turvakodin johtajaksi, jossa hän toimi vuoteen 1912 asti. Salmensaari kuitenkin erosi tehtävästään vuonna 1912 linjaerimielisyyksien vuoksi, ja toimi väliaikaisesti rakennusosuuskunta Bethelin yliasiamiehenä ja toimitusjohtajana. Vuonna 1914 hän kuitenkin palasi takaisin kasvatustehtävien pariin, ja aloitti Kotiniemen kasvatustieteiden laitoksen johtajana. Neljää vuotta myöhemmin 1918 Salmensaari valittiin kouluhallitukseen suojelukasvatuksen ylitarkastajaksi ja suojelukasvatuksen kouluneuvokseksi. Vuonna 1928 Salmensaari ylennettiin

¹⁰ Bibliografiakeskus, SKS. <<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/9584/>> [Luettu 12.8.2014.]

sosiaaliministeriöön lastensuojelun ylitarkastajaksi. Lastensuojeluun keskittymisen jälkeen hän siirtyi vuodesta 1935 alkaen raittius- ja alkoholi-asiain osastopäälliköksi, josta jäi eläkkeelle vuonna 1941. Salmensaari kirjoitti myös lukuisia kirjoja uskonnollisista aiheista, kasvatus- sekä alkoholi- ja raittiuskysymyksistä. Salmensaaren tuotantoon kuuluvat muun muassa *Kasvatus pahantapaisuuden ehkäisijänä* (1915), *Poikakysymys: kokemuksia ja poimintoja kasvatusalalta* (1921) ja *Suomen Vapaakirkko: piirteitä sen synnystä ja kehityksestä* (1957).¹¹

Salmensaari oli hartaasti uskonnollinen mies (Pulma 1987, 138, Harrikari 2004a, 154) ja erittäin aktiivinen vapaakirkollisessa toiminnassa. Jo lukiovuosinaan Salmensaari kiinnostui Jyväskylän seudulle levinneestä vapaakirkollisesta herätyksestä ja tempautui mukaan toimintaan. Liikkeen piirissä hän aloitti kiertävänä saarnaajana Isonkyrön lähiseuduilla ja Viipurissa. Lontoon lähetyksoulussa opiskellessaan Salmensaari kiinnostui sosiaalisesta avustus- ja evankelioimistystä sekä kristillisestä Christian Endeavor (CE) -nuorisoliikkeestä. Suomeen palattuaan Salmensaari oli vapaakirkollisessa toiminnassa monipuolisesti mukana. Liikkeen johdossa hän aloitti vuonna 1901 Vapaan Lähetyksen sihteerinä, jonka ohessa hän jatkoi saarnaajana. Lopulta Salmensaari yleni vuonna 1923 Suomen Vapaakirkon esimieheksi, jossa toimi vuoteen 1954 asti.¹²

Salmensaari kirjoitti lastensuojelutoiminnasta yhteensä 16 artikkelia. Määrittelemistäni lastensuojelutoiminnan aihepiireistä (ks. tämä tutkielma luku 2.2) Salmensaari kirjoitti selkeästi eniten perinnöllisyyden vaikutuksista pahantapaisuuteen, rikollisuuteen ja tylsämielisyyteen (16 artikkelista seitsemän). Tämän lisäksi hän kirjoitti lastensuojelulaitosten käytännöllisestä toiminnasta (4 artikkelia), kurinpito- ja rangaistuskäytännöistä (1 artikkeli) ja lapsen sijoittamiseen kodin ulkopuolelle liittyvistä kysymyksistä (1 artikkeli). Lastensuojelutoiminnan lisäksi päätoimittajana Salmensaari myös kirjoitti Lastensuojelulehden uutisista (4 artikkelia). (Taulukko 2.) Hän keskittyi lastensuojelutoiminnasta kirjoittamiseen vasta lehden loppupuoliskolla. Ensimmäisen lastensuojelutoimintaa käsittelevän artikkelin hän julkaisi vuonna 1929. Tämän jälkeen Salmensaari kirjoitti aihepiiristä vuosittain lehden julkaisun päättymiseen saakka vuosia 1933-1935 lukuun ottamatta. (Taulukko 3.)

Mikko Tuokko

Mikko Tuokko syntyi 1884 Laihialla maanviljelijäperheeseen. Tuokko oli perehtynyt moneen eri tieteen alaan ja suoritti yksityisiä yliopistollisia opintoja kasvatustieteissä, sosiologiassa, teoreettisessa filosofiassa, Suomen historiassa, suomen kielessä, valtiotieteissä, dogmatiikassa ja siveystieteissä. Työurallaan Tuokko keskittyi kasvatustieteisiin ja opetustehtäviin. Hän aloitti opettajana Jurvan Sarvijoen kansakoulussa vuonna 1909, josta siirtyi seuraavana vuonna Mustasaaren Vetokannaksen koulukotiin. Vuonna 1914 hän aloitti Perälän koulukodissa, jossa työskenteli vuoteen 1920 asti. Perälän koulukodin jälkeen Tuokko toimi Kotiniemen kasvatustieteiden laitoksessa ja Ryttylän koulukodissa molemmissa 1,5 vuotta. Vuonna 1924 Tuokko valittiin Helsingin kaupungin vastaanottokodin johtajaksi. Vuonna 1936 Tuokko teki opintomatkat Tanskaan ja Ruotsiin tarkoituksenaan perehtyä kasvatustieteiden toimintaan. Uransa

¹¹ Bibliografiakeskus, SKS. <<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/9584/>> [Luettu 12.8.2014.]

¹² Bibliografiakeskus, SKS. <<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/9584/>> [Luettu 12.8.2014.]

ohella Tuokko toimi Laihian nuorisoseuran puheenjohtajana ja Lastensuojelulehden toimitussihteerinä 1933–1936. (Mikkola ym. 1937, 751.)

Lastensuojelutoiminnasta Tuokko kirjoitti yhteensä 13 artikkelia. Näissä kirjoituksissaan Tuokko keskittyi lastensuojelulaitosten käytännölliseen toimintaan (5 artikkelia) ja perinnöllisyyden vaikutusten arviointiin (4 artikkelia). Näiden lisäksi Tuokko kirjoitti lasten kasvuoloista ja kurinpidosta ja rangaistusmenetelmistä kaksia artikkelia. (Taulukko 2.) Tuokon lastensuojelutoimintaan liittyvä julkaisu painottuu selkeästi lehden loppuajalle. Hän julkaisi ensimmäisen lastensuojelutoimintaa käsittelevän artikkelinsa 1932, jonka jälkeen Tuokko kirjoitti aiheesta vuosittain lehden julkaisun päättymisvuoteen asti. Pääsääntöisesti Tuokko kirjoitti vuosittain aihepiiristä 1–3 artikkelia, paitsi vuotena 1933 viisi artikkelia. (Taulukko 3.)

Kosti Pirjola

Kosti Pirjola syntyi 1887 Hausjärvellä maanviljelijäperheeseen. Vuonna 1911 Pirjola vihittiin papiksi. Vihkimyksestään huolimatta Pirjola keskittyi urallaan kasvatusta- ja opetustyöhön. Vuonna 1911 Pirjola aloitti Pietarin suomalaisen yhteiskoulun opettajana, josta siirtyi vuonna Helsingin uuden yhteiskoulun opettajaksi vuonna 1913. Opettajan toimista Pirjola siirtyi vuonna 1916 Perttulan tylsämielislaitokseen, jonka jälkeen vuonna 1918 hän aloitti Koivulan kasvatustieteiden yliopettajana ja johtajana. Pisimmän yhtenäisen työjaksonsa Pirjola suoritti Kotiniemen kasvatustieteiden johtajana, jossa hän toimi vuodet 1919–1935. Kasvatustehtävistä Pirjola siirtyi hallintopuolelle, jossa työskenteli sosiaaliministeriön lastensuojelun tarkastajana vuodet 1935–1942 sekä sosiaaliministeriön toimistopäällikkönä ja lastensuojelun ylitarkastajana 1942–1952, josta jäi eläkkeelle. Pirjola teki vuosina 1921–1924 opintomatkoja Pohjoismaihin ja Saksaan. Työuransa ohella hän toimi lukuisissa hallituksissa, komiteoissa, lehtien toimituksissa ja neuvottelukunnissa, muun muassa Vilppulan kunnallisvaltuustossa, Koteja Kodittomille Lapsille -järjestön hallituksen jäsenenä ja Helsingin kaupunkilähetyksen johtokunnan jäsenenä. (Havu ym. 1954, 652–653.)

Pirjola kirjoitti lastensuojelutoiminnasta kuusi artikkelia. Näissä teksteissä hän keskittyi perinnöllisyyteen (3 artikkelia) ja laitosten käytännölliseen toimintaan (2 artikkelia). Näiden lisäksi Pirjola kirjoitti kurinpito- ja rangaistuskäytännöistä yhden artikkelin. (Taulukko 2.) Lastensuojelutoiminnasta hän julkaisi ensimmäiset tekstinsä vuonna 1922 ja 1923. Tämän jälkeen Pirjola kirjoitti aiheesta vuosina 1929 ja 1930, jonka jälkeen hän ei enää käsitellyt lastensuojelutoimintaa lehdessä. (Taulukko 3.)

Alpertti Heimala

Alpertti Heimala syntyi Kuhmoisissa 1886 maanviljelijäperheeseen. Vuonna 1909 Heimala valmistui kansakoulunopettajaksi Jyväskylän seminaarista. Työurallaan Heimala omistautui kasvatustieteidenoppilaiden opettamiseen ja kasvattamiseen. Valmistumisensa jälkeen 1909 hän aloitti opettajana Kotiniemen kasvatustieteiden laitoksessa. Kotiniemestä hän siirtyi vuonna 1921 samana vuonna perustettuun Järvilinnan vastaanottolaitokseen. Järvilinnassa työskennellessään Heimala otti vuonna 1931 vastaan Pernasaaren kasvatustieteiden johtajan toimen jättämättä Järvilinnaa. Vuonna 1922 Heimala teki opintomatkan Tanskaan. Työuransa ohella hän hoiti lukuisia

luottamustoimia toimien muun muassa Vilppulassa ja Laukaalla kunnallisvaltuustossa ja Laukaalla kirkkovaltuuston ja kirkkoneuvoston jäsenenä. (Mikkola, Leinonen & Rekola 1937, 280; Tuntematon 1936, 109.) Heimala oli naimisissa opettaja Saima Rauha Raution (myöhemmin Heimala), joka myös toimi opettajana Kotiniemessä ja Järvilinnassa, kanssa (Mikkola ym. 1937, 280).

Heimalalta ilmestyi Lastensuojelulehdessä viisi lastensuojelutoimintaa käsittelevää artikkelia. Näistä kolme liittyi arviointiin ja luokitteluun kun taas kaksi laitosten käytännölliseen toimintaan. (Taulukko 2.) Heimala kirjoitti lastensuojelutoiminnasta vaihtelevalla tahdilla. Ensimmäisen kerran hän kirjoitti aiheesta vuonna 1925, minkä jälkeen seuraavat artikkelit julkaistiin vuosina 1929, 1932 ja 1935. (Taulukko 3.)

Kaikilla esittelemilläni Lastensuojelulehden kirjoittajilla oli kokemusta kasvatustoittoiminnasta. Heidän lisäksi useilla muilla lehden kirjoittajilla, kuten nimimerkillä -o., Bertel Nybergillä, Juho Tunkelolla, Rauha Heimalalla ja H.V. Turusella oli kokemusta kasvatustoittoiminnasta (Pulma 1987, 180; 192; Nieminen 2007, 37; R. Heimala 1924, 106-113; -o. 1933, 149; Tuntematon 1932, 81; Turunen 1936, 40). Erikoistuminen selittää omalta osaltaan lehden painotusta kasvatustoittoiminnaksi. Yleisesti ottaen mainitut kirjoittajat toimivat pääasiassa valtion ja kunnan lastensuojelutyössä. Yhteisen suuntautumisen lisäksi ainakin Salmensaari, Pirjola ja Heimala olivat vakaumuksellisesti kristittyjä. Salmensaari omistautui vapaakirkolliselle toiminnalle, Pirjola oli mukana Helsingin kaupunkilähetyksessä ja Heimala sekä kirkkovaltuustossa että kirkkohallituksessa. Kristillisen arvopohjan tunnustaminen ja sen korostaminen oli ajanjakson lastensuojelutyössä melko yleistä (Hämäläinen 2007, 152).

Lastensuojelulehden kirjoittajia tarkastellessa on myös olennaista nostaa esiin, että kaikki keskeiset kirjoittajat olivat miehiä. Kaiken kaikkiaan tutkimusaineistossani on tekstejä kahdeksalta naiselta. He ovat Elsa Borenius, Kerttu Heikel, Kerttu Örnmark, Saimi Blomstedt, nimimerkki ”A.K, kotikunnan täti”¹³,

¹³ Tämä kirjoittaja saattaa olla sama henkilö kuin Aino Kivistö.

Miina Sillanpää, Rauha Heimala¹⁴ ja Aino Kivistö. Vehkalahti (2009) huomauttaa tyttöjen kasvatustaitokoulutusta käsittelevässä tutkimuksessaan, että suomalaisten kasvatustaitosten naispedagogit kirjoittivat huomattavasti vähemmän kuin heidän mieskollegansa. Naispedagogeja kuitenkin konsultoitiin tyttöjen koulutukseen liittyen tärkeistä uudistuksista keskustellessa, mutta heidän näkemyksiään tuotiin harvoin julkisuuteen. (Mt. 61–62.) Myös Satka (1995) on nostanut esiin, että suomalaiset lastensuojelun ja sosiaalipolitiikan naisasiantuntijat ovat kirjoittaneet vähemmän verrattuna esimerkiksi kollegoihinsa Ruotsissa (mt. 50). Tuotettujen tekstien vähäisyydestä huolimatta naispedagogit olivat vakiintuneita auktoriteetteja omalla alueellaan ja heidän hallussaan oli paljon ammatillista valtaa (Vehkalahti 2009, 62).

Seuraavaksi tuon esiin lehden kirjoittajien poliittiset näkökannat. Hämäläisen (2007) mukaan suomalainen lastensuojelu oli maailmansotien välisellä ajanjaksolla jakautunut pääsääntöisesti kolmeen poliittiseen rintamalinjaan: Mannerheimin lastensuojeluliitto oikeistolaisine piireineen, Ester Ståhlbergin Koteja Kodittomille Lapsille -järjestö kooten lähinnä edistyspuolueen ja poliittisen keskustan joukkoja sekä työväenliikkeen oma, lasten ja nuorten kasvatukseen suuntautunut, vasemmistolaista aatemaailmaa edustanut järjestötoiminta (mt. 151). Hämäläinen arvioi, että Ståhlbergin kannattajiin kuuluivat ainakin Oskari Mantere, Einar Böök, Sulo Salmensaari, Adolf von Bonsdorff ja Juho Tunkelo (mt. 148). Kannattajiin voitaneen lukea myös Bertel Nyberg ja Kosti Pirjola, jotka toimivat Koteja Kodittomille Lapsille -järjestön hallituksessa. Siten merkittävä osa Lastensuojelulehden kirjoittajista kuului Ståhlbergin poliittisesti keskustalaiseen rintamalinjaan. Tästä johtuen he sisällissodan jälkeisessä Suomessa oletettavasti kuuluivat myös maan valkoiseen puoleen.

¹⁴ Opettaja Rauha Heimala oli Alpertti Heimalan vaimo (Mikkola ym. 1937, 280).

Vaikka tutkielmassani keskityn suomalaiseen keskusteluun, on olennaista mainita, että Lastensuojelulehden kirjoittajat olivat alallaan kansainvälisesti aktiivisia. He esittelivät lastensuojelun kehitystä ulkomailla, käänisivät lukuisten ulkomaisten asiantuntijoiden tekstejä lehteen ja tekivät useita opintomatkoja ulkomaille (myös Hämäläinen 2007, 199). Lisäksi he osallistuivat ja olivat mukana järjestämässä pohjoismaisia lastensuojelukongresseja. Kyseiset kongressit olivat aikakautensa tärkeimpiä pohjoismaiden keskinäisiä yhteistyön areenoita (Andresen ym. 2011, 85).

2.2 Aineiston kerääminen ja tutkimusprosessin kulku

Tässä luvussa esittelen tutkimusaineistoni sisällöllisesti¹⁵ ja kuvailen tutkimusprosessiani. Aineistoni koostuu 125 artikkelista. Näistä edellisessä luvussa mainitut seitsemän keskeisintä kirjoittajaa kirjoittivat 58 artikkelia (taulukko 2 ja 3). Lastensuojelutoiminnan (114 artikkelia) lisäksi tutkimusaineisto käsittää 11 Lastensuojelulehteä ja sen kirjoittajia¹⁶ koskettavia tekstejä. Eniten artikkeleita on vuodelta 1936 (15 artikkelia), kun taas vähiten on vuosilta 1926 ja 1927 (2 artikkelia). Tekemäni luokittelun näkökulmasta eniten artikkeleita on luokasta 'lastensuojelulaitosten käytännöllinen toiminta' (42 artikkelia), ja vähiten taas alaluokasta 'lastentarhatoiminta' (2 artikkelia). (Taulukko 1.)

Tutkimusprosessin ensimmäisessä vaiheessa luin läpi kaikki Lastensuojelulehden julkaisut tehden artikkeleista muistiinpanoja. Tässä vaiheessa

¹⁵ Liitteenä oleva taulukko 1 esittää aineistoni vuosittain ja luokittain. Taulukko 2 taas esittelee keskeiset kirjoittajat (ks. tämä tutkielma luku 2.1.1) ja heidän kirjoittamiensa artikkeleiden lukumäärät. Taulukko 3 havainnollistaa, kuinka monta artikkelia vuosittain kyseiset kirjoittajat julkaisivat lastensuojelutoiminnasta.

¹⁶ Lastensuojelulehden kirjoittajista kirjoitettiin esittelytekstejä heidän merkkipäivinään.

tutkimuskysymykseni tarkentuivat ja kiinnostuin erityisesti lastensuojelutoimintaa käsittelevistä teksteistä. Päädyin kohdistamaan fokukseni lastensuojelun käytäntöihin, koska katsoin sen sopivan tutkimukseni teoreettis-metodologiseen viitekehykseen hyvin. Käytyäni läpi kaikki julkaisut lehden koko ilmestymisajalta valitsin tarkempaan analyysiini artikkelit tiettyjä kriteerejä noudattaen. Tärkein rajauskriteerini oli artikkeleiden aihepiiri. Koska kiinnostuksen kohteena ovat lastensuojelun käytännöt, painotin valinnassa artikkeleita, jotka käsitelivät lehden kirjoittajien argumentoimia lastensuojelun toimintamalleja. Tyypillisin esimerkki tämänkaltaisesta artikkelista on esimerkiksi ”Työopetus kasvatuslaitoksissa”. Näiden ohella valitsin myös käytäntöjä välillisesti kuvailevia artikkeleita, kuten ”Perinnöllisyys ja kasvatus”, koska kyseisten tekstien alla analysoitiin esimerkiksi rotuhygieenisten toimenpiteiden toimivuutta lastensuojelun tarpeen ennaltaehkäisyssä.¹⁷

Lisäksi keskityn suomalaisten kirjoittajiin ja suomalaisen lastensuojelun käytäntöihin. Näin ollen olen rajannut tutkimuksen ulkopuolelle esimerkiksi ulkomaisten lastensuojelulaitosten ja muun ulkomaisen lastensuojelutoiminnan esittelyt sekä ulkomaisten kirjoittajien suomennetut artikkelit. Tästä rajauksesta huolimatta en tulkitse käytäntöjen olleen vain kansallisvaltion sisäisiä, vaan myös mahdollisesti saaneen vaikutteita ulkomailta ja kietoutuneen poikkikansalliseen keskusteluun. Esimerkiksi Kaisa Vehkalahti (2009) huomauttaa omassa tutkimuksessaan, että tyttöjen kasvatuslaitosten toimintatavat olivat

¹⁷ Artikkelien valinnassa olen keskittynyt ensisijaisesti Lastensuojelulehdessä julkaistuihin artikkeliteksteihin. Olen esimerkiksi jättänyt tutkimuksen ulkopuolelle kotimaisten laitosten esittelyt, vaikka niissä toisinaan esitettiin mainintoja kyseisen laitoksen toiminnasta. Lisäksi olen rajannut pois lehdessä julkaistut henkilöiden, kotimaisen kirjallisuuden ja tutkimuksen esittelyt, esitelmät, puheet, tiedotteet ja muista lehdistä uudelleenjulkaistut artikkelit. Viimeiseksi mainitun kohdalla poikkeuksen olen tehnyt niiden keskustelujen kohdalla, jotka ovat alkaneet muussa lehdessä julkaistusta, Lastensuojelulehden kopioidusta artikkelista, mutta ovat lopulta laajentuneet ensisijaisesti Lastensuojelulehdessä käydyksi merkittäväksi keskusteluksi. Tämänkaltaisen keskustelu oli Miina Sillanpään ja Bertel Nybergin vuonna 1929 käymän väittely sijaishoidosta.

hätkähdyttävän samanlaisia Suomessa ja Euroopan ja Pohjois-Amerikan laitoksissa. Vehkalahden mukaan useat hoitokäytännöt jaettiin ja niitä kehitettiin kansallisissa ja paikallisissa toimintaympäristöissä eri maissa ja laitoksissa. (Mt. 288.) Samoin Hämäläinen (2007) korostaa suomalaisten lastensuojelun asiantuntijoiden kiinnostusta ulkomaisia käytäntöjä kohtaan. Hän kuitenkin mainitsee, että käytäntöjä ei yleensä matkittu sellaisenaan. Pääsääntöisesti asiantuntijat hakivat ja saivat ulkomaisista käytännöistä virikkeitä kansalliseen ja paikalliseen kehittämistyöhön, minkä lisäksi he osallistuivat aktiivisesti alan kansainväliseen yhteistyöhön. (Mt. 168–172.)

Neljältätoista kirjoittajalta olen valinnut useamman kuin yhden tekstin. Kyseisistä kirjoittajista seitsemän ovat selkeästi aktiivisempia toimijoita, ja heidän tekstejään on tutkimusaineistossani neljästä yhteentoista artikkeliin kirjoittajaa kohden (taulukko 2). Nämä henkilöt ja heidän kirjoittamiseen liittyvät ominaisuutensa esittelin luvussa 2.1. Loput kahdeksan ovat kirjoittaneet kahdesta kolmeen tekstiä, jotka olen valinnut aineistooni. Näiden kirjoittajien ohella olen sisällyttänyt aineistooni 33 artikkelia kirjoittajilta, joilta olen valinnut vain yhden artikkelin tai he ovat kirjoittaneet nimettömästi. Useimmat tunnistettavissa olevista kirjoittajista ovat kirjoittaneet Lastensuojelulehteen vain kyseisen kerran. Valitsemistani artikkeleista kaksitoista on kirjoitettu nimettömästi.

Artikkelien valitsemisprosessin jälkeen luokittelin, erittelin ja analysoin aineiston sisällönanalyysia hyödyntäen (Tuomi & Sarajärvi 2003, 105–109). Analyysiprosessissa käytin värikyniä värikoodeineen, artikkeleiden listausta ja tutkimuspäiväkirjaa. Aloitin aineiston luokittelun tulostamalla valikoidut artikkelit ja järjestämällä ne kronologisesti. Tässä vaiheessa tutkimusprosessia artikkeleiden valikoinnin perusteella laadin luonnoksen sopivasta luokittelusta. Aineistoni oli

helposti käsiteltävässä muodossa, ja minulla oli alustava käsitys sen sisällöstä lukumäärällisesti ja sanallisesti. Artikkeleiden järjestämisen jälkeen aloitin tekstien lähiluvun, jossa hyödyntämästäni lähestymistavasta kerron seuraavassa luvussa.

Lukiessani sijoitin jokaisen artikkelin tiettyyn luokkaan. Tässä vaiheessa aikaisemmin määrittämäni luokat tarkentuivat. Käyttämäni luokat olivat 1) lasten kasvuolot, 2) perinnöllisyys ja sen vaikutus pahantapaisuuteen, rikollisuuteen ja tylsämielisyyteen¹⁸ 3) arviointi ja luokittelu, 4) lastensuojelulaitosten käytännöllinen toiminta ja 5) kurinpito- ja rangaistusmenetelmät. Lasten kasvuoloihin ja lastensuojelulaitosten käytännölliseen toimintaan liittyvistä luokista muodostin vielä ensimmäiseksi mainittuun alaluokat 'lastentarhatoiminta' ja 'lastenvalvonta', ja toiseen alaluokat 'ammattiopetus- ja ohjaus sekä työnteko' ja 'urheilu, kilpailut ja leikit'. Artikkelien luokat merkitsin suoraan aineistoon värikynällä ja samalla kirjasin artikkelin luokan aineistostani tekemääni listaan. Jokaiselle luokalle valitsin tietyn värikoodin. Useassa artikkelissa tuli esiin toisiaan leikkaavia teemoja. Näissä tapauksissa määrittelin artikkelin luokan tekstin pääsääntöisen sisällön perusteella. Lopuksi sisällön erittelyn mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2003, 106-108) kvantifioin aineistoni laskemalla yhteen artikkeleiden lukumäärät vuosittain ja luokittain.

2.3 Tutkimusmetodologia

Tutkielmassani hyödynnän Pasi Pohjolan ja Juha Koiviston (2013) latourlaiseen viitekehykseen pohjautuvaa tulkintaa käytännön käsitteestä. Pohjola ja Koivisto ymmärtävät käytäntöjen olevan ihmisten ylläpitämiä, pysyviä ja toistuvia tapoja

¹⁸ Ajanjaksolla tylsämielisyydellä viitattiin älylliseen kehitysvammaisuuteen. Esimerkiksi Kosti Pirjola (1930) kuvailee tylsämielisillä tarkoitettavan ”älyllisesti tai moraalisesti vajavaisia henkilöitä, idiootteja lukuunottamatta” (mt. 55).

toteuttaa jokin asia. Heidän mukaansa käytännöt syntyvät ja ovat olemassa palvellakseen jotain tiettyä tarkoitusta. Käytännöt voivat olla luonteeltaan erilaisia; ne voivat esimerkiksi liittyä yksittäisen toiminnan, vuorovaikutuksen tai laajemman kokonaisuuden toteuttamisen tapoihin. Tämän lisäksi käytännöt ovat relationaalisia, eli niiden toteuttaminen on sidoksissa omaan sovellusympäristöönsä. Käytäntöihin kytkeytyy aina toimijoita, tehtäviä, vuorovaikutusta ja resursseja. (Mt. 90–92.)

Pohjola ja Koivisto viittaavat käytäntöihin latourlaisittain systeemeinä tai toimintasysteemeinä (mt. 91; Latour 2005). Tutkijoiden mukaan systeemillä tarkoitetaan käytännön eri toimijoiden, resurssien ja vuorovaikutuksen rakentamaa kokonaisuutta. Omien tehtäviensä kautta systeemissä toimijat linkittyvät vuorovaikutteisesti toinen toisiinsa. Lisäksi systeemissä erilaiset resurssit ja laitteet kytkeytyvät niiden ja toimijoiden väliseen vuorovaikutukseen toimien sekä välittäjinä että voimavaroina. Lyhyesti ilmaistuna systeemi on Pohjolan ja Koiviston mukaan ”kokonaisuus, jossa käytäntö muodostuu”. (Mt. 91.)

Tutkimukseni tekstien ja käsitteiden analyysissä huomioin historianantutkimuksen lähdekriittisen ajattelun. Perinteisen lähdekriittisen ajattelutavan mukaan menneisyydestä on mahdollista saavuttaa todenmukaista tietoa. Tutkijan tavoitteena on tällöin menneisyyden rekonstruointi siten kuin se on tapahtunut hyödyntämällä varmoja, lähdekriittisesti päteviä faktoja. Nykytutkimuksessa vallitsevan näkökulman mukaan kuitenkin tavoite todenmukaisuudesta (”miten asiat oikein olivat”) on ristiriitainen. On esitetty, että todenmukaisen kuvauksen sijaan historianantutkijan on mielekkäämpää sitoutua oikeudenmukaisen kuvauksen esittämiseen. Tällöin tutkijan tarkoituksena on rekonstruoida menneisyys tavoitteenaan tehdä oikeutta tutkimuksen kohteena oleville ihmisille ja asioille. (Kalela 2000, 54–55; Markkola 2008, 175). Totuuden etsimisen sijaan tarkastelun

kohteeksi nousevat kirjoittajien uskomukset (Palonen 1998, 146). Oikeudenmukaisuutta tavoittelevan rekonstruktion ohella historiantutkijan on olennaista pystyä argumentoimaan eli vakuuttamaan yleisö tutkimustulostensa merkityksellisyydestä. Käytännössä tutkijan tulee siis tasapainotella oikeudenmukaisen esittämisen ja omien tulostensa vakuuttamisen välillä, mikä asettaa tutkimustyölle haasteita. (Kalela 2000, 56.)

Jotta oikeudenmukainen rekonstruktio olisi mahdollista, on tärkeää identifioida lähde, eli sijoittaa se osaksi omaa kulttuuriaan ja ymmärtää minkä jälkiä lähteet ovat (Markkola 2008, 176; myös Palonen 1996, 147 & Satka 2000, 44). Tutkielmassani olen pyrkinyt esimerkiksi selvittämään Lastensuojelulehden positiota lastensuojelun kentässä sekä lehden kirjoittajien taustoja ja aatteellisia näkemyksiä. Kuten Satka (2000) kuvailee, sijoittamalla sosiaalityön alan toimijat heidän historiallis-paikallisiin suhteisiinsa on mahdollista tarkastella heidän teksteissään käyttämiään valintoja, arviointeja ja perusteluja. Tarkastelu puolestaan mahdollistaa sen tutkimisen, miten tietoa sovellettiin käytäntöön. (Mt. 44.) Kalela (2000) korostaa, että nykyisessä lähdekriittisessä ajattelussa lähteiden luotettavuuden tai epäluotettavuuden pohtimisen sijaan olennaista on keskittyä niiden informatiivisuuteen. Kun lähde ei arvioida sen luotettavuuden perusteella, on tärkeää pohtia, onko kyseinen lähde pätevä vastaamaan asetettuun kysymykseen. (Mt. 91–92.) Pyrkimys oikeudenmukaisuuteen on olennaista niin tutkimuksen pätevyys kuin sen eettisyyden kannalta. Pureudun aiheeseen tutkimuksen etiikkaa käsittelevässä luvussa.

Jotta kirjoittajien käsitysten tarkastelu lastensuojelun käytännöistä olisi mahdollista, tulee ensiksi selvittää, mitä he ymmärsivät kuuluvan lastensuojelun alaan. Lastensuojelu käsitteenä 1920–1930-luvulla sisältää erilaisia merkityksiä kuin

2010-luvulla. On tärkeää tiedostaa käyttämiensä käsitteiden historiallisuus ja kiistanalaisuus. Käsitehistoriassa pyritään tutkimaan, miten käsitteitä on luotu, miten niille on annettu erilaisia merkityksiä ja miten niiden oikeanlaisista käyttötavoista on kiistelty. Käsitehistoriassa ei ole tarkoituksenmukaista ajatella, että käsitteet olisivat ajattomia ja pysyviä, yksiselitteisesti tai yksimielisesti hyväksyttäviä. Käsitehistoriaa ei myöskään ole mielekästä ajatella metodina, vaan pikemmin asenteena tai lähestymistapana. (Hyvärinen ym. 2003, 9–11.)

Sosiaalinen todellisuus rakentuu merkityksistä, minkä vuoksi on epäjohdonmukaista ymmärtää aatteet tai käsitykset toisistaan erillisinä, joko sosiaalisen toiminnan syinä tai sen seurauksina. Sen sijaan olennaista on tarkastella, ”mitä käsitykset tai uskomukset ’tekivät’ tietyissä tilanteissa ja millä tavoin aikalaiset ’käyttivät’ tiettyjä käsityksiä” (Hyrkkänen 2002, 55). Uskomusten rationaalisuuden sijaan olennaisempaa oli niiden olemassaolo, jolloin ne ”tekivät” jotakin eli rakensivat merkityksiä. (Mt. 55.) Käsitteitä ei myöskään voida selkeästi erottaa historiallisista tapahtumista vaan hyödyllistä on tarkastella niiden yhteyksiä toisiinsa. (Hyvärinen ym. 2003, 11.) Hyvärinen ym. tiivistävät teoksessaan Quentin Skinnerin pääajatuksen käsitehistoriallisesta lähestymistavasta. Näkemyksen mukaan ajanjaksojen kirjoituksia on olennaista tarkastella puheenvuoroina oman aikansa poliittiseen keskusteluun. Tällöin niitä ei ole mahdollista ymmärtää huomioimatta kyseisen ajankohdan lingvistisiä konventioita, kuten kysymyksenasettelua, ajattelutapoja ja poliittis-yhteiskunnallista tilannetta. Nämä lingvistiset konventiot ohjasivat kirjoituksen normeja ja määrittivät esimerkiksi sitä, mitä oli mahdollista tai hyväksyttävää sanoa, ja mikä poikkesi ymmärretyistä rajoista. (Mt. 12; ks. esim. Skinner 2002, 155–156.)

Tarkastelemalla vuosina 1922–1937 lastensuojelun toimijoiden

käymää keskustelua pyrin tuomaan esiin lastensuojelun käsitteen historiallisesti rakentuneita merkityksiä ja niistä käytyä kamppailua. Lastensuojelun käsitteeseen liitetyt merkitykset ”tekivät” jotain, koska ne loivat merkityksiä ja olivat avaamassa, sulkemassa ja kaventamassa inhimillisen toiminnan näköaloja (Kettunen 2003a, 9). Lähestymällä käsitehistoriallisesti lastensuojelun alan toimijoiden käsityksiä lastensuojelusta, sen sisällöstä ja tavoitteista, on mahdollista selvittää, miten lastensuojelun käsitettä on käytetty ja minkälaisia kamppailuja ja kiistoja lastensuojelun käsitteestä on käyty 1920–1930-lukujen keskustelussa. Tällä tavalla on mahdollista avata nykykeskustelussa käytetyn lastensuojelun käsitteen historiallista kerroksellisuutta.

2.4. Tutkimuksen etiikka

Kuten Kaisa Vehkalahti (2009) muistuttaa, lapsiin, nuoriin ja perheisiin liittyvä tutkimus on sekä moraalisesti ja poliittisesti latautunut aihealue (mt. 283). Herkkäluontoisilla tutkimusalueilla liikuttaessa myös tutkimuksen eettinen kestävyys nousee huomion kohteeksi. Lastensuojelun tutkimuksen sisällä oma tutkielmani käsittää useita eettisesti herkkiä alueita kuten rotuhygienian, lastensuojelulaitosten rangaistus- ja kurinpitomenetelmät ja lasten työnteon lastensuojelulaitoksissa. Lisäksi aineistoni kirjoittajat käyttävät toisinaan – nykypäivän mittapuulla – loukkaavia termejä ja ilmauksia arvioidessaan lastensuojelun piirissä olevia lapsia. Kaikki edellä mainitut elementit ovat sidoksissa viranomaisten lapsia kohtaan harjoittamaan valtaan, mikä itsessään on moniulotteinen ja herkkä aihealue. Tällaisissa tilanteissa tunteiden herääminen tutkimusprosessin aikana on ollut väistämätöntä.

Kuten Vehkalahti (2009) huomauttaa, menneisyyden ongelmakohtien

esille tuominen voi toisinaan olla haasteellista, koska se on ristiriidassa perinteisemmän, kehitystä ja edistysaskelia korostavan, historiankirjoituksen kanssa. Tutkijan positiota uutena tulkitsejana monimutkaistaa myös se tosiasia, että tutkimuksen kohteena olevat henkilöt eivät voi kertoa itse omista kokemuksistaan, mikä asettaa tutkijan harteille toisenlaisen vastuun. (Mt. xxiv.) Erityisesti lastensuojelun viranomaiset ja asiantuntijat saattavat näyttäytyä nykypäivän lukijan silmissä negatiivisessa valossa – etenkin kun alan toimijat ovat mielellään esiintyneet ja heidät on esitetty työhönsä sitoutuneina, epäitsekkinä lasten auttajina (Vehkalahti 2009, 48–62, 284; ks. myös H. 1924, 129–131; Tuntematon 1931, 49–50; 154; 1932, 81; 1934, 102). Tällöin tutkijan on helppoa sortua aikalaisviranomaisten paheksuntaan ja tuomitsemiseen. Tämän vuoksi omien subjektiivisten lähtökohtiensa tiedostaminen, siten kuin se on mahdollista, on tutkijalle tärkeää (Pekkarinen 2010, 52).

Oman tutkimuksensa eettisiä kysymyksiä pohtiessaan Pekkarinen (2010) viittaa tieteen vahingontuottamattomuuden normiin, jonka mukaan tiede ei saa vahingoittaa kohdettaan (mt. 52). Pekkarinen kuitenkin muistuttaa, että yhteiskuntatieteiden yksi tehtävä ja arvo on kyseenalaistaa vallitsevia rakenteita ja jopa horjuttaa yhteiskunnassa vallitsevaa status quota. Jos tutkija noudattaa vahingontuottamattomuuden normia tiukasti, hänen täytyy vaieta asioista, joiden paljastaminen olisi muiden kuin tutkimuksen kohteen kannalta tarkoituksenmukaista, jopa välttämätöntä. (Mt. 53.)

Vahingontuottamattomuuden periaatteeseen nojaten pyrin tarkastelemaan kriittisesti tutkimukseni lähtökohtia ja valitsemani tutkimustehtävää sekä tiedostamaan subjektiiviset käsitykseni siinä määrin kuin se on mahdollista (Pekkarinen 2010, 52). Tämän lausuman yhteydessä on kuitenkin hyvä nostaa esiin

Vehkalahden (2009) pohdinta Frank Ankersmitin (2004) esittelemästä käsitteestä kaksoissidos (double bind). Käsite osuu historiallisen tutkimuksen paradoksin ytimeen: perinteinen käsitys historiallisesta objektiivisuudesta on muotoutunut niin, että sitä on käytännössä mahdotonta toteuttaa. Perinteisen vaatimuksen mukaan onnistunut historiantutkimus on edellyttänyt tutkijalta riisuuntumista moraalisisista ja poliittisista arvoista, jotta nämä eivät sekoittuisi menneisyyden kanssa. Ankersmitin tulkintaan nojaten Vehkalahti korostaa, että menneisyyden ja nykyisyyden arvojen ja moraalien välinen suhde voidaan myös kuvata jatkumona erillisten maailmojen sijaan. (Ankersmit 2004, ref. Vehkalahti 2009, 283.)

Tässä kohdassa on mielekästä palata edellisessä luvussa mainittuun oikeudenmukaisen kuvauksen periaatteeseen, joka on yksi keino lähestyä historiallisen objektiivisuuden dilemmaa. Omassa tutkimusaineistossani Lastensuojelulehden kirjoittajat ajoittain arvostelivat teksteissään toistensa näkemyksiä ja kävivät kiihvasta keskustelua lastensuojelun käytännöistä ja niiden tarkoituksenmukaisuudesta. Lehden toimituksella oli myös valta lisätä muiden kirjoittajien teksteihin kommentteja ja oletettavasti jättää tiettyjä kirjoituksia julkaisematta. Ristiriidoista ja edellä mainituista valta-asetelmista huolimatta pyrin kaikkien kirjoittajien tasa-arvoiseen kohteluun.

3 LASTENSUOJELU MAAILMANSOTIEN VÄLISEN AJANJAKSON YHTEISKUNTAPOLIITTISESSA TILANTEESSA

Tässä luvussa luon kokonaiskuvaa aikakauden lastensuojelua koskettaneista keskeisistä kysymyksistä. Ensimmäisenä käsittelen lastensuojelun asemaa aikakautensa yhteiskuntapolitiikassa. Kuvailen, miten lastensuojelu ja sen tehtävät ajanjaksolla ymmärrettiin ja mitä alaan sisällytettiin. Tämän lisäksi tuon esiin ajan lastensuojelun keskeisimpiä keskusteluita. Alaluvussa käsittelen tarkemmin lastensuojelun käytäntöjä. Toisessa luvussa tarkastelen väestöpolitiikan kietoutumista lastensuojelun diskurssiin. Viimeisessä luvussa käsittelen ajanjakson lastensuojelun opillisia suuntauksia.

3.1 Lastensuojelu yhteiskuntapolitiikassa

Maailmanhistoriallisesti tutkielmani ajanjakso sijoittuu kahden maailmansotien väliin ja pitää sisällään yhden historian vakavimmista taloudellisista lamakausista. Suomessa ajanjaksoa leimasivat samanaikaisesti sekä epävakaa yhteiskunnallinen tilanne että vankka pyrkimys itsenäisen ja hyvinvoivan kansallisvaltion rakentamiseen. Suomi oli 1920-luvulla traumaattisen kansalaissodan seurauksesta henkisesti kahtiajakautunut ja valta oli valkoisten voittajien käsissä. 1930-lukua kosketti ääriliikkeiden nousu, jonka myötä oikeistoradikalismi ja lapuanliike olivat hallitsevia voimia vuoden 1932 Mäntsälän kapinaan asti. Toisin kuin monessa muussa Euroopan maassa, Suomessa kuitenkin säästyttiin oikeistodiktatuuriin syöksymiseltä ja demokratia piti pintansa. (Hentilä 2000, 157–167.) 1930-luvun

taloudelliset ongelmat puolestaan näkyivät Suomessa hieman yli vuoden ennen kriisin varsinaista puhkeamista länsimaissa syksyllä vuonna 1929. Pahin tilanne Suomessa oli vuosina 1930–1931, mutta vielä vuonna 1932 työttömiä oli hyvin paljon. Suomen talous toipui kuitenkin suhteellisen nopeasti, ja jo vuoteen 1934 mennessä tilanne oli kriisiä edeltävällä tasolla. (Urponen 1995, 195; Meinander 1999, 95.)

Lastensuojelu ymmärrettiin maailmansotien välisellä ajanjaksolla nykypäivään verrattuna laajemmin. Kansalaissodan jälkeen lastensuojelu nähtiin sekä valtiollista itsenäisyyttä turvaavana toimintana että kokonaisvaltaisena lasten ja nuorten suojelemisena ja kasvattamisena (Hämäläinen 2007, 203). Lastensuojelun määrittämiseen ja järjestelmän rakentamiseen osallistuivat lukuisat eri tahot, jotka toivat omat panoksensa ja näkemyksensä alan kehityskulkuun. 1920-luvun sosiaalipolitiikan suunnan määrittelyssä keskeisessä osassa olivat sosiaalihallinnon viranomaiset ja Edistyspuolue, joka korosti erityisesti koulutukseen ja kasvatukseen liittyviä kysymyksiä (Pulma 1987, 123).

Käytännön tasolla lastensuojelua rakensivat sekä kunnallisen ja valtiollisen lastensuojelun toimijat että lukuisat yksityiset lastensuojelujärjestöt, joilla oli omat lastensuojeluaatetta ilmentävät toiminta-ajatuksensa ja -ohjelmansa erityispiirteineen ja korostuksineen (Hämäläinen 2007, 201-202). Kunnallisen lastensuojelutyön vastuulla oli pääasiassa pahantapaisten ja turvattomien lasten huolto, kun taas järjestöt pitivät huolta ennaltaehkäisevästä toiminnasta (Pulma 1987, 174). Esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton yksi keskeisimmistä toiminta-alueista oli lasten terveydenhoito (Korppi-Tommola 1990, 58-68; Hämäläinen 2007, 197). Toisaalta ajanjakson toisen keskeisen lastensuojelujärjestön, Koteja Kodittomille Lapsille -yhdistyksen toiminnan keskiössä oli sijaisperheiden välittäminen turvattomille lapsille (Kauppi & Rautanen 1997, 28).

Maailmansotien välisellä ajanjaksolla lastensuojelu liittyi tiiviisti ajan yhteiskuntapoliittiseen tilanteeseen ja sen tehtävistä ja merkityksistä käytiin vilkasta keskustelua. Kansalaissodan tapahtumien seurauksena nuori valtio joutui haasteellisen tilanteen eteen, jonka onnistumisen mittana nähtiin kansakunnan yhtenäisyys sekä moraalinen ja fyysinen elinvoima. Ongelmaa pyrittiin osaltaan ratkaisemaan tiukalla lapsiin ja perheisiin kohdennetulla valtiollisella kontrollilla, ja lastensuojelusta muodostui elimellinen osa aikakauden sosiaalipolitiikkaa. Lastensuojelu nähtiin siten repaleista kansakuntaa eheyttävänä aatteena ja tulevaisuuden kysymyksenä. Edellä mainituista syistä johtuen 1920-lukua on jopa pidetty lastensuojelun aatteellisena kukoistuskautena. (Pulma 1987, 123; Harrikari 2004a, 158–159; Hämäläinen 2007, 142–144; Pekkarinen 2010, 59.) Lastensuojelun keskeisyydestä kertoo omalta osaltaan myös pyrkimys lastensuojelutieteen kehittämiseen (Hämäläinen 2007, 225–234). Alan merkityksen korostumisesta huolimatta lukuisista lastensuojelun toimijoista ja heidän eri intresseistään johtuen aikalaiset kokivat alan varsin hajanaiseksi. Hajanaisuutta korostivat edelleen lastensuojelulain ja yhteisen lastensuojelun keskusjärjestön puuttuminen. (Salmensaari 1932, 28–30; 1936, 1–3; 1937, 109–110; Hämäläinen 2007, 144–153.)

Vuoden 1918 jälkeen valtiollisen kontrollin kohteeksi joutuivat etenkin punaiset äidit ja lapset. Valkoiset köyhäinhoidon virkamiehet eivät nähneet punaisten lasten tarvitsevan ainoastaan materiaalista tukea, vaan myös kunnollista perushuolenpitoa ja moraalista kasvatusta. Valkoiset virkamiehet katsoivat, että ilman laajamittaista tukea ja oikeanlaista kasvatusta punaiset lapset olivat vaarassa kasvaa onnettomiksi ja rikollisiksi kansalaisiksi, jotka päätyisivät ”sivistyneen yhteiskunnan” taakaksi. Pohjimmiltaan kysymys oli yläluokan suojelemisesta tulevaisuuden mahdolliselta kapinallisten punaisten jälkeläisten muodostamalta vaaralta. (Satka

1995, 85–94.)

Voimistuneen kontrollin seurauksena 1920-luvulla kehitettiin merkittävästi perhehoitoa sekä perustettiin lukuisia lastenkoteja ja kasvatustaloksia. Kysymys perhehoidosta ja laitospedatuksesta oli monimutkainen ja aiheutti runsaasti erimielisyyksiä etenkin oikeiston ja vasemmiston välillä. Oikeisto pääsääntöisesti kannatti lasten sijoittamista yksityiskoteihin kasvatuksellisista ja taloudellisista syistä. Vasemmisto sen sijaan kannatti tasavertaisuuteen vedoten laitoshoidoa. Sijoituskodit olivat usein perinteiset arvot omaavia valkoisia perheitä, minkä vuoksi vasemmisto kritisoi perhehoitoa nöyryyttämiseksi ja porvarilliseen arvomaailmaan käännättämiseksi. Vasemmisto uskoi valtion alaisuudessa toimivien laitosten takaavan lapsille neutraalimman kasvatuksen. (Pulma 1987, 126–128, 132–133; Urponen 1994, 163; Satka 1995, 85; Hämäläinen 2007, 141–152; Pekkarinen 2010, 59.) Laitoskeskeinen ajattelutapa vahvistui 1920-luvulla, kun sijaisperheitä ei ollut riittävästi tarjolla ja kasvaneesta lastensuojelun tarpeesta johtuen laitoksia oli välttämätöntä perustaa (Hämäläinen 2007, 141).

1930-luvun lastensuojelulle ominaista oli eräänlainen murrosvaihe, johon lastensuojelun voimakas institutionaalinen kehitys voidaan paikantaa. Etenkin huoltolaki kokonaisuuden voimaansaattaminen 1930-luvun puolivälissä on tulkittu käännekohtana suomalaisessa sosiaalipolitiikassa (Pulma 1987, 198; Urponen 1994, 195). 1920-luvulta alkaen lastensuojeluhimmiset näkivät alan hajanaisena ja tavoitteena oli sen yhtenäistäminen (Pulma 1987, 190–194). Vuonna 1936 säädetty Suomen historian ensimmäinen lastensuojelulaki (Lastensuojelulaki 52/1936) oli yksi keino määrittellä ja eheyttää lastensuojelun alaa. Lastensuojelulain toimeenpano oli kuitenkin pitkä ja epätasaisesti edennyt prosessi. Pitkän valmistelun jälkeen laki oli lopulta voimassa jopa vuoteen 1983 asti. (Harrikari 2004a, 177–185.) Lain ohella

vuonna 1937 perustettu Suomen lastensuojelun ja nuorisohuollon keskusliitto oli omalta osaltaan tärkeä tekijä lastensuojelun kehityksessä. Kuten lastensuojelulaki, myös keskusliiton perustaminen vaati kuitenkin useamman vuoden työn. (Pulma 1987, 195; ks. myös tämä tutkielma luku 2.1.)

Oleennaista 1920–1930-lukujen lastensuojelun kehityksessä oli väestöpolitiikan korostumisen seurauksena tapahtunut kokonaisvaltainen yhteiskuntapoliittinen muutos. Aikaisemman, 1800-luvun lopussa Suomeen rantautuneen suojelukasvatusideologian taustalla oli uudenlainen kriminologinen ajattelu, jossa rangaistuksen tavoitteeksi nostettiin rikoksentekijän parantaminen, ja seuraamusten käytön keskeisimmäksi kriteeriksi tehokkuus. Oppien mukaisesti suojelukasvatuksessa alettiin luokittelemaan rikoksentekijöitä, minkä uskottiin edesauttavan käytäntöjen tehokkuutta. Suojelukasvatusideologiassa lastensuojelun tarpeessa olleet (pahantapaiset) lapset nähtiin yhteiskunnalle vaarallisina, minkä vuoksi heitä tuli kurin ja järjestyksen avulla kasvattaa yhteiskuntaan sopeutuvaisiksi. Lasten suojelu oli siten pääasiassa yhteiskunnan suojelua ja lasten suojeleminen rikollisuuteen vaikuttamisen väline. (Harrikari 2004a, 125–140, 160.)

1920-luvulta alkaneen muutoksen myötä suomalaisessa lastensuojelussa suojelukasvatusideologiasta siirryttiin kohti valtion harjoittamaa *biopolitiikkaa*, joka kohdistui väestön kehityksen ja terveydentilan sääntelyyn ja kaikkien lasten suojaamiseen haitallisilta ympäristötekijöiden vaikutuksilta. Biopoliittisen tavoitteen myötä valtion päämääräksi nousi yhteiskunnan suojelemisen sijaan lasten suojelu. Lastensuojelu nähtiin väestön hallinnan ja modernin yhteiskunnan rakentamisen olennaisena osana, jolloin myös käsitys lapsista ja lastensuojelusta muuttui merkittävästi. (Harrikari 2004a 158–160; Pekkarinen 2010, 18; Törnudd 1956, 19–24; Pulma 1987, 105–122; Saurama 2002, 30–33.)

Diskurssimuutoksen myötä lapsiin ja lapsuuteen liitettiin uudenlaisia väestöpoliittisia merkityksiä. Nuoret sukupolvet nähtiin yhtenä kansallisen voimavaran mittarina, mikä korosti käsitystä lasten ”tarpeellisuudesta” (Harrikari 2004a, 158). Lapsiin ja nuoriin panostaminen katsottiin tulevaisuuden kannalta tärkeäksi, ja heitä tuli valtion toimesta suojella ja kasvattaa (Harrikari 2004a, 158; Satka & Björk Eydal 2004, 39–40; Hämäläinen 2007, 158). Aatteellisesta ilmapiiristä johtuen sosiaalipolitiikan, lastensuojelun ja terveydenhoidon tehtävät kietoutuivat 1920–1930-luvuilla tiiviisti toisiinsa (Pulma 1987, 124; 188). Kaiken kaikkiaan muutos näkyi lastensuojelun ennaltaehkäisevän toiminnan puolustamisessa (Hämäläinen 2007, 159-160). Ennaltaehkäisyn periaate ulottui lastensuojelun toimintakäytäntöihin, joissa korostuivat terveydenhoidollinen toiminta ja kotikasvatusta tukevat toimenpiteet (Harrikari 2004a, 160–161).

3.2 Lastensuojelun käytännöt

Lastensuojelun ala ymmärrettiin 1920-1930-luvuilla laajemmin. Tästä johtuen myös alan käytännöt kattoivat esimerkiksi lastensuojelulaitosten toiminnan lisäksi lasten päivähoidon, lastenvalvontatoiminnan sekä lasten terveydenhoitoon liittyviä toimintamalleja, kuten neuvolatoiminnan. Lastensuojelun käytäntöjen monipuolisuutta ja kattavuutta lisäsi myös lastensuojelun toimijoiden moninainen pohja. (Hämäläinen 2007, 201-202.)

Yksi keskeisimmistä lastensuojelutoiminnan osa-alueista oli vuonna 1920 perustettu Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) edistämä lasten terveydenhoito, joka ulottui koko lapsiväestöön. Järjestön keulakuva oli lääkäri Arvo Ylppö. Järjestön toiminnassa korostui vahvasti terveys- ja väestöpoliittinen

näkökanta. Yksittäisistä toimijoista MLL oli keskeinen vaikuttaja nuoren valtion lastensuojelun lähtökohtien aatteellisessa ja opillisessa rakentumisessa. (Hämäläinen 2007, 202–203.) Toiminnallaan MLL muun muassa loi perustan äitiys- ja lastenneuvolajärjestelmälle Suomessa¹⁹ (Korppi-Tommola 1990, 63-65). Erityisesti äitiys- ja lastenneuvoloihin liitettiin vahva ennaltaehkäisevä lastensuojelullinen merkitys. Terveystieteiden lisäksi toiminnassa huomioitiin sosiaalinen näkökulma. (Hämäläinen 2007, 295.)

Toinen tärkeä lastensuojelutoiminnan alue etenkin 1920-luvulta alkaen oli lastentarhatoiminta. Alan merkittävä uranuurtaja oli Elsa Borenius (Tuntematon 1931, 154; Havu ym. 1954, 75). Lasten terveydenhoitoon verrattuna lastentarhatoiminta oli tarkoitettu kapeammalle väestöryhmälle. Lastentarhojen tavoitteena oli tukea 3–6-vuotiaiden lasten kotikasvatusta, jotta lapset eivät joutuisi ”epäedullisen vaikutuksen alaisiksi”. Päiväkodit puolestaan olivat lastentarhojen erityisosastoja. Ne oli suunnattu lapsille, jotka olivat ohittaneet lastentarhaiän, mutta olivat ”taipuvaisia siveelliseen alakuntoisuuteen”. Päiväkotien tarkoitus oli suojella lapsia hoidottomuudelta ja haitallisilta ympäristötekijöiltä (Harrikari 2004a, 160-161.) Lastentarhatoiminta määrittyi jo autonomian aikana osaksi lastensuojelun kokonaisuutta. Toiminnan sijainti oli osittain hallinnollisesti epäselvä, ja ala tasapainotteli kouluhallituksen ja sosiaaliministeriön välillä. Esimerkiksi vuonna 1924 lastentarhat ja lastentarhaseminaari siirrettiin kouluhallituksen kansanopetusosaston alaisuudesta sosiaaliministeriön lastensuojelutoimiston alle. (Hämäläinen 2007, 164.) Vuoden 1924 muutosten lisäksi säädökset lasten päivähoidosta oli sisällytetty edelleen vuoden 1936

¹⁹ Lisäksi MLL organisoiki kouluterveydenhoitoa ja lasten hammashoitoa, kehitti kättilö- ja terveysarkoulutusta, edisti kouluruokailua, tuki lasten vapaa-ajan- ja urheilutoimintaa sekä oli merkittävässä roolissa psykiatrisen kasvatusneuvolatoiminnan aloittamisessa (Korppi-Tommola 1990, 58–80).

lastensuojelulakiin (mt. 256).

Lastenvalvonta kohdentui vielä rajatumpaan lapsiryhmään. Vuonna 1921 lastensuojelukomitea ehdotti ”suojeluvalvonnan” perustamista pahantapaisten lapsen laitokseen sijoittamisen vaihtoehdoksi. Suojeluvalvonnan tuli osaltaan tukea ja täydentää kotikasvatusta ja vanhempien antamaa hoitoa. Ensisijaisesti valvonta tarkoitti lapsen tukemista ja auttamista, jonka tehtävänä oli ”ehkäistä kodin ja lapsen välisen siteen” katkaisemista. Suojeluvalvonnassa lapselle määrättiin henkilökohtainen valvoja, jonka tehtävänä oli katsoa, että vanhemmat ja muut kasvattajat täyttivät kasvatusvelvollisuutensa, pyrkiä suojelemaan alaikäistä joutumasta uudelleen rikokseen sekä huolehtia lasta toteuttamaan koulunkäyntiin liittyvät velvollisuutensa. Valvojan tehtävät ulottuivat myös nuoren työnhakuun ja työssä käymiseen liittyvään auttamiseen, nuoren seuran valvontaan ja yleiseen ohjeistukseen. (Harrikari 2004a, 169–170.) Lastensuojelulehden teksteistä päätellen termi suojeluvalvonta muuttui jo 1920-luvun alkupuolella ”lastenvalvonnaksi” (ks. tämä tutkielma luku 5.1.3).

Lastensuojelun käytännöissä tulee huomioida myös rotuhygienian vaikutus. 1900-luvun alusta alkaen Suomessa käytiin runsaasti keskustelua rotuhygienian mahdollisuuksista ehkäistä tylsämielisyyttä, mielisairautta ja rikollisuutta (Mattila 1999, 127, 132–133, 168, 171–177). Erityisesti rikollisuus nähtiin vaarallisena, koska sen katsottiin uhkaavan valtiollista järjestystä ja kansalaisten turvallisuutta (mt. 173). Myös lastensuojelun piirissä olleiden, esimerkiksi avioliiton ulkopuolella syntyneiden ja pahantapaisten lasten, perimä joutui arvioinnin kohteeksi (Pekkarinen 2010, 60, 70). Lisäksi rotuhygieniaa toteutettiin lasten terveydenhoidossa lasten terveydentilan parantamisen osalta (Hämäläinen 2007, 203). Lapsia myös eristettiin erilaisiin hoito- ja kasvatustiloihin.

Radikaaleimmat rotuhygieeniset toimenpiteet ulottuivat kuitenkin pääsääntöisesti tylsämielishoitoon. Avaan näitä toimenpiteitä sekä väestöpolitiikan ja lastensuojelun välistä suhdetta tarkemmin luvussa 3.3.

Huostaanotto toimenpiteenä laillistettiin vuoden 1936 lastensuojelulaissa (52/1936). Sitä ennen lapsia voitiin sijoittaa kodin ulkopuolelle esimerkiksi rikoslain tai oppivelvollisuuslain nojalla tai anomalla päätöstä sosiaaliministeriön lastensuojelutoimistolta (Tuntematon 1932, 198-199; Harrikari 2004a, 140; Suomen Suuriruhtinaanmaan Rikoslaki 39/1889; Laki oppivelvollisuudesta 101/1921). Lapset voitiin sijoittaa joko perhehoitoon, lastenkotiin tai kasvatustalokseen. Merkittävimmät kasvatustalokset 1900-luvun alkupuolella olivat Koivula, Koivuniemi ja Sippola pojille ja Vuorela tytöille. Muita lastensuojelutaloksia ajanjaksolla olivat esimerkiksi Koivikon, Kylliälän, Käyrän ja Östensön poikien turvakodit pojille ja Ollikkalan tyttökoti. Ajanjaksolla olleita erityistaloksia olivat muun muassa vuonna 1890 perustettu Perttulan tylsämielislaitos ja vuonna 1930 perustettu Pernasaaren kasvatustalokse vaikeasti hoidettaville lapsille. Sijoittamispäätöstä ohjasivat lasten arviointi ja luokittelu heidän kehitystään ja tilannettaan kuvaaviin ryhmiin.

Harrikarin (2004a) mukaan lasten luokittaminen pohjautuu suojelukasvatustalokseen ja 1800–1900-luvun vaihteen kriminologiseen ajatteluun. Kyseinen kriminologinen ajattelu korosti tehokkuuden vaatimusta. Luokittamisen tarkoituksena oli jakaa olennaisilta piireiltään samanlaiset yksilöt ryhmiin, jotta heihin suunnatun käsittelyn taloudellisuus ja tehokkuus voitaisiin maksimoida. (Mt. 128.) Harrikarin mukaan vuonna 1902 senaatin asettaman huonosti hoidettujen ja pahantapaisten lasten kasvatusta pohtineen komitean mietinnön tuloksena syntyi käsitys ”siveellisen turmeluksen kronologiasta”. Tämän mukaisesti lapsi kulki

kronologisesti huonohoitoisesta pahantapaiseen, ja pahantapaisesta rikolliseen positioon. Jokaiselle vaiheelle määritettiin sopiva sijoitusyksikkö: yksityiskoti tai lastenkoti, turvakoti tai koulusiirtola ja viimeiseksi kasvatustuloslaitos. (Mt. 133, 135–137.) Vuonna 1924 annetun lain mukaisesti lasten *lajitteluun* sisältyi lapsen ”esitutkimus, tarkkailu, valokuvaus, tuntomerkkien otto, fyysillisen kunnan tutkiminen ja varsinainen psykologinen tutkimus” (mt. 235). Menetelmän mukaisesti lapset ohjattiin eri laitoksiin ”älykkyystason, iän ja kotipaikan” mukaan. Laitosten puolestaan tuli ”erikoistua kasvattamaan omaa homogeenistä aineistaan”. (Harrikari 2004b, 36.)

Kasvatustuloslaitosten oppilaiden harrastustoimintaan ja ammattiopetukseen lisättiin 1920-luvulta eteenpäin huomattavasti resursseja (Pulma 1987, 180). Vehkalahden (2009) mukaan sekä tyttöjen että poikien kasvatustuloslaitoskoulutuksen yksi merkittävimmistä tavoitteista oli käytännöllisen työn opettaminen, jonka tarkoituksena oli taata kasvateille valmiudet tulevaisuuden työelämään (mt. 83). Yleisesti ottaen työnteon opettaminen oli yhteydessä itsensä elättävän ”hyvän” kansalaisen ideaaliin. Ajatus ammattikasvatuksesta syntyi 1900-luvun alussa Adolf von Bonsdorffin toimesta suojelukasvatustuloskeskustelun yhteydessä. Toimintamalliin liitettiin tuolloin yhteiskuntaan sosiaalistava ja inkluosiiva merkitys. Ammattiopetus kehittyi erityisesti 1930-luvulla. Tuolloin laitostulokasvatustuloslaitosten asiantuntijat määrittivät opetuksen koostuvan käytännön ammattitaidon kehittämisestä, teoriaopetuksesta ja kansalaiskasvatuksesta. (Nieminen 2007, 122–124.)

Urheilu nähtiin kasvatustuloslaitosten tärkeänä harrastustoimintana. Vuonna 1923 sai alkunsa Kasvatustuloslaitosten voimistelu- ja urheiluliitto, minkä myötä laitoksissa ryhdyttiin säännöllisesti järjestämään kesä- ja talvikisoja. Urheilun lisäksi

lasten harrastustoimintaan kuuluivat muun muassa puhallinorkesteri ja partio. (Pulma 1987, 180.) Kasvatuslaitosten ohella Mannerheimin lastensuojeluliitto tuki aktiivisesti kaikkien lasten vapaa-ajan toimintaa ja urheilutoimintaa. Aura Korppi-Tommolan (1990) mukaan ajanjakson lasten ja nuorten urheilutoiminnan edistämiseen liittyi vahvasti nuorison sotilaallisen kunnon kehittäminen (mt. 78).

Lopuksi käsittelen lastensuojelulaitosten kurinpito- ja rangaistuskäytäntöjä. Ojakankaan (1997) mukaan 1920-luvun lopulta alkaen kasvatuksen ajattelutapa kävi läpi valtavan muutoksen. Uuden ajattelutavan myötä kuri ja ankaruus kasvatukseen leimattiin jopa lapselle haitalliseksi ja kasvatusta ehkäiseväksi tekijäksi. Vastaavasti pakosta siirryttiin vapauden korostamiseen. Kurinpidon sijaan huomion kohteeksi nousi häiriön ennaltaehkäisy oppilaan motivoinnin ja ”toiminnallisen tyydyttämisen” avulla. (Mt. 109–115, 143.) Vaikka muutos sai alkunsa jo 1920-luvulla, lopullisesti suuntaus löi läpi vasta toisen maailmansodan jälkeen (mt. 143).

Ajattelutavan muutos näkyi myös kasvatustilanteissa. Harrikarin (2004a) mukaan kasvatustilanteiden kurinpito- ja rangaistuskäytännöissä alettiin 1900-luvun alkupuolella käydä keskustelua, kun kurin ja järjestyksen avulla ei koettu enää päästävän onnistuneisiin tuloksiin. Ajattelutavan kääntymisen myötä kasvatustilanteiden oppijärjestelmässä alkoi vähitellen näkyä muutoksia, joiden seurauksena tiukan kurin, ruumiillisen rankaisemisen ja samankaltaistamisen lisäksi alettiin kiinnittää huomiota myös laitostilanteiden yksilöllisyyden huomioiviin menetelmiin. Kurinpidosta ja rangaistuksista käyty keskustelu johti lopulta vuonna 1911 anomukseen ruumiillisen kurituksen poistamiseksi valtion ylläpitämissä ja kannattamissa kouluissa. Esitys ei kuitenkaan edennyt laiksi asti. (Mt. 151–153.) Vuonna 1958 koulukotikomitea kehotti luopumaan ruumiillisesta rangaistuksesta

mahdollisimman pian, mutta ei kumonnut rangaistusmenetelmää vielä tuolloin (Harrikari 2004b, 42). Ruumiillinen kuritus valtion koulukodeissa kiellettiin vuonna 1965 voimakkaan koulukotikritiikin saattamana (mt. 44–46, 49).

3.3 Lastensuojelun ja väestöpolitiikan suhde

Useissa Euroopan maissa 1920–1930-luvuilla julkaistiin synkkiä ennusteita väestönkehityksestä (Mazower 1999, 82–83). Vuonna 1934 Gunnar Modeenin toteuttaman ennusteen mukaan väestönkasvu oli neljän vuosikymmenen kuluttua vaarassa pysähtyä jopa kokonaan. (Pulma 1987, 198; Mattila 1999, 56; Harjula 2007, 59, Helén 1997, 37–38, Meskus 2003, 214–217.) Suomen kansallinen muutos on tärkeää nähdä osana kansainvälistä kehitystä. Pelko väestön vähenemisestä ja sen ”laadun” heikkenemisestä näkyi vahvasti kaikkialla Euroopassa (Mazower 1999, 77–104) sekä tietyissä osavaltioissa Yhdysvalloissa (Mattila 1999, 61–65). Erityisesti Ruotsissa Alva ja Gunnar Myrdalien aloitteesta käyty väestöpoliittinen keskustelu ja valtion toimenpiteet rohkaisivat Suomen väestökehityksestä käytyä keskustelua (Mattila 1999, 56).

Suomessa 1920-luvulla koko kansan tulevaisuus nostettiin väestöpoliittisen huolen kohteeksi (Mattila 1999, 56). Etenkin 1930-luvulla ja sotien jälkeen 1950-luvulle asti väestöpolitiikka ja valtion väestöpoliittinen lapsiin ja perheisiin kohdistunut kontrolli oli Suomessa voimakasta (Pulma 1987, 188; 199; Satka 1995, 79–94; 2009, 238–245). Väestöpolitiikan kohteeksi valikoituivat ensimmäiseksi lapset ja äidit. Huoleen kietoutui tiiviisti äitiyshuolto neuvoloineen (Helén & Jauho 2003, 23; Wrede 2003). Erityisesti Arvo Ylppö otti asiakseen lapsikuolleisuuden vähentämisen Suomessa. Ylppön mukaan syntyneisyyden

lisääminen oli vaikeaa, joten verrattain helpompaa ja kannattavampaa oli panostaa lapsikuolleisuuden alentamiseen eli kaikkien syntyneiden hengissä pitämiseen. (Mattila 1999, 56.)

Ajan väestöpolitiikkaan liittyi tiiviisti rotuhygieniä²⁰ sekä huoli väestön degeneroitumisesta eli rappeutumisesta. Mattilan (1999) mukaan moderni rotuhygieniä sai alkunsa 1860-luvulla, ja sen kulta-aika ajoittui 1800–1900-luvun vaihteesta toisen maailmansodan lopulle (mt. 12). Suomeen rotuhygieniä ja degeneraatioajatus tulivat lääketieteen ja sen läheisten alojen kautta 1800-luvun lopusta alkaen (mt. 34). Mattilan määritelmän mukaan rotuhygienian ytimenä oli ajatus, että maailmaan syntyviin lapsiin (väestöön) voidaan ja täytyy vaikuttaa. Perinnöllisyyden lakien ajateltiin määrittelevän jälkeläisten fyysiset, psyykkiset, moraaliset ja sosiaaliset ominaisuudet. Näin ollen ihmisten lisääntymisen sääteleminen nähtiin tehokkaana työkaluna jälkeläisten laadun parantamisessa. Tämän taas uskottiin hyödyttävän koko väestöä, koska se nostaisi väestön keskimääräistä fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista suoritustasoa. (Mt. 14.)

Käytännön tasolla rotuhygieniä voidaan jakaa positiiviseen ja negatiiviseen rotuhygieniaan. Positiivisesta rotuhygieniasta osuva esimerkki on pronatalismi eli kansalaisten kannustaminen lisääntymiseen. Usein pronatalismi suunnattiin juuri ”hyviin perheisiin” tai vastaavasti rajoitettiin ”biologisesti epäkelvojen” mahdollisuuksia lisääntymiseen väestön kehittämisen nimissä (Harjula 2007, 50–53; Mattila 2003, 110–111; 1999, 16–18; Helén 1997, 38). Pronatalistista politiikkaa toteuttiin esimerkiksi ”biologisesti kelvoille” suunnattujen tukien ja verohelpotusten avulla, kehittämällä käytännön työtä äidin, lapsen ja perheen hyväksi

²⁰ Anglosaksisissa maissa käytettiin termiä eugeniikka (eugenics). Termi on peräisin viktoriaaniselta tiedemieheltä Francis Galtonilta, jota pidetään anglosaksisissa maissa rotuhygienisen toiminnan aloittajana. (Mattila 1999, 13.) Saksankielinen Eurooppa ja Pohjoismaat omaksuivat kuitenkin termin rotuhygieniä (racehygiene, rashygiene) (mt. 14), mistä johtuen käytän tässä tutkielmassa kyseistä termiä.

sekä ohjaamalla ja valistamalla kansalaisia (Mattila 1999, 17; Nätkin 1990, 71). Lastensuojelun piirissä esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitto harjoitti laajoihin äiti- ja lapsiryhmiin kohdennettua pronatalistista terveydenhuollollista toimintaa. (Hämäläinen 2007, 203; Mattila 1999, 56). Ritva Nätkinin (1990) mukaan äitiyssuojelu on ollut suomalaisessa väestöpolitiikassa keskeisessä osassa (mt. 54–56, 239, 242) Hän arvioi, että äitiyshuollolla on selkeästi ollut myös rotuhygieeninen lähtökohta (mt. 71–72, 242).

Negatiivisen rotuhygienian piiriin voidaan taas sisällyttää esimerkiksi raskauden ehkäisy, abortit, sterilisaatiot ja laitokseen eristäminen (Mattila 1999, 17–18). Lastensuojelutoiminnassa negatiivista rotuhygieniaa harjoitettiin lähinnä tylsämielishoidossa, laitokseen eristämisen ja sterilisaatioiden muodossa²¹. Pääsääntöisesti rotuhygieniaa ja väestöpolitiikkaa pyrittiin kohdistamaan lisääntymisiässä oleviin kansalaisiin (Harjula 2007, 50–53, 59–71; Mattila 1999, 255–259, 292–298). Aikuisiin kohdistuvien ennakoivien toimenpiteiden ajateltiin kuitenkin vähentävän esimerkiksi rikollisuutta, tylsämielisyyttä ja mielisairautta, eli siten myös lastensuojeluntarvetta.

Myös suomalainen lainsäädäntö tuki rotuhygieenisia toimenpiteitä. Suomessa säädettiin vuonna 1935 sterilisoimislaki, joka piti sisällään säädökset vapaaehtoisista sterilisaatioista mutta oikeutti myös pakkosterilisaatiot laissa määritetyille ihmisille. Sterilisoimislain ohella vuoden 1929 avioliittolaki ja vuoden 1906 äänioikeus uudistus ilmensivät osaltaan suomalaista rotuhygieniaa rajoittaessaan ”epäkelpojen” kansalaisten oikeuksia avioitumiseen, lasten hankkimiseen ja

²¹ Keväeseen 1922 mennessä Perttulan tylsämielislaitoksessa sterilisoitiin ilman lainsäädännön antamaa valtuutusta yhteensä 19 oppilasta, joista 18 oli miespuolisia ja 1 naispuolinen. Oppilaista kuusi olivat alle kahdeksantoistavuotiaita. (Mattila 1999, 229–231.) Kaiken kaikkiaan Suomessa sterilisoitiin vuosina 1935–1970 yhteensä 7530 kansalaista rotuhygieenisin perustein (mt. 337–339, 392).

äänioikeuteen. (Mattila 2003, 110–111; Sterilisoimislaki 227/1935; Avioliittolaki 234/1929; Suomen Suuriruhtinaanmaan valtiopäiväjärjestys 26/1906.)

3.4 Lastensuojelun opilliset suuntaukset

Sisällissodan jälkeiset lastensuojelun uudistukset ulottuivat myös alan oppijärjestelmään (Hämäläinen 2007, 154, 225). Kehitysideita ja vaikutteita haettiin niin ulkomailta kuin läheisiltä tieteenaloilta kuten psykologiasta, kasvatustieteistä, lääketieteestä ja oikeustieteestä. Erityisesti 1920-luvulla suomalaiset lastensuojelun asiantuntijat niin julkisella sektorilla kuin järjestöpuolella olivat kiinnostuneita alan kansainvälisestä kehityksestä. He hakivat vaikutteita muun muassa Ruotsista, Tanskasta, Isosta-Britanniasta ja Saksasta. Esimerkiksi Adolf von Bonsdorff seurasi tarkasti muiden maiden lainsäädännön kehitystä, kun taas Arvo Ylppö haki vaikutteita ulkomaisen lääketieteen viimeisimmistä innovaatioista. Kansainvälistymiskehitys vaikutti sekä lastensuojelun teoreettiseen itseymmärrykseen että alan organisointia koskevaan käytännölliseen kehittämiseen. (Mt. 168–171.)

Läheisten tieteenalojen tutkimuksesta esimerkiksi Lastensuojelulehden päätoimittaja Salmensaari oli kiinnostunut kehityspsykologiasta ja pedagogiikasta, joista saadut vaikutteet tulevat esiin varsinkin hänen teoksessaan Poikakysymys (1921). Von Bonsdorff taas keskittyi lainsäädännölliseen ja hallinnolliseen teoriapohjaan. (Hämäläinen 2007, 171.) Muiden tieteenalojen ohella suomalaiset lastensuojelun asiantuntijat innostuivat myös 'lastensuojelutieteen' kehittämisestä. Erityisesti Bertil Nyberg ajoi voimakkaasti lastensuojelun tieteellistä kehittämistä ja kirjoitti väitöskirjansa lastensuojelutieteestä erityisenä tieteellisenä oppialanaan. Suomessa lastensuojelutiede ei kuitenkaan vakiintunut omaksi

tieteenalukseen, vaan aihepiiriä lähestyttiin muiden tieteenalojen kautta. (Mt. 225–234).

Yhdysvalloissa valtiollisten interventioiden vähäisyydestä johtuen merkittävässä asemassa olleen hyväntekeväisyysliikkeen (charity organisation) toimijat kehittivät 1800–1900-luvun vaihteessa yksilöllisiin ominaisuuksiin ja niiden arviointiin keskittyvän metodin ”social case work”. Metodi levisi niin yhdysvaltalaisen kuin englantilaisen sosiaalityön käytäntöihin. Erityisesti psykologian ja psykoanalyysin vaikutuksesta johtuen 1920-luvulla Yhdysvalloissa huomiota ryhdyttiin kiinnittämään perheongelmien psykologisiin taustoihin ja caseworkin ajateltiin sopivan näiden ongelmien ratkaisupyrkimyksiin. (Payne 2005, 38.) Metodi sai vaikutteita esimerkiksi Alfred Adlerin, Melanie Kleinin ja Sigmund Freudin tuotannosta (Törnudd 1956, 24–29).

Kansainvälisistä yhteyksistä johtuen myös suomalaisessa lastensuojelukeskustelussa kiinnostuttiin psykologisesta tutkimuksesta, erityisesti lasten psyykkiseen kehitykseen liittyvistä kysymyksistä. Näissä kehittämissuorituksissa edelläkävijöitä olivat juuri Salmensaari ja hänen kollegansa Juho Tunkelo, jotka olivat osoittaneet kiinnostusta lapsipsykologisen tiedon yhdistämiseen lastensuojeluun jo autonomian ajalla. (Hämäläinen 2007, 179.) Heidän lisäksi esimerkiksi Lastensuojelulehdessä Mikko Tuokko ja nimimerkillä -o. kirjoittanut vetosivat sielutieteen (psykologian) oppeihin ja pedagogiikkaan artikkeleissaan (Tuokko 1933, 9; 1937, 70; -o. 1934, 57). Lapsipsykologiset vaikutteet eivät kuitenkaan lyöneet maailmansotien välisellä ajanjaksolla läpi Suomen lastensuojelussa samalla tavoin kuin Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa (Hämäläinen 2007, 178).

Aikaisemmista yksittäisistä ponnisteluista huolimatta case workin

menetelmiä pyrittiin varsinaisesti tuomaan Suomeen vasta sodan jälkeen, erityisesti 1950–1960-luvuilla (Mäki 1966; Satka 1995, 118, 135, 152-164). Veikko Piiraisen (1974) mukaan Suomen tuli arvioida uudelleen suhteensa Saksaan toisen maailmansodan jälkeen, ja sen vuoksi etenkin nuoret suomalaiset asiantuntijat alkoivat hakemaan vaikutteita kasvavissa määrin Yhdysvalloista. Piirainen arvioi, että uusien suhteiden myötä suomalaisessa sosiaalipolitiikassa alettiin omaksua yhdysvaltalaiselle järjestelmälle tyypillisiä arvoja, toimintamalleja ja oppisanastoa. (Mt. 297.)

1950–1960-luvuilla keskustelussa lasten turvattomuudesta ilmeni uusia näkökulmia, kun esimerkiksi turvattomuuden biologiset syyt kuten vanhempien kuolemat ja lasten heitteillejätöt vähenivät (Pulma 1987, 224). Ilmiön johdosta alaikäisten poikkeavaa käyttäytymistä ryhdyttiin tarkastelemaan psykologisemmin ja häiriöiden synnyssä pyrittiin huomioimaan perheiden sosiaaliset ongelmat. Keskustelu avasi tietä uudennlaiselle näkemykselle lasten ”sopeutumattomuudesta”, jolloin myös luokittelusta turvattomiin ja pahantapaisiin luovuttiin. (Pulma 1987, 224–225; Harrikari 2004a, 269–270.) Vaikka casework nähtiin sodanjälkeisessä Suomessa perinteisen sosiaalihuollon haastajana (Satka 1995, 170), menetelmä ei sellaisenaan varsinaisesti koskaan juurtunut suomalaisen sosiaalityön käytäntöihin (Raunio 2009, 20; Satka 1995, 152–169, 184–188).

4 LASTENSUOJELULEHTI JA LASTENSUOJELUN KÄSITE

Tässä luvussa aloitan empiirisen analyysini. Ensimmäiseksi analysoin lastensuojelun käsitteen historiallista kehitystä. Ennen lastensuojelun termin vakiintumista lastensuojelutoimintaa kuvattiin eri nimityksillä. Lastensuojeluaatteen herääminen voidaan paikantaa 1800-luvun loppupuoliskolle yhteiskunnassa virranneiden aatteiden, teollistumisen ja kaupungistumisen tuottaman sosiaalisen ja aatteellisen murroksen yhteyteen (Hämäläinen 2007, 16–24; Pulma 1987, 64–65). Tuolloin lastensuojelusta puhuttiin eri muunnoksina ”lastenhuoltona” tai ”lastenhoitona” (Hämäläinen 2007, 25; Pulma 1987, 72, 82, 86–87). Alkuvaiheen lastensuojeluaatteen heräämisen jälkeen 1800-luvun lopussa Suomeen rantautunut suojelukasvatus nousi hallitsevaksi ajattelutavaksi ja keskeiseksi käsitteeksi (Pulma 1987, 105–107; Harrikari 2004a, 127–154). Suojelukasvatus säilytti asemansa seuraavan vuosisadan alkutaipaleille asti, minkä jälkeen ajattelutapa jäi elämään marginaalisempia lapsiryhmiä koskeville toiminta-alueille, kuten kasvatustaloksiin ja vankiloihin (Harrikari 2004a, 160).

”Lasten suojelu” ja ”lastensuojelu” käsitteinä vaikuttavat nousseen keskusteluun 1900-luvun alkupuolella. Vuonna 1918 sisällissodan jälkeen valtio asetti yhteiskunnan lasten ja nuorison suojelukomitean pohtimaan ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön edistämisen mahdollisuuksia. Komitea jätti mietintönsä vuonna 1921. Selventääkseen murroksen keskellä olevaa lastensuojelua komitea pohti mietinnössään alan peruskäsitteitä. Hoidon tai kasvatuksen käsitteiden sijaan komitean jäsenet päätyivät lopulta valitsemaan käsitteen lastensuojelu. (Harrikari 2004a, 157–158.) Mietinnössään komitea kertoo valinneensa termin suojelu, ”koska siihen paremmin kuin muihin sanoihin sisältyy tehtävän kaikki osat” (Harrikari

2004a, 158; Hämäläinen 2007, 158). Harrikarin (2004a) mukaan lastensuojelun käsitteen valinta ilmentää osaltaan nuoren kansallisvaltion tavoitetta: kansakunnan kaikki lapset ovat valtion suojelun ja hallinnan kohteita (mt. 158). Komitean lisäksi esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitto sisällytti lastensuojelun käsitteen järjestön nimeen perustamisvuonaan 1920 ja tarkoitukseksi ”Suomen lasten suojelemisen” (Korppi-Tommola 1990, 27–30).

Kuten yllä esitetyssä mietinnössäkin mainitaan, lastensuojelun käsitteen sisältö oli ajanjaksolla laaja. Hämäläinen (2007) on tutkimuksessaan analysoinut käsitteen sisältöä. Hän huomauttaa, että vuonna 1933 säädetyssä asetuksessa sosiaaliministeriön lastensuojelutoimiston tehtäviin katsottiin kuuluvan valtion, kuntien ja yksityiset kasvatustilat, vammaisten lasten hoitoa ja kasvatusta tarkoittavat laitokset, avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten suojeleminen, lastentarhat sekä muut lasten- ja nuorisohuoltoa ja -suojeleminen koskevat asiat. Rajauksesta huolimatta tutkijan mukaan lastensuojelun käsitteen ei koskaan katsottu rajoittuvan vain valtiolliseen lastensuojeluun, vaan se sisälsi myös yksityisten toimijoiden lastensuojelutoiminnan. Kaiken kaikkiaan Hämäläisen analyysin mukaan lastensuojelussa oli ajanjaksolla kyse niin kasvatuksesta kuin sosiaalipolitiikastakin. (Mt. 163–165.)

Lastensuojelun käsitteen sisältöä käytännön näkökulmasta kuvaa hyvin nimimerkin R.L (1936) Lastensuojelulehdessä kirjoittama artikkeli. Tekstissään hän selosti ”yhteiskunnallista lastensuojelua ja nuorisohuoltoa kokonaisuudessaan niine erikoistehtävineen ja laitoksineen, joita käsitettäväksi se on sivistysmaiden suurkaupunkien oloissa”. Nimimerkin R.L mukaan toimintaan sisältyi: ”äitiyshuolto, imeväisten huolto, pikkulasten (2–7 v.) huolto, kouluikäisten lasten huolto, heikkojen ja sairaalloisten lasten erikoishoito, kasvattilasten suojeleminen, lastenvalvojan toiminta,

ammattiholhous, suojeluvalvonta, lasten suojeleminen heille sopimattomilta ansiotoimilta, suojelukasvatus, alaikäisten lainrikkojain käsittely ja hoito, nuorten työvoimain suojeleminen väärinkäytöksiltä, psykopaattisten ja vajaakykyisten lasten erikoiskasvatus ja -huolto, raajarikkoisten ja aistiviallisten lasten spesiaalikasvatus, nuorison siveellinen suojeleminen roskakirjallisuudelta ja fantasian vaaroihin johtavilta filmeiltä ja huolenpito vieraspaikkakuntalaisista toimipaikkaa etsiessään puutteeseen joutuneista nuorista”. (Mt. 62–63; myös R.L 1933, 69.)

Nimimerkin R.L. tekemästä listasta suurin osa lastensuojelutoiminnasta kohdistui lastensuojelutarpeen ennaltaehkäisyyn. Myös muut Lastensuojelulehden kirjoittajat toivat esiin lastensuojelun ennaltaehkäisevää luonnetta (Tunkelo 1923, 13; -o. 1934, 2; P. K:nen 1929, 25–26; R.L 1933, 69; Tuntematon 1935, 105). Lastensuojelu oli hallinnollisesti pitkään osana köyhäinhoitoa, mikä harmitti useita alan asiantuntijoita. Esimerkiksi tuntematon kirjoittaja (1935) päivitteli lastensuojelun yhteyttä irtolais- ja alkoholihuoltoon, jossa oltiin ”tekemisissä jo syvälle paheisiin vajonneiden yksilöjen kanssa”. Kirjoittaja koki kytköksen ristiriitaisena, koska hän näki lastensuojelun painottuvan ongelmien ennaltaehkäisyyn ja lasten ”suojaamiseen henkisiltä ja ruumiillisilta vaaroilta”. (Mt. 105.)

Vuonna 1918 kouluhallituksen alaisuuteen perustettiin lastensuojeluosasto. Vuoden 1921 mietinnössään komitea esitti lastensuojelulautakunnan perustamista jokaiseen kuntaan sekä ministeriön alaisen lastensuojeluhallituksen perustamista. Komitean esitys ei kuitenkaan kokonaisuudessaan toteutunut. Vuonna 1924 lastensuojeluosasto siirrettiin sosiaali- ja terveysministeriön alle, mutta lakkautettiin vuonna 1928 erillisten työasiain ja huoltoasiain osastojen tieltä. Jälkimmäinen jakautui köyhäinhoito- ja

lastensuojelutoimistoihin. (Hämäläinen 2007, 159–160.)

Vuoden 1936 lastensuojelulain luomisen yhteydessä lastensuojelun määritelmä ja alue tarkentuivat. Laki määritteli lasten ja nuorten yhteiskunnallisen suojelun ja huollon yksiselitteisesti kuntien vastuulle ”valtion viranomaisten johdon ja valvonnan alaisena”. Lastensuojelun ylin hallinto säilyi sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa. Lain mukaisesti vastuu lastensuojelun hallintoon ja toimeenpanoon kuuluvista asioista kuului kuntaorganisaatiossa huoltolautakunnalle tai maalaiskunnassa, joka oli vapautettu huoltolautakunnan asettamisvelvollisuudesta, kunnallislautakunnalle. Huoltolautakunnan tehtäviin kuului lasten kotikasvatuksen tukeminen järjestämällä ”tarpeellista lastenhuollon ja -kasvatuksen neuvontaa” sekä ehkäisemällä ja poistamalla lastenhuollon ja kasvatuksen alalla ilmeneviä epäkohtia. Lastenkodit, lastentarhat, lastenseimet ja muut vastaavat lastensuojelulaitokset kuuluivat kunnan huoltolautakunnan piiriin. Kasvatuslaitokset puolestaan olivat valtion alaisuudessa. (Lastensuojelulaki 52/1936; Hämäläinen 2007, 240.)

Lastensuojelulehdessä pohdittiin myös lastensuojelun kehityksen yhteyttä yhteiskunnan modernisaatioon:

”Tämän nimenomaan suurkaupungeissa lasten luonnollisille hoito- ja kasvatusoloille tuhoisan kehityksen vastapainoksi on yhteiskunnan täytynyt tulla jo yksistään oman etunsa kannalta erikoisen lastensuojelutoiminnan välityksellä kotien ja koulujen avuksi erikäisten lasten ja nuorison suojelemiseksi, hoitamiseksi ja kasvattamiseksi terveiksi, toimintakykyisiksi ja tavoiltaan kunnan kansalaisiksi, sitä laajem[m]assa mittakaavassa ja moninaisemmissa muodoissa, mitä suuremmasta kaupungista tai muusta asutuskeskuksesta on kulloinkin kysymys.” (R.L 1936, 61.)

Kirjoittajan mukaan kaupungistuminen ja yhteiskunnan modernisoituminen oli heikentänyt kodin ja perheen merkitystä. Ilmiötä vastaan valtio on ollut velvollinen perustamaan ”lastensuojelutoimintaa” paikatakseen kodille aikaisemmin kuuluneita tehtäviä, jotta yhteiskunta saisi vastaisuudessaakin kelpoisia jäseniä. Myös Tuokko

(1934) kirjoitti yhteiskunnan lisääntyneestä vastuusta, joka oli seurannut (kaupunkilais)kotien huonosta laadusta ja perhe-elämässä tapahtuneista muutoksista. Hänen mukaansa yhteiskunnan on täytynyt yhä enemmän ottaa vastuulle tehtäviä, jotka olivat aikaisemmin kuuluneet kodeille sekä sijoittaa lapset kodin ulkopuolelle heidän kehityksensä turvaamiseksi. (Mt. 73.)

Kirjoitukset tuovat kiinnostavalla esiin lastensuojeluun liitettyjä merkityksiä. Yhteiskunnan ja lasten välisen suhteen näkökulmasta molemmat kuvaukset vahvistavat omalta osaltaan aikaisemmassa tutkimuksessa argumentoidun lastensuojelussa tapahtunutta diskursiivista muutosta eli siirtymää kohti valtion harjoittamaa biopolitiikkaa ja lasten suojaamista haitallisilta ympäristötekijöiltä (ks. tämä tutkielma luku 3.1). Havainnot ovat yhtenäiset myös Harrikarin (2004a) esittämän tulkinnan kanssa, jonka mukaan diskursiivisen muutoksen myötä lastensuojelutoiminnan resursoinnin kohdeyksiköksi nostettiin yksilön sijaan nyt perhe. Vuoden 1921 lastensuojelukomitea katsoi perheen yhteiskuntaelämän perusyksiköksi, joka kuitenkin oli heikentynyt yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksesta. (Mt. 158–159.) Edellä mainituista havainnoista huolimatta Lastensuojelulehden näkökulma painottui ennaltaehkäisevän lastensuojelun sijaan pääsääntöisesti pahantapaisten lasten kasvatukseen ja kasvatuslaitostoimintaan. Tämä kuvastaa omalta osaltaan lastensuojelun alan ja siihen liitettyjen merkitysten murroskohtaa.²²

²² Toisen maailmansodan jälkeen lastensuojelun huoltolautakunnat toimivat kuten sotaa edeltävällä aikana. Sodan jälkeen niiden tehtävät kuitenkin lisääntyivät ja huoltotyön käsite hämärtyi, minkä seurauksena huoltolakeja, paitsi lastensuojelulakia, uudistettiin. Hallinnollisten muutosten lisäksi lastensuojelutapausten määrä laski, ja lasten ja perheiden ongelmat muuttuivat kansanterveydellisen kehityksen ja yhteiskunnan rakenteellisten muutosten seurauksesta. (Pulma 1987, 214–221.) Yhteiskunnallisten muutosten ohella lastensuojelu sai kasvavissa määrin vaikutteita kansainvälisistä opillisista suuntauksista. Muutoksista johtuen lastensuojelu alkoi sodan jälkeen jakaantua erityisaloihin, kuten lastenpsykiatriaan ja lapsipsykologiaan. Samanaikaisesti lastensuojelun avohuolto kehittyi ja laajeni, kun taas laitoshuoltoa pyrittiin vähentämään. (Hämäläinen 2007, 295–296, 300–

5 LASTENSUOJELUNTARPEEN ENNALTAEHKÄISYYN LIITTYVÄT KÄYTÄNNÖT

Tässä luvussa käsittelen niitä Lastensuojelulehden kirjoituksissa esiin tulevia toimintamalleja, joiden on tarkoitettu ehkäisevän lapsen päätymistä viimesijaisempien lastensuojelutoimenpiteiden kuten sijoituksen kohteeksi ja vähentävän lastensuojelua tarvitsevien lasten määrää. Aineiston pohjalta olen löytänyt lastensuojelun ennaltaehkäisevään lastensuojelutoimintaan liittyen kaksi teemaa: lasten kasvuolojen tukemisen ja rotuhygienian. Olen ottanut tarkasteluun mukaan kaikkiaan 57 artikkelia. Näistä ensimmäinen ryhmä koostuu lasten kasvuoloja käsittelevistä kirjoituksista (18 artikkelia), joista kaksi artikkelia keskittyy lastentarhatoimintaan ja viisi lastenvalvontaan. Lisäksi olen huomionut 11 lasten kodin ulkopuolelle sijoittamiseen keskittyvää artikkelia. Toinen ryhmä kattaa rotuhygieniaa ja perinnöllisyyden vaikutuksia käsittelevät artikkelit (28 kappaletta). (Taulukko 1.)

5.1 Lasten kasvuolojen tukeminen

Lasten kasvuoloja käsittelevien artikkeleiden julkaisu ajoittuu lehden julkaisuajan alku- ja loppupäihin. Esimerkiksi vuosina 1926–1932 julkaistiin vain kaksi artikkelia. Määrällisesti eniten artikkeleita julkaistiin vuoden 1933 jälkeen (17 artikkelista 13 kappaletta). (Taulukko 1.) Lasten kasvuoloista kirjoittivat useat eri kirjoittajat, joista

301.) Tällä tavoin lastensuojelun järjestämisessä sekä alan hallinnollisessa ja opillisessa muotoutumisessa tapahtuneet muutokset muovasivat vähitellen lastensuojelun käsitteen sisältöä ja sen ymmärtämistä sotaa edeltävästä ajasta.

yksikään ei nouse artikkelilukumäärillään muiden yläpuolelle.

Kirjoituksissa korostettiin lasten kasvuolojen merkitystä lasten hyvinvoinnin kannalta. Keskustelussa huomioitiin niin vanhemmat ja heidän antamansa kasvatus kuin myös lapsen ulkoinen kasvuympäristö. Kodin ja perheen merkitys lapsen kasvussa ja kehityksessä nähtiin olennaisena (Tunkelo 1923, 41; Salmensaari 1929, 17, 19–20; Tuokko 1933, 37; 1934, 71; Palomäki 1937, 113–114). Kotikasvatuksen tukeminen katsottiin myös yhteiskunnan kannalta edullisemmaksi vaihtoehdoksi. Ennaltaehkäisevää toimintaa tehostamalla voitiin ehkäistä rikollisuutta ja välttää köyhäinhoito-, kasvatustaitos- tai vankilamenoja (Tunkelo 1923, 43; -o. 1934, 2).

Useissa lehden kirjoituksissa tuotiin esiin ammatillisia toimintamalleja, joilla lasten kasvuympäristöön voitaisiin myönteisesti vaikuttaa. Ojakankaan (1997) mukaan ajanjakson asiantuntijoiden mukaan lapsen kasvuympäristöön uskottiin parhaimmin voitavan vaikuttaa valistuksella. Koska ”huonojen kotien” ei kuitenkaan katsottu olevan valistukselle vastaanottavaisia, asiantuntijoiden mukaan perheille tuli järjestää valvonta- ja neuvontatoimintaa sekä lastentarhoja ja -seimiä. (Mt. 258–259.) Perheen merkityksen korostaminen, kotien tukeminen ja lastensuojelun ennaltaehkäisevä toimintaote liittyvät myös lastensuojelun diskursiiviseen muutokseen (Nieminen 2007, 84–85; Harrikari 2004a, 158–161).

Ensimmäiseksi nostan esiin kirjoittajien näkemykset lapselle sopivasta perhe-elämästä ja kasvuympäristöstä, jotka olivat yhteydessä lasten kasvuoloja tukevaan lastensuojelutoimintaan. Toiseksi käsittelen lastentarhatoimintaa ja lastenvalvontaa, jotka lehden kirjoittajat näkivät olennaisina lasten kasvuoloja tukevinä toimintamuotoina. Viimeisessä alaluvussa analysoin kirjoittajien keskustelua

lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle, koska he pääsääntöisesti keskustelivat toimenpiteestä lasten kasvuoloja käsittelevien keskustelujen yhteydessä.

5.1.1 Lapsen perhe-elämään ja kasvuympäristöön liittyvistä odotuksista

Lapsen perheeseen ja hänen kasvuympäristöönsä kohdistui lehden kirjoituksissa useita vaatimuksia. Näkemykset olivat kietoutuneet myös lastensuojelun käytäntöjen rakentumiseen. Esimerkiksi lastentarhatoiminta ja lastenvalvonta kohdennettiin perheisiin, joiden perherakenne tai kodin ympäristö katsottiin jollain tapaa poikkeavan ajanjakson perhe-elämää koskettavasta normistosta. Tämän luvun analyysi pohjautuu lasten kasvuoloja käsittelevään tekstiaineistoon.

Perherakennetta ja perhe-elämää koskevissa artikkeleissa esimerkiksi aviottomat lapset katsottiin lähes automaattisesti lastensuojelun piiriin kuuluviksi ”siveellisen vaaran” vuoksi (Tuokko 1932, 119; Palomäki 1937, 114). Siveellisyydellä kirjoittajat viittasivat monitasoisesti moraalisesti hyväksyttävään toimintaan, kuten seksuaalimoraaliin, tottelevaisuuteen ja lainkuuliaisuuteen. Nätkinin (1990) mukaan siveellisyydellä luonnehdittiin ihanneyhteiskuntaa, ”paremman huomisen eettistä perustaa” (mt. 50). Aviottomien lasten ohella kirjoittajat paheksuivat myös avioeron kohdanneita perheitä (Palomäki 1937, 114). Perheen kokoonpanon lisäksi äitien työssäkäyntiä ei katsottu sopivaksi ja sen nähtiin aiheuttavan perhe-elämälle haasteita (Tunkelo 1923, 42; Tuokko 1933, 38). Nieminen (2007) onkin tutkimuksessaan tuonut esiin, että jos perherakenne poikkesi perheideaalista – äidin, isän ja lasten muodostamasta ydinperheestä – määriteltiin tilanne lasten ja nuorten kasvun kannalta epäsuotuisaksi ja moraalisesti kyseenalaiseksi (mt. 79).

Ydinperheen ohella kirjoittajat olivat vakuuttuneita siitä, että lapsen fyysinen kasvuympäristö oli yhteydessä hänen hyvinvointiinsa. Epäsoveliaan kodin ja kasvuympäristön uskottiin vaikuttavan lapsen ja perheen ruumiilliseen ja henkiseen hyvinvointiin sekä heidän ”siveelliseen kuntoonsa” (K.K 1937, 7; Tuokko 1934, 73). Lehden kirjoittajat paheksuivat erityisesti likaista, ahdasta tai köyhää elinympäristöä (Tuokko 1932, 120; 1934, 72–73; K.K 1937, 6; Palomäki 1937, 114; R.H 1937, 72; 83). Asuntojen ahtaus koettiin haitallisena, koska lapset altistuivat aikuisten elämän huonoille puolille (Tuokko 1934, 72; R.H 1937, 72). Myös Nieminen (2007) huomauttaa, että lastensuojelun asiantuntijat uskoivat huonosti hoidetun kodin kertovan kodin hygienian tason lisäksi perheen moraalisuudesta (mt. 87).

Kasvuympäristöön viittaavat negatiiviset tekijät useimmiten yhdistettiin kaupunkiin. Kaupungit nähtiin pahamaineisina pahuuden pesinä työläiskaupunginosineen ja ahtaine asuntoineen, joissa vilisi lapsen kehitykselle turmiollisia tekijöitä. (Tuokko 1933, 38–39; 1934, 73; Lääkäri 1934, 93; K.K. 1936, 6; 114; R.H 1937, 72; 83) Osa kirjoittajista esimerkiksi huomautti, että toisin kuin maaseudulla, kaupungeissa lapsilla ei ollut mahdollisuutta olla vanhempiansa mukana töissä, mikä heidän mukaan aiheutti ongelmia kaupunkilaislasten hyvinvoinnille (R.L 1936, 61; Tuokko 1933, 38). Vastoin kaupungeja juuri ”aurinkoinen”, ”ilmava” ja ”rauhallinen” maaseutu nähtiin lapselle ihanteellisena kasvuympäristönä (Salmensaari 1929, 18; Tuokko 1933, 38; Lääkäri 1934, 93; R.L 1936, 61).

Kirjoittajien mukaan ympäristön ollessa lapsen kehityksen kannalta epäedullinen ympäristöä tuli konkreettisesti muuttaa tai lapsi sijoittaa toiseen ympäristöön (Tuokko 1934, 73; R.H 1937, 86). Maaseudun ihanteellisuuteen liittyvistä uskomuksista johtuen varsinkin kasvatuslaitokset sijoitettiin usein maaseudulle (Ojakangas 1997, 258; Harrikari 2004b, 30; myös T.R 1925, 129).

Kaupungeissa eläville lapsille suositeltiin esimerkiksi kesäisin ulkona tapahtuvaa virkistystoimintaa ja maaseudulla sijaitseviin kesäsiirtoloihin muuttamista (Sillantie 1934, 74; Lyytinen 1934, 82; Lääkäri 1934, 93; Tuntematon 1934, 86; 1936, 53) Siirron uskottiin antavan kaupunkilaislapsille mahdollisuuden kokeilla peltotöitä, joka katsottiin ”terveelliseksi ja sopivaksi” (Lääkäri 1934, 93; Tuntematon 1936, 54.) Etenkin lastensuojelujärjestöt tukivat lasten maaseudulla tapahtuvaa virkistystoimintaa²³ (Korppi-Tommola 1990, 77; Kauppi & Rautanen 1997, 116–118). Edellä mainituista havainnoista voidaan päätellä, että lasten kasvuympäristöön kohdistuvat vaatimukset olivat yhteydessä lastensuojelun käytäntöjen määrittämiseen.

Pulman (1987) mukaan 1930-luvun loppua kohden kuitenkin uskomus maaseudun terveydellisiin vaikutuksiin vähitellen menetti merkitystään, ja kaupungeissa vallitsevaksi nousi näkemys, että lasten kasvattaminen heille tutuissa (kaupunki)oloissa oli hyödyllisempää. Muutoksen myötä esimerkiksi lastensuojelulaitoksia sijoitettiin yhä enemmän myös kaupunkeihin. Toisaalta vastoin aikalaisten näkemyksiä lasten turvattomuus ei ollut keskittynyt kaupunkeihin, vaan tilanne saattoi olla jopa päinvastainen. Esimerkiksi 1930-luvun laman aiheuttamien pulavuosien jälkeen maaseutua leimasi köyhyys ja turvattomien lasten määrä oli maalla huomattavasti suurempi kaupunkeihin verrattuna. (Mt. 169–170.)

5.1.2 Lastentarhatoiminta

Suurin osa Lastensuojelulehden lastentarhatoimintaa käsittelevistä artikkeleista julkaistiin käännöksinä vieraasta kielestä, esitelminä ja kirjallisuuskatsauksina. Tästä

²³ Muun muassa Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Koteja kodittomille lapsille välittivät kaupunkilaislapsille kesäkoteja maaseudulta. Tämän lisäksi KKL piti yllä kesäsiirtoloita. (Korppi-Tommola 1990, 77; Kauppi & Rautanen 1997, 116–118.)

johtuen lastentarhatoimintaan keskittyviä artikkeleita oli aineistossani lukumäärällisesti vain kaksi (Borenius 1924; R.T 1935). Sisällytin toiminta-alueen kuitenkin aineistooni, koska kolmessa lasten kasvuoloihin yleisesti keskittyneessä artikkelissa kirjoittajat tarkastelivat myös lastentarhatoimintaa. Lastentarhatoimintaa käsittelevät artikkelit julkaistiin vuosina 1924-1934.

Boreniuksen (1924) mukaan lastentarhatoiminnassa yhdistyvät sosiaalinen ja pedagoginen kasvatus (mt. 117). Lastentarhatoiminnan nähtiin pidemmällä aikavälillä myös sosiaalistavan lapset yhteiskuntaan, jolloin heistä kasvaisi moraalisesti ja siveellisiä kunnollisia kansalaisia. (Tunkelo 1923, 43; Borenius 1924, 117) Lastensuojelulehden keskustelujen mukaan lastentarhatoiminta oli yksi keskeisimpiä ennaltaehkäisevän lastensuojelun muotoja²⁴. Nimimerkki R.L (1933) kirjoitti:

”Jos ajattelemme kodin ja koulun apuna [-] nykyaikaisen lastensuojelutoiminnan eri muotoja ja asteita tähän asti meillä vähän tunnetusta äitiyshuollosta ja pikkulasten hoidon neuvonnasta alkaen lasten seimien ja lastentarhojen, leikkikenttien ja päiväkotien sekä kansa- ja ammattikoulujen kautta siihen asti kunnes normaalikykyisen lapsen pitäisi siirtyä elinkeinoelämän palvelukseen [-].” (Mt. 69.)

Lastentarhatoiminnan uskottiin tukevan lasten kotikasvatusta, koska toiminta tyydytti lasten kasvatustarpeita vanhempien ollessa ansiotöissä tai muuten taitamattomia lastensa kotikasvatuksessa (Tunkelo 1923, 42; Borenius 1924, 117) sekä korvasi vanhempien takaaman kodin puutteita (R.T 1935, 80). Lastentarhatoiminnan katsottiin siten ehkäisevän esimerkiksi lasten sijoitusta (Tunkelo 1923, 42). Tähän perustui useimpien kirjoittajien näkemys

²⁴ Lastentarhatoiminnan ohella kirjoittajat pitivät myös terveydenhoitoa ja neuvolatoimintaa hyödyllisenä lastensuojelullisena toimintana. Näitä muotoja käsittelevien tekstien vähäisyyden ja tutkimuksen kannalta epäolennaisen sisällön vuoksi jätän lastenneuvonnan sekä terveydenhoidon analyysin ulkopuolelle. Esimerkiksi terveydenhoitoa käsittelevät artikkelit koskivat tavallisesti lasten sopivaa ruokavaliota tai yleisiä sairauksia.

lastentarhatoiminnan ennaltaehkäisevästä luonteesta.

Lastensuojelulehdessä lastentarhatoiminnasta kirjoitti suppea asiantuntijajoukko, jolle toiminta kuitenkin oli lähellä sydäntä. Erityisesti Elsa Boreniusta on pidetty suomalaisen lastentarhatoiminnan kehittäjänä (Tuntematon 1931, 154). Lastentarhatoiminta yhdistettiin lasten kotikasvatuksen tukemiseen, jonka puolestaan nähtiin parantavan lasten kotioloja ja ennaltaehkäisevän lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle. Tämä havainto on suorassa yhteydessä aikaisemman tutkimuksen kanssa (Harrikari 2004a, 160–161; Nieminen 2007, 82). Lastentarhatoimintaa käsittelevissä teksteissä korostettiin etenkin toiminnan ennaltaehkäisevää puolta. Kyseinen havainto on yhteneväinen Harrikarin (2004a) tulkinnan kanssa, jonka mukaan lastentarhatoiminnan kehittäminen toimintaperiaatteineen oli kietoutunut 1920-luvun lastensuojelun biopoliittiseen muutokseen (mt. 160–161).

5.1.3 Lastenvalvonta

Lastensuojelulehdessä julkaistiin viisi lastenvalvontaan keskittyvää artikkelia. Ensimmäisessä artikkelissa käytetään termiä ”suojeluvalvonta”, mutta muissa toimintaa käsitellään ”lastenvalvontana”. Vaikka nimimerkki R.L (1936) lastensuojelutoimintaa kuvatessaan nimesi erikseen ” lastenvalvojan toiminnan” ja ”suojeluvalvonnan” (mt. 62–63), lehden kirjoituksissa lastenvalvonta ja suojeluvalvonta vaikuttavat olevan toimintana yhtäläisiä. Artikkelit julkaistiin vuosina 1923–1929. Aihepiirin käsittely painottuu selkeästi lehden julkaisuajan ensimmäiselle puoliskolle. Lasten suojeluvalvonnasta eniten kirjoitti Juho Tunkelo (kolme artikkelia viidestä).

Kuten lastentarhatoiminta, myös lastenvalvonta oli tarkoitettu ennaltaehkäiseväksi toimenpiteeksi, jonka tarkoituksena oli tukea lasten kotikasvatusta (Tunkelo 1923, 13; -o. 1934, 2) Lastenvalvonta kohdistui heikossa asemassa oleviin kotona asuviin lapsiin. Yksi merkittävimmistä valvottavista lapsiryhmistä oli avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset (Tunkelo 1923, 197; 1925, 3; Aaltio 1929, 167). Lastenvalvonnasta vastasi lapselle määrätty ”suojeluvalvoja” tai ”lastenvalvoja”. Tunkelon (1923) suojeluvalvonnalla voitiin estää lapsen ajautumista huonon kehityksen kierteseen, mikä puolestaan säästäisi yhteiskuntaa ”huonolta tartunnalta ja turmelukselta, jota jokainen harhaanjoutunut yksilö ympäristöönsä levittää”. (Mt. 9-10.)

Tunkelon (1923) kuvauksen perusteella suojeluvalvonnassa korostui kaksi vastakkaista tavoitetta: lasten oikeuksien turvaaminen ja lapsen suojeleminen sekä yhteiskunnan suojeleminen. Hän myös vaikutti ajattelevan, että suojeluvalvonnan järjestäminen on lastensuojelun kehityksen kannalta erittäin tärkeä askel. Tunkelo painotti, että suojeluvalvonta oli muihin työmuotoihin verrattuna ”positiivista” toimintaa. Hän uskoi, että toiminnalla voitiin täydentää tai jopa korvata ”kielteisiä” muotoja. (Mt. 12.) Kielteisellä toiminnalla hän viittasi lapsen sijoittamiseen kodin ulkopuolelle. Tunkelo toi esiin, että suojeluvalvonnalla voitiin vastata kahteen lastensuojelutoiminnan epäkohtaan. Ensiksi hänen mukaan toiminnassa oli kyse lapsen ”suojelemisesta” eikä ”pelastustoimenpiteestä, jonka onnistuminen oli epävarmaa. Toiseksi Tunkelo painotti, suojeluvalvonnassa korostui henkilökohtainen auttaminen ”virallisen” ja ”muodollisen” toiminnan sijaan. (Mt. 10.)

Toimintamalli rakentui pitkälti lapsen valvojan varaan. Pääasiassa valvojan tehtävänä oli toimia ”lapsen uskottuna miehenä” (Tunkelo 1923, 197; 1925,

3). Kuvaillessaan valvojan tehtäviä Tunkelo (1923) viittasi lastensuojelulainmietintöön, jonka mukaan valvojan velvollisuutena oli ”auttaa vanhempia tai huoltajia lapsen alaikäisen hoidossa ja kasvatuksessa sekä katsoa että he alaikäiseen nähden täyttävät velvollisuutensa”. Vastaavasti valvojan oikeutena oli ”velvoittaa alaikäinen noudattamaan hänen antamiaan käyttäytymisohjeita” sekä valvoa lapsen ”käyttäytymistä kodin ulkopuolella” ja ”avustaa” häntä. (Mt. 10.) Tunkelo myös uskoi, että valvojalla oli ”tilaisuus syvästi vaikuttaa alaikäisen mielialaan ja tahdon suuntaan” (mt. 12). Lastenvalvojan työhön kuului myös kirjallisia töitä, kuten luettelojen laatimista aviottomista lapsista ja lasten elatusapujen kirjaamista (Tunkelo 1923, 107). Lisäksi lastenvalvojan toimenkuvaan kuului hänen alaisuudessaan olevien ”lasten tarkastus”. Valvoja oli myös velvoitettu tekemään yhteistyötä muiden paikkakuntien valvojien kanssa. (Mt. 108.)

Lastensuojelulehden kirjoitusten mukaan lastenvalvonnan toteuttaminen kuitenkin vaihteli alueittain ja saattoi käytännössä poiketa huomattavasti esitetyistä tavoitteista. Tunkelo (1925) esimerkiksi mainitsi kirjoituksessaan, että kaupunkien oli helpompi löytää pätevämpiä henkilöitä lastenvalvojiksi. Hän myös mainitsi, että lastenvalvojen toimintaa hidastutti tottumuksen ja pätevien ohjeiden puute. (Mt. 4–5.) Alpo Lumme (1931) puolestaan harmitteli lastenvalvojan työhön kohdistuvia epärealistisia odotuksia ja valvojien toiminnan arvostelua (mt. 99). Myös E.A. Aaltion (1929) mukaan lastenvalvojilta odotettiin sellaisten tehtävien suorittamista, johon harvalla heistä oli aikaa tai kiinnostusta (mt. 167–168).

Lastensuojelulehden kirjoittajista erityisesti Tunkelo vaikutti olevan kiinnostunut lastenvalvonnasta ja vakuuttunut toiminnan mahdollisuuksista lastensuojelun ehkäisevänä menetelmänä. Tunkelon lisäksi esimerkiksi Adolf von

Bonsdorff toi vuoden 1921 komiteamietinnön yhteydessä runsaasti esiin suojelekasvatuksen hyviä puolia, ja komitea sisällytti toimintamuodon mietintöönsä (Harrikari 2004a, 169). Lastenvalvontaan liittyneen innostuksen kannalta on yllättävää, että aiheesta ei kirjoitettu vuoden 1929 jälkeen yhtään artikkelia. On mahdollista, että lastenvalvojien kuvailemat työhön liittyvät vaikeudet eivät enää innoittaneet kirjoittajia tarttumaan aiheeseen. Artikkeleiden katoon on myös saattanut vaikuttaa Tunkelon ja Salmensaaren henkilökohtaiset riidat. Juuri Tunkelo oli kiinnostunut lastenvalvonnasta ja esitteli mielellään toimintaa lehden alkuvuosina. Kuten luvussa 2.1 kuvasin, Salmensaaren ja Tunkelon erimielisyyksistä johtuen Tunkelo ryhtyi vuonna 1933 julkaisemaan johtamaansa Lapsi ja yhteiskunta -lehteä uuden keskusjärjestön ohessa. Siirtymä oletettavasti vaikutti Tunkelon Lastensuojelulehdessä kirjoittamiseen, jolloin Lastensuojelulehti menetti myös lastenvalvonnasta eniten kirjoittaneen henkilön.

Vaikka tarkastelujaksolla lisättiin resursseja lastensuojelun ennaltaehkäisevään toimintaan, kuten lastentarhatoimintaan ja lastenvalvontaan (Harrikari 2004a, 160–161, 169–170), suurin osa kyseisistä toimintamalleista pääsääntöisesti hallinnoi ja tarkkaili lasten tilanteita pysyvän muutoksen sijaan. Esimerkiksi aviottomat lapset olivat ajanjaksolla jatkuvasti huolta herättävä lapsiryhmä, eikä paheksuttuun kaupunkilaislasten kasvuympäristöön puututtu varsinaisesti muuten kuin tilannetta paikkaavilla toimilla, kuten lastentarhoilla ja kesävirikistötoiminnalla.

Kehnoiksi katsotuissa oloissa kasvaneet lapset oli Lastensuojelulehden kirjoittajien mukaan usein tehokkainta sijoittaa paremmaksi katsottuun ympäristöön. Nimimerkki R.H (1937) totesikin: ”paras tapa parantaa varasteleva lapsi on siis muuttaa hänet puhtaaseen ja henkisesti raittiiseen ympäristöön” (mt. 86). Myös

Ojakangas (1997) mainitsee, että pahantapaisia lapsia ei eristetty kasvatustiloihin vain kurin ja kasvatuksen vuoksi. Olennaista sijoituksessa oli myös ympäristön vaihdos: lapsen siirtäminen huonojen vanhempien kehnosta kodista, turmelevilta kaduilta ja pahamaineisesta kaupungista parantavaan maaseutu-ympäristöön. (Mt. 258.)

5.1.4 Lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle

Lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle kirjoitettiin Lastensuojelulehdessä kymmenen artikkelia. Näissä keskusteluissa kirjoittajat pohtivat sijoituksen tarpeenmukaisuutta ja järjestämistä. Ensimmäinen aiheesta kirjoitettu artikkeli julkaistiin vuonna 1924. Eniten artikkeleita kirjoitettiin vuosina 1927–1930 (10 artikkelista 6 kappaletta). Aihepiirin aktiivisin kirjoittaja oli Bertil Nyberg, mutta muutoin aihepiiristä kirjoittivat useat vaihtuvat kirjoittajat. Nybergin kiinnostusta selittänee hänen aktiivisuutensa lasten kasvatuskotisijoittamiseen erikoistuneessa Koteja Kodittomille Lapsille -järjestössä (Hämäläinen 2007, 149).

Lastensuojelulehden kirjoitusten mukaan lapsen sijoitus nähtiin 1920–1930-luvuilla viimesijaisena lastensuojelun käytäntönä. Vaikka useat kirjoittajat toivat esiin, että lasten ensisijainen kasvatusympäristö oli heidän kotinsa (Salmensaari 1929, 17–19; Tuokko 1933, 38; Palomäki 1937, 113–114), tietyissä tapauksissa lapsen sijoittaminen katsottiin välttämättömäksi (Örnmark 1924, 170–171; Mikkola 1925, 90; Salmensaari 1929, 21; 1931, 52; 1932, 128; Rauhamaa 1929, 67–68). Jos kodit eivät huolehtineet tehtävästään eli ”lapsen yhteiskunnallisesta ja ruumiillisesta kehityksestä” vastaamisesta, yhteiskunnan tuli ottaa tämä tehtävä huollettavakseen (Salmensaari 1929, 19–20).

Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle lastensuojelun toimenpiteenä herätti lehden kirjoittajien keskuudessa erilaisia näkemyksiä. Vuoteen 1937 asti huostaanotto ei ollut lain määrittelemä lastensuojelun toimenpide, mitä useat kirjoittajat toivoivat mahdolliseksi ja selkeäksi käytännöksi. Erityisesti von Bonsdorff (1923, 2) ja Tunkelo (1923, 41) kritisoivat huostaanottomenettelyn epäjohdonmukaisuutta ja päätöksenteon hataraa pohjaa. Toisaalta osa kirjoittajista harmitteli, että lain puuttumiseen asti lastensuojelusta uupuivat tarpeelliset interventiokeinot, mikä esti lapsen tarpeenmukaisen hoidon ja kasvatuksen mahdollistamisen (R.L 1927, 23; Salmensaari 1928, 21–22; Liukkonen 1928; 37). Nämä havainnot tukevat Pulman (1987) argumenttia, jonka mukaan ensimmäisen lastensuojelulain (52/1936) keskeisin anti oli huostaanottosäännösten luominen (mt. 156).

Sijoitukseen liittyvien menettelytapojen lisäksi Lastensuojelulehdessä käytiin keskustelua varsinaisesta sijoituspaikasta, jolla tarkoitettiin lähinnä laitostai perhehoitoa. Suurin osa Lastensuojelulehden kirjoittajista näki kasvatustilatohdot hyvässä valossa sekä tylsämielisten ja pahantapaisten lasten laitoksiin sijoittamisen hyödylliseksi ratkaisuksi. Laitoshoidon kohdalla kirjoittajia kuitenkin pohditutti tietyn laitoksen valitseminen ja erityislaitosten puute.

Von Bonsdorffin (1924) mukaan lapset sijoitettiin epämääräisesti eri laitoksiin, joiden rakenteet ja toiminta eivät juuri poikenneet toisistaan (mt. 3.) Kirjoittajat vaativat erityisesti tylsämielisten (Hedman 1929, 85–86; von Bonsdorff (tunt. julkaisuvuosi) ref. Pirjola 1930, 68; Pirjola 1930, 69) ja vaikeasti hoidettavien lasten (Rauhamaa 1929, 68; Salmensaari 1931, 54) kohdalla erityislaitosten perustamista. Turvattomien ja pienten lasten kohdalla puolestaan suosittiin perhehoitoa (Nyberg 1928, 183; 197; Salmensaari 1929, 20; Palomäki 1937, 116).

Perhehoidosta kuitenkin kirjoitettiin laitospasvatukseen verrattuna vähemmän. Hoitomuodon puolesta näkyvimmin argumentoi Bertel Nyberg.

Vuonna 1928 Lastensuojelulehdessä käytiin vilkas keskustelu laitoshoidon ja perhehoidon eroista ja yhtäläisyyksistä sekä eduista ja haittapuolista. Keskustelutarjan aloitti Nybergin alun perin muualla julkaistu kirjoitelma, jossa hän pohti laitoshoidon ja perhehoidon välistä suhdetta perhehoidon etuja esiin nostaen. Nybergin tekstin yhteyteen Lastensuojelulehden toimitus lainasi Miina Sillanpään (1928) *Sosialistiin* antamaa haastattelua. Tekstissä Sillanpää kritisoi lastenhuoltoa vastuuttomaksi ja puolueelliseksi. Hänen mukaan sijaisperheiden toimiessa itsekkäästi omia tarpeitaan ja porvarillisia arvojaan painottaen sijoitetut lapset jäivät vaille asianmukaista kasvatusta ja esimerkiksi ammattiopetusta. Sillanpään mukaan perhehoidon sijaan tuli suosia laitoshoidoa, koska laitoksia voitiin valvoa helpommin, ja niissä lasten ammattikasvatusta oli turvatumppaa. (Mt. 184–185.)

Tämän artikkelin jälkeen samassa numerossa Nyberg (1928) vastasi Sillanpäälle, että tämän kritisoiman Koteja Kodittomille Lapsille ry:n (KKL) tavoitteena on ollut edistää turvattomien lasten hoidossa mahdollisimman ”luonnonmukaista” järjestelytapaa, eli perhehoitoa (mt. 186). Nyberg myös vakuutti, että KKL ry tai lastensuojelun viranomaiset eivät harjoittaneet ”punaorpojen valkaisuista”. (Mt. 186–189.) Nybergin tekstin jälkeen Sillanpäältä ei enää julkaistu vastinetta. Sen sijaan lehden seuraavassa numerossa julkaistiin P. Konttisen (1928) artikkeli, jossa hän kritisoi Sillanpään arvostelua räikeäksi ja toi esiin omia hyviä kokemuksiaan perhehoidosta. (Mt. 197–199.)

Edellä mainitun kiivaan keskustelun jälkeen kolmea numeroa myöhemmin Salmensaari (1929) julkaisi aiheesta kokoavan kirjoituksen. Kirjoituksessaan Salmensaari mainitsi perhehoidon herättäneen väittelyä ja jakaneen

valtiollisia puolueita. Vaikka Salmensaari kertoi näkevänsä kodin tärkeänä, hän katsoi kodin merkityksen muuttuneen ja muuttuvan vastaisuudessa. Hän toi esiin, että esimerkiksi pedagogisen kirjallisuuden käsitys kotikasvatuksen painottamisesta pohjautui idylliseen, mutta epätodennukaiseen kuvaan perheestä ja kodista. Tähän hän uskoi merkittävästi vaikuttaneen muutokset kodin ulkonaisessa ilmenemismuodossa kuten rakennuksessa. (Mt. 17–18.) Salmensaari kuitenkin vaikutti pitävänsä kotia ja perhettä yhteiskunnan tukipilarina. Hän näki esimerkiksi perheen siteiden olevan yhteiskuntaa voimakkaammat ja perheen merkityksen yhteiskunnallisia järjestelyjä ja tavoitteita olennaisempina. (Mt. 19.)

Päätoimittajan kirjoituksesta on jopa mahdollista nostaa esiin perinteinen familistinen (Jallinoja 2008, 97; Nätkin 1990, 197) sävy. Salmensaari ei ollut ainoa 1920-luvulla perheen merkityksen muuttumista pohtinut asiantuntija. Esimerkiksi Harrikari ja Nieminen ovat tuoneet esiin, että vuosikymmenellä keskusteltiin näkyvästi perheen, kodin ja vanhempien roolin muutoksesta sekä näiden suhteesta lasten kasvatukseen ja lastensuojelun tehtäviin. (Nieminen 2007, 85; Harrikari 2004a, 158–159.)

Salmensaari (1929) päätti kirjoituksensa perhehoidon sisällissodan jälkeisen kehityksen arvioimiseen. Hänen mukaan sisällissodan turvattomien lasten perhehoito ei ollut onnistunut odotusten mukaisesti, koska lapsissa oli esiintynyt katkeruutta. Hän kuitenkin mainitsi, että asiaan ovat perhekasvatuksen ohella vaikuttaneet monet muut tekijät. Salmensaari yhtyi osittain Sillanpään esiin nostaman kritiikkiin todetessaan, että perhehoidon merkittävin vaikeus oli sopivien kotien vähäisyys. Toiseksi Salmensaari painotti, että perhehoito ei sopinut kaikille lapsille. Sopivuudella Salmensaari ei viitannut ainoastaan ”sielullisesti viallisiin” tai ”huonokäytöksisiin” lapsiin, vaan myös lasten yhteiskunnalliseen asemaan, kuten

lasten ”luokkatietoisuuteen”. (Mt. 20–21.)

Arvioni mukaan edellä analysoitu keskustelutarja on osuva esimerkki ajanjakson oikeiston ja vasemmiston kiistelystä perhehoidon ja laitoshoidon alasta. Lastensuojelulehden kirjoittajat kuuluivat pääsääntöisesti porvarilliseen puoleen, mikä oletettavasti vaikutti myös heidän näkemyksiinsä lasten sijaishoidon järjestämisestä. Lehden kirjoittajista kuitenkin vain Bertel Nyberg vaikuttaa edustavan sisällissodan jälkeisille valkoisille virkamiehille tyypillistä ajattelutapaa, kun taas muista kirjoittajista suurin osa oli selkeästi kasvatustieteiden kannattajia. Perheen merkitystä käsittelevässä artikkelissaan Salmensaari (1929) jopa kiisti perhehoidon hyvät vaikutukset tiettyjen lasten kohdalla.

Perhehoito väistyi sotien välisellä ajanjaksolla, minkä jälkeen laitoshoidon suosittiin keskimäärin 1960-luvulle saakka. Erityisesti maaseudulle tapahtuneet perhesijoitukset vähenivät huomattavasti 1930-luvun puoleenväliin mennessä. Muutosta selittää se, että suora taloudellinen avustus korvasi perhehoidon tarvetta ja laitoshoidon sai ajanjakson yhteiskunnallisessa tilanteessa enemmän tukea. Tärkeäksi katsottu ammattiopetus onnistui laitoksissa paremmin ja etenkin kaupungeissa laitoshoidon yleisty. Laitosten yleistymistä kaupungeissa edesauttoi se, että maaseudulla asuvien lasten elämäntilanteiden ja kasvatuksen valvominen oli vaikeampaa. Maaseudulla perhehoito jäi kuitenkin yleisemmäksi sijoitusmuodoksi.²⁵ (Pulma 1987, 170.)

²⁵ Vuosikymmenien suosion jälkeen varsinainen laitoskriittikki heräsi vasta 1960-luvulla sosiaalihuollon kritiikin yhteydessä ja osana laajaa sosiaaliliberaalista yhteiskuntakritiikkiä. Pulman (1987) mukaan erityisesti koulukotien kehittämisestä ja asemasta käytyä keskustelua ohjasi pitkään sosiaaliministeriön lastensuojeluviranomaisten uskonnollissävyytteinen, sisälähetystyötä muistuttava arvomaailma. Kaikilla aikakauden lastensuojelutoimiston päälliköillä (Sulo Salmensaarella, Juho Tunkelolla, Kosti Pirjolalla, O.A. Korpijaakolla ja Niilo Kotilaisella) oli teologin koulutus sekä ammattiura sisälähetyksessä. Perinne muuttui vasta vuonna 1968 Kotilaisen jäätyä eläkkeelle. Sukupolvenvaihdos näkyi myös samana vuonna perustetussa sosiaalihuollossa, jonka jäsenet eivät enää jatkaneet sotien välisen ajan lastensuojeluideologiaa. (Mt. 226.)

5.2 Lastensuojelu ja rotuhygienian käytännöt

Lastensuojelulehdessä käytiin koko lehden julkaisuajan vilkasta keskustelua perinnöllisyyden vaikutuksista lapsen pahantapaisuuteen, rikollisuuteen ja tylsämielisyyteen. Aiheesta kirjoitettiin 28 artikkelia (taulukko 1). Näiden keskusteluiden yhteydessä kirjoittajat pohtivat rotuhygieenisten toimenpiteiden toimivuutta lastensuojelun tarpeen ennaltaehkäisyssä. Keskusteluun osallistui useita kirjoittajia, mutta keskeisimmät heistä olivat Salmensaari, nimimerkki R.H, Kosti Pirjola ja nimimerkki -o. Etenkin vuoden 1930 numeroissa käytiin kiihvasta kamppailua rotuhygienian mahdollisuuksista lasten pahantapaisuuden ja rikollisuuden ennaltaehkäisyssä yhteensä seitsemän artikkelin verran (taulukko 1; myös Hämäläinen 2007, 286). Myös vuonna 1933 perinnöllisyyskysymykset herättivät paljon keskustelua, jolloin aiheesta julkaistiin kuusi artikkelia (taulukko 1).

Vuoden 1930 keskustelu alkoi Salmensaaren (1930, 17–18) kirjoituksesta ”Perinnöllisyys ja rikollisuus” ja siihen osallistuivat vastineillaan päätoimittajan lisäksi nimimerkillä R.H kirjoittanut henkilö ja Kosti Pirjola. Ensimmäisessä kirjoituksessaan Salmensaari arvioi sekä perinnöllisyydellä että ympäristötekijöillä olevan merkitystä rikollisuuden synnyssä, mutta epäili rikollisuuden suoranaista periytyvyyttä. Hänen mukaan ”sterilisoiminen ihmiskunnan parannuskeinona” oli epävarma, koska rikollisuuden periytyvyydestä ei toistaiseksi ollut varmuutta. (Mt. 18.)

Sen sijaan lehden seuraavassa numerossa nimimerkki R.H (1930) vastasi ärhävästi Salmensaaren kirjoitukseen puolustaen rotuhygienian mahdollisuuksia rikollisuuden ja yleisesti lastensuojelutarpeen ennaltaehkäisyssä. Hän vihjasi Salmensaaren lukeutuvan niihin lastensuojelun toimihenkilöihin, jotka eivät tunteneet perinnöllisyystiedettä ja rotuhygieniää, ja siksi vastustivat alaa. Hänen

mukaan rotuhygienia oli todennut, että syntyvästä väestöstä yhä useampi yksilö päätyi yhteiskunnan taakaksi. Tämän vuoksi yhteiskunnan tuli suhtautua kysymykseen vakavasti ja ryhtyä ”vastatoimenpiteisiin”. Hänen mukaansa kyse oli ”nykyaikaisesta kehityksen jatkumisesta” ja ”sivistyksen luomasta suojelukeinosta”. (Mt. 33–34.) Tämänkaltainen yhteiskuntavelvollisuuteen, tieteellisyyteen ja edistyksellisyteen viittaava argumentointi oli rotuhygienian puolustajien keskuudessa ajanjaksolla yleistä (Mattila 1999, 96–99, 109). R.H (1930) kuitenkin totesi, että esimerkiksi sterilisaation ei yksistään nähty ratkaisevan kaikkia yhteiskunnallisia ongelmia, vaan pikemmin ”lääkitsevän” ihmiskuntaa. R.H uskoi, että kun tieto alan hyvistä puolista leviäisi, lasten kasvatustyö ja sosiaalinen työ tulisivat muuttumaan. (Mt. 34–35.)

R.H:n kannanoton yhteyteen oli liitetty Salmensaaren (1930, 36–37) vastine, jossa hän totesi rotuhygienian olleen keskustelun kohteena jo aikaisempina vuosina. Tuolloin hän kertoi perehtyneensä alaan, mutta pettyneen sen antimisiin. Hän totesi, että ei voinut hyväksyä perinnöllisyystieteen epävarmoja ”tuloksia” (mt. 37). Tämän jälkeen keskustelu jatkui kaksi numeroa myöhemmin R.H:n artikkelilla ja Salmensaaren vastineella. Teksteissä molemmat kirjoittajat pyrkivät kumoamaan heille vastineissa esitetyt väitteet ja perustelivat omien näkemystensä totuudenmukaisuutta.

Rikollisuuden lisäksi lasten tylsämielisyyden periytyminen herätti runsaasti keskustelua. Useat kirjoittajat toivat esiin, että perinnöllisyydellä ja tylsämielisyydellä on selkeä yhteys (Pirjola 1922, 17–19; 1930; 55; Heikel 1924, 145–146; Örnmark 1924, 167–171; Mikkola 1925; 87; -o. 1933, 56). Useat heistä myös pahoittelivat, että älyllinen vajaakykyisyys ja pahimmallaan tylsämielisyydet olivat yleisiä kasvatustilaisuuksien keskuudessa (Pirjola 1922, 65; R. Heimala

1924, 112–113; Mikkola 1925, 90-93; Tuntematon 1936, 6).

R. Hedman (1929) otti tylsämielisten hoidon suhteen radikaaleimman kannan ja ilmaisi kannattavansa sterilisaatiota tylsämielisten vähentämiseksi. Hän myös vihjasi, että hänen kantansa edusti yleisesti suomalaisten tylsämielisyöntekijöiden näkemystä asiasta. (Mt. 87–88.) Kerttu Örnmarkin (1924) mukaan degeneraation vastustamiseksi ”yhteiskunnan kuonaa” tuli ”puhdistaa” kaikin keinoin. (Mt. 167–175.) Örnmark siten ilmaisi puoltavansa radikaalimpaa rotuhygieniää yhteiskunnan kannalta kestävämpänä ratkaisuna, mutta ei suoranaisesti nimennyt kannattavansa esimerkiksi sterilisaatioita. Sekä Hedman että Örnmark toivat esiin sterilisaation onnistuneita tuloksia ulkomailta ja moittivat Suomen tylsämielishoitoa kansainvälisestä kehityksestä jälkeenjääneeksi. Myös nimimerkin -o. (1933) mukaan ihmiskunnan kurjuuteen ei voitu puuttua vain kasvatuksella tai taloudellisilla parannuksilla, koska ongelmat pohjautuivat perinnöllisyystekijöihin (mt. 98). Hän kertoi, että ei vastusta erityisesti tylsämielisten tai rikollisten sterilisaatiota, mutta huomautti, että rotuhygieniää saattoi tapahtua myös luonnon kautta²⁶ (mt. 150).

Kosti Pirjola (1930) totesi (pakko)sterilisaatioiden sallimisen olevan ajankohtainen yhteiskunnallinen kysymys sekä Suomessa että Euroopassa (mt. 55–58). Toisaalta hän näki ”negatiiviset rodunparannustoimenpiteet” yhteiskunnan ja yksilön edun kannalta ristiriitaisina, koska uskoi ”lasten oikeuteen myös periä” (Pirjola 1922, 19–21). Myös Viljo Mikkola (1925) pohti tylsämielisten sterilisoimista, mutta totesi menetelmän kuitenkin tehottomaksi sukupuolitautilien leviämisen vaaran vuoksi (mt. 92).

Sterilisaation sijaan useat lehden kirjoittajat kannattivat tylsämielisten

²⁶ Luonnollisen rotuhygienian kohdalla nimimerkki -o. viittasi tylsämielisiin ja ”selvästi heikkomielisiin”, joilla harvoin oli tilaisuutta suvun jatkamiseen sekä paatuneisiin rikollisiin, jotka viettivät suuren osan elämästään vankilassa, eivätkä siksi voineet jatkaa sukuaan (-o. 1933, 150).

eristämistä laitoksiin, jotta he eivät voisi jatkaa sukuaan tai altistua pahoille tavoille kuten seksuaaliseen häiriökäyttäytymiseen tai rikollisuuteen (Pirjola 1922, 19–21; Mikkola 1925, 90–93; Heimala 1925, 164). Kerttu Heikelin ja Örnmarkin mukaan oikeanlainen kasvatusta, sijoitus erityislaitokseen ja ympäristön vaihdos olivat tylsämielisten lasten hoidossa vähimmäisvaatimuksia (Heikel 1924, 149; Örnmark 1924 170–178). Eristämisen ohella Mikkola (1925) kannatti kansan sivistystä ja valistusta sekä tilastojen luomista tylsämielislaitoksen ulkopuolella tapahtuvan työskentelyn ja tarkkailun helpottamiseksi (mt. 92).

Useissa Lastensuojelulehden kirjoituksissa tuotiin esiin, että sekä perimällä että ympäristöllä on vaikutusta lasten kehitykseen (Heikel 1924, 145; Salmensaari 1930, 17–18; 1932, 128; Tuokko 1932, 119; 1933, 11–12, 15–16; -o. 1933, 56, 58; 98; 149; R.H 1937, 86). Perinnöllisyyden ja ympäristön vaikutusten suhteet saattoivat kuitenkin olla eri lapsilla erilaiset (Tuokko 1932, 119–120; 1933, 15; -o. 1933, 149). Nämä tulkinnat vastaavat myös yleisesti ajanjakson pedagogien ja psykologien käsitystä ihmisten olemukseen vaikuttaneiden tekijöiden summasta (Ojakangas 1997, 120).

Erityisesti nimimerkki -o. ja Tuokko pyrkivät avaamaan erilaisia näkökulmia perinnöllisyyden ymmärtämiseen. Nimimerkin -o. (1933) mukaan kehno ympäristö saattoi edesauttaa lasten epäedullisten perinnöllisten taipumusten kehittymistä, minkä vuoksi hän luotti ympäristön vaihtamisen mahdollisuuksiin (mt. 149). Tuokko (1933) taas toi esiin, perinnöllisyyden tutkimista hankaloitti sopivien mittareiden puuttuminen (mt. 11). Hän myös varoitti yksioikoisten perinnöllisyyteen pohjautuvien johtopäätösten tekemisestä (mt. 11–12).

Analyyseini mukaan Lastensuojelulehden kirjoittajien näkemykset perinnöllisyyden vaikutuksista ja rotuhygieniasta lieventyivät 1930-luvun loppua

kohden. Lehden viimeisinä ilmestymisvuosina kirjoittajat saattoivat julkaista rotuhygienian kieltäviä kirjoituksia. Tuokko (1933) kirjoitti, että useat kasvattajat olivat huomanneet, että monet perinnöllisinä pidetyt taipumukset tai luonteenpiirteet pohjautuivatkin varhaislapsuuden kokemuksiin, mikä oli hänen mukaan heikentänyt uskomusta perinnöllisyysoppeihin. (Mt. 70.) Myös Severi Suonpää (1936) totesi, että rikollisuuteen vaikuttivat useimmin lapsen vanhempien ”puutteellinen, välinpitämätön ja vastuuntunnon kasvatusta” kuin perinnöllisyys (mt. 44). Erityisesti Salmensaari ja Tuokko arvioivat, että perinnöllisyysnäkömyksiin on vaikuttanut psykologisista tutkimuksista saatu tieto (Salmensaari 1937, 6; Tuokko 1937, 70). Toisaalta esimerkiksi aiheesta aikaisemmin vilkkaasti kirjoittanut R.H (1937) harmitteli vielä rotuhygienian hyödyntämättömyyttä ja sen seurauksia (mt. 86).

Perinnöllisyys ja rotuhygieniset toimenpiteet herättivät kiinnostusta useissa Lastensuojelulehden kirjoittajissa. Käytännöllisten kysymysten ohella kirjoittajat osoittivat tuntevansa rotuhygienian ja perinnöllisyysoppien pääajatuksia ja merkittävimmät ajattelijat sekä alan ajankohtaiset kysymykset²⁷. Tarkasteltaessa Lastensuojelulehden yleistä kuvaa kirjoittajat pääsääntöisesti näkivät lastensuojelun piirissä olleet lapset sekä perimänsä että ympäristönsä puolesta yhteiskunnan heikoimpana osana. Osa kirjoittajista katsoi, että ”perinnöllisen taakan” vähentämiseen tulisi puuttua negatiivisen rotuhygienian keinoin. Osa puolestaan uskoi, että ongelmaan ei voida tai siihen ei ole tarkoituksenmukaista vaikuttaa korjaavilla toimenpiteillä.

²⁷ Kirjoittajat viittasivat esimerkiksi Mendelin lakeihin (R.H 1930, Salmensaari 1930; Örnmark 1924, -o. 1933), italialaiseen rotuhygieniasta kiinnostuneeseen kriminologi ja lääkäri Cesare Lombrosoon (R.H 1930, Salmensaari 1930, -o. 1933), Charles Darwiniin (Örnmark 1924, -o. 1933), rotuhygienisesti orientoituneeseen ruotsalaiseen lääkäri Herman Lundborgiin (Örnmark 1924) ja Suomen perinnöllisyystutkimuksen uranuurtajaan Harry Federleyhin (-o. 1933). Lisäksi lehden kirjoittajat kirjoittivat perinnöllisyystutkimuksen ajankohtaisista tutkimustuloksista, kuten ruotsalaisen lääkärin David Lundin (Pirjola 1930, 67-68; R.H 1937, 52) ja saksalaisen psykiatrin Gustav Aschaffenburgin (Pirjola 1930, 55; 66; Tuokko 1932, 118; 1933, 11; -o. 1933, 95) saavutuksista.

Kirjoittajista Salmensaari ja Tuokko eivät pääsääntöisesti puoltaneet rotuhygieenisia toimenpiteitä, vaan uskoivat pikemmin kasvatuksen voimaan. Voimakkaimmin rotuhygieenisten toimenpiteiden vaikuttavuutta epäili Salmensaari. Tämä on kiinnostava yksityiskohta, koska esimerkiksi Adolf von Bonsdorffia, jonka alaisuudessa Salmensaari työskenteli useita vuosia, on luonnehdittu yhdeksi suomalaisen rotuhygienian ”esitaistelijaksi” (Mattila 1999, 279, 309).

Salmensaaren kirjoittamista teksteistä on mahdollista poimia mahdollisia syitä valitulle näkökannalle. Salmensaari oli kokenut kasvatustalonopettaja, joka uskoi kasvatuksen voimaan. Lisäksi hän oli kiinnostunut psykologiasta ja lapsen psyykkisestä kehityksestä. Mainitut arvot ja kiinnostuksen kohteet eivät sopineet moderniin, lapsiväestön syntyvyyttä ja laadukkuutta kontrolloivaan ajattelutapaan, jossa myös rotuhygieenisillä toimenpiteillä oli oma osansa. Myös Harrikari (2004a) on tarkastellessaan nuorten rikoksentekijöiden degeneraatiokysymystä huomionut Salmensaaren maltillisen linjan (mt. 163). Epäilyksistään huolimatta Salmensaari ei artikkeleissaan suoranaisesti ilmaissut vastustavansa sterilointia tai sterilisointilakia.

Rotuhygieenisistä toimenpiteistä kirjoittajat keskustelivat pääsääntöisesti negatiivisesta rotuhygieniasta. Positiivista rotuhygieniää tuotiin lehden keskusteluissa esiin valistuksen (Mikkola) muodossa. Negatiivisen rotuhygienian kannattajista vain nimimerkki R.H ja R. Hedman kuitenkin puolsivat avoimesti sterilisaatiota. Sterilisoimiskysymystä ja siitä tehtyä lakialoitetta seurattiin kuitenkin lehdessä kysymyksen ollessa ajankohtainen, ja ratkaisun katsottiin olevan tärkeä (H.S 1934, 92-93; U.S 1934, 115-116). Rotuhygieenisistä toimenpiteistä kirjoittajat kannattivat eniten laitokseen sulkemista (Mikkola, Pirjola, Heikel, Örnmark ja Heimala).

6 LUOKITTELU JA ARVIOINTI LAPSEN SIJOITUKSEN YHTEYDESSÄ

Keskityn tässä luvussa niihin Lastensuojelulehden kirjoituksiin, joissa analysoitiin luokittelua ja arviointia sijoittamisen kodin ulkopuolelle yhteydessä. Luvun aineisto koostuu yhdeksästä artikkelista. Luokittelusta ja arvioinnista kirjoitettuja artikkeleita julkaistiin ainoastaan lehden ensimmäisellä puoliskolla, vuosina 1922–1929. Aiheesta kirjoittivat eniten Alpertti Heimala ja A. Hytönen, joka julkaisi vuonna 1926 aiheesta kaksiosaisen kattavan raportin.

Lastensuojelulehden kirjoittajat korostivat lastensuojelun piirissä olevien lasten arvioinnin, luokittelun ja arviointimenetelmien kehittämisen merkitystä lastensuojelun toimivuuden kannalta. Lasten onnistuneen kasvatuksen nähtiin edellyttävän oppilaiden perusteellista tutkimusta ja yksilöllistä tuntemusta (Hytönen 1926, 121; 149; Jäntti 1925, 98). Kirjoittajat uskoivat luokittelun siten johtavan parempiin kasvatustuloksiin.

Jotta luokittelu oli mahdollista, lapset tuli arvioida huolellisesti. Ensitilassa arviointi kohdistui lasten tilanteeseen ja heidän toimintaansa, jolloin heidät luokiteltiin turvattomiin tai pahantapaisiin lapsiin. Kuten sijoitusta käsittelevässä luvussa toin esiin, turvattomiksi luokitelluille lapsille suositeltiin lähinnä perhehoitoa, kun taas pahantapaisille lapsille kasvatustuloskasvatusta. Yleisesti ottaen Lastensuojelulehden artikkeleissa keskityttiin pahantapaisten lasten ryhmään. Koska osa kasvatustuloslaitoksista oli erikoistunut tietynlaisen opiskelija-aineksen kasvatukseen, pahantapaiset lapset tuli kirjoittajien mukaan arvioida vielä erikseen ennen varsinaista sijoituspäätöstä. Lapsi voitiin esimerkiksi

määritellä ”psykopaattiseksi”, jolla nimimerkillä -o. kirjoittanut (1933) tarkoitti sellaisia lapsia, joiden ”tunne tai tahtoeämä” oli poikkeava (mt. 56–57). Tämä vastaa myös Ojakankaan (1997) tulkintaa. Hänen mukaan ”psykopaatit” nähtiin ”moraalisesti tylsämielisinä”, joiden uskottiin olevan ylitunteellisia, kieroutuneita ja biologisesti orientoituneita pahan tekemiseen (mt. 261–262).

Turvattomuuden ja pahantapaisuuden ohella osa lapsista saatettiin arvioida tylsämielisiksi. Nämä lapset saatettiin luokitella kehityskyvttömiin ja kehityskykysiin, minkä perusteella lapsen kasvatus ja hoito määräytyivät (Heikel 1924, 146; Örnmark 1924, 165). Örnmarkin (1924) mukaan esimerkiksi ”tylsämieliset eli imbecillit” olivat kehityskykysiä sopivan kasvatuksen alaisina, kun taas ”idiotit” olivat ”täysin kehityskyvttömiä olioita” (mt. 165). Jako kehitys- tai parantumiskykyisiin ja kehityskyvttömiin tai parantumattomiin oli etenkin suojelukasvatusideologialle tyypillinen ajattelutapa (Harrikari 2004a, 126).

Arvioinnin jälkeen pahantapaiset lapset oli mahdollista luokitella ennalta määritettyjen tyyppien mukaisesti ja sijoittaa tiettyyn ryhmään tai lastensuojeluyksikköön. Lehden kirjoittajat arvioivat esimerkiksi älykkyysmittausten perusteella, että jotkut lapset tarvitsivat erityiskasvatusta kun taas toisille tavallinen kasvatustuloskasvatus oli riittävää. Pahantapaisten lasten arviointi ja luokittelu nähtiin Lastensuojelulehden keskusteluissa etenkin vastaanottolaitoksen yhtenä tärkeimpänä toimintamuotona. Arviointia saatettiin suorittaa myös kouluissa tai varsinaiseen sijoituskohteeseen siirtymisen jälkeen, kun kasvatuksen tehokkuutta arvioitiin uudelleen. Toisaalta esimerkiksi Saimi Blomstedt (1931) näki tarpeellisena, että luokittelu tapahtuisi jo varhaislapsuudessa (mt. 109).

Vuonna 1921 perustettiin Järvilinnan vastaanottolaitos kasvatustuloslaitoksiin sijoitettavien suomenkielisten poikien arviointia ja luokittelua

varten. Järvilinnahan otettujen poikien ikä oli tulohetkellä tavallisesti 11–12 vuotta. Pojat viipyivät laitoksessa yleensä 2–3 kuukautta.²⁸ Sijoitettaville tytöille ei sen sijaan ollut vastaavaa laitosta, vaan arviointi suoritettiin Vuorelan kasvatustaloksessa²⁹ (Vehkalahti 2009, 10). Ruotsinkieliset lapset puolestaan siirrettiin arvioitavaksi Östensön turvakotiin (Tuntematon 1932, 198).

Kirjoittajien mukaan lasten arviointi sisälsi älykkyysmittauksen sekä lasten sosiaalisen kehittyneisyyden, persoonallisten ominaisuuksien, fyysisen suorituskyvyn ja ulkoisen olemuksen arvioinnit. Keskimäärin lastensuojelulaitoksiin sijoitettuja lapsia pidettiin älyllisesti, henkisesti ja ruumiillisesti kehittymättöminä sekä ”degeneroituneina” (Wilskman 1922, 8; Mäkelä 1924, 113; R. Heimala 1924, 112–113; Mikkola 1925, 89; Hytönen 1926, 141; A. Heimala 1929, 52–53; -o. 1933, 56; R.H 1937, 85).

Lastensuojelulehdessä mainittiin useasti älykkyysmittausten tärkeydestä ja menetelmien kehittämisestä (R. Heimala 1924, 106–111; 1925, 132; Hytönen 1926, 122). Älykkyuden nähtiin olevan ”etevyyttä intellektuaalisella alalla” (Hytönen 1926, 122). Älykkyysmittausten ja niiden mitta-asteikkojen uskottiin auttavan kasvattajia esimerkiksi ymmärtämään oppilaan älyllisen kehityksen luonnetta ja siihen vaikuttaneita tekijöitä (R. Heimala 1924, 106–107; Hytönen 1926, 122–123). Mittauksissa huomioitiin esimerkiksi lapsen huomiokyky, tarkkaavaisuus ja muisti (Hytönen 1926, 123.)

Ojakankaan (1997) mukaan älykkyysmittausten yleistymisen on kytkeytynyt 1920-luvulta alkaneeseen kasvatuksen ajattelutavan muutokseen, jonka

²⁸ Arkistolaitos.

<<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action;jsessionid=36800D970656153B2471959648903FE0?kuvailuTaso=AM&avain=2452.KA>> [Luettu 25.8.2014.]

²⁹ Vuorelan kasvatustalo toimi Suomen ainoana tyttöjen kasvatustaloksena vuoteen 1943 asti (Vehkalahti 2009, 10).

myötä järjen korostamisesta siirryttiin älyn kehittämiseen. Äly nähtiin kykynä nopeasti ”ratkaista uusia tehtäviä” tai ”tarkoituksenmukaisena käyttäytymisenä uusissa olosuhteissa”. Kasvatuksen tehtäväksi nähtiin sellaisen ympäristön luominen, jossa älyllinen potenssi pääsi toteutumaan tilanteen vaativalla tavalla. Prosessi kuitenkin edellytti lapsen älykkyytason selvittämistä, mistä johtuen älykkyyden mittaamiseen kehitettiin erilaisia kokeita. (Mt. 202–203.)

Mittausten perusteella oppilaille määrityi tietty luokka (myös Ojakangas 1997, 203). Järvilinnan vastaanottolaitoksessa käytettiin seuraavaa luokittelua: ”imbecillit, heikot ja heikonlaiset, keskinkertaiset ja keskinkertaista heikoimmat sekä keskinkertaista lahjakkaammat” (A. Heimala 1929, 51). Useimmat kirjoittajat kertoivat soveltavansa älykkyydsmittauksissa ranskalaisen Alfred Binet’n menetelmää, johon he ovat mahdollisesti tehneet pieniä muutoksia (R. Heimala 1924, 107; 1929, 51; Hytönen 1926, 126). Älykkyydsmittausten yhteydessä lapset luokiteltiin myös heidän kotiolosuhteidensa perusteella, jolloin työntekijät pystyivät arvioimaan esimerkiksi laiminlyönnin yhteyttä lapsen vajaakykyisyyteen (R. Heimala 1924, 106–107; 111–112). Laiminlyönnin lisäksi muun muassa Hytönen (1926) arvioi perinnöllisyyden vaikutusta ”älyllisen kehityksen jäljelle jääntiin” (mt. 144).

Älykkyydsmittausten tulokset herättivät keskustelua myös mittausten toimivuudesta ja henkilökunnan valmiuksista vajaakykyisten lasten tunnistamisessa ja opettamisessa (R. Heimala 1924, 112–113). Salmensaari (1932) taas painotti, että lasten tutkimisessa ei voitu luottaa vain älykkyydsmittauksiin, vaan lasta tuli tarkastella kokonaisvaltaisesti (mt. 124–128). Tuokko (1933) myös huomautti älykkyyteen liittyvistä sukupuolieroista. Hänen mukaansa tytöt olivat poikiin

verrattuna keskimäärin älykkäämpiä, menestyivät poikia helpommin koulussa ja mukautuivat koulujen sääntöihin paremmin. (Mt. 9.)

Älykkyyden ohella Pirjola (1929) arvioi esimerkiksi laitosoppilaiden ”henkisiä kykyjä” tai lähinnä sen vajavuutta, jonka tulkittiin johtuvan oppilaiden sielullisista sairauksista. Oireilun katsottiin olevan yleisempää laitosoppilaiden keskuudessa muihin lapsiin verrattuna. Pirjola myös rohkaisi laitoskasvatuksen ammattilaisia selvittämään oppilaiden sielulliset sairaudet heidän käyttäytymisensä takana. (Mt. 2–3.)

Ivar Wilskman (1922) puolestaan keskittyi kasvatuslaitosoppilaiden ja ruumiilliseen kehitykseen ja julkaisi aiheesta vertailevan tutkimuksen³⁰. Wilskman oli voimistelun ja terveydenhuollon tarkastaja, joka on profiloitunut suomalaisen voimisteluliikkeen johtohahmoksi. Hän oli myös innokas rotuhygienian kannattaja. (Mattila 1999, 122³¹). Wilskmanin tulosten mukaan laitosoppilaat olivat pituuden, painon ja hengityskyvyn perusteella heikkokuntoisia. Tämän katsottiin johtuvan esimerkiksi voimisteluharjoitusten vähäisyydestä. Tutkimuksessa havaittiin myös eroavaisuuksia silmien ja hiusten värissä, minkä arveltiin kertovan ”muukalaisesta syntyperästä”, esimerkiksi ”mustalaisista tai venäläisistä juurista”. (Wilskman 1922, 8–11.) Kuten Wilskmanin tutkimuksesta tulee esiin, ajanjakson arviointimenetelmät sisälsivät myös rotuhygieenisia piirteitä.

Arviointia ja luokittelua koskettavissa artikkeleissa tulee esiin suojelukasvatusideologiaan läheisesti liittynyt tehokkuusajattelu ja lasten luokittelu parhaimman mahdollisen kasvatustuloksen saavuttamiseksi. 1800-1900-lukujen vaihteen suosion jälkeen lasten arviointi nousi uudelleen keskusteluun

³⁰ Tutkimuksessa vertailtiin kasvatuslaitoksien ja muiden koulujen oppilaiden ruumiinpituutta, painoa, hengityskykyä sekä silmien ja hiusten väriä.

³¹ Bibliografiakeskus, SKS. < <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/5382/> > [Luettu 27.8.2014.]

maailmansotien jälkeisellä ajanjaksolla. Esimerkiksi Pulma (1987) on tuonut esiin, että lastensuojelulaitoksiin sijoitettuihin lapsiin kohdistuneet tutkimukset säännöllistyivät etenkin 1950-luvulla. Tämän kehityksen taustalla voidaan nähdä psykologiasta ja psykiatriasta vaikutteita saaneen ”caseworkin” rantautuminen Suomeen. Pulman mukaan tulokset olivat keskenään samansuuntaisia; lapset arvioitiin tietyissä määrin ongelmallisiksi, poikkeaviksi, häiriintyneiksi tai heikkolahjaisiksi. Toisen maailmansodan jälkeisen lastensuojelutyön periaatteiden mukaisesti lasten perusteellisempi eriyttäminen, työntekijöiden koulutustason parantaminen sekä kasvatuseuvoloiden ja lastenpsykiatrian resurssien kasvattaminen nähtiin tärkeinä. Etenkin eriyttäminen yleistyi vuoden 1958 vajaamielislain astuttua voimaan. (Mt. 222–223.)

Pulman (1987) ja Harrikarin (2004a) havainnot lasten arvioinnin ja luokittelun historiallisesta kehityksestä sekä aihepiirin käsittelemisen loppuminen vuonna 1929 Lastensuojelulehdessä herättää pohtimaan, oliko ajattelutapa ja arviointimenetelmät vähäisemmässä suosiossa 1930–1940-luvuilla. Tämä näkemys sopisi yhteen 1920-luvun lastensuojelun diskursiivisen muutoksen kanssa. Ajanjaksolla vähitellen väistynyt suojelukasvatuseideologia korosti yhteiskunnalle mahdollisesti vaarallisten lasten tunnistamisen ja luokittelun tärkeyttä, jotta tarkoituksenmukainen kasvatusta olisi mahdollista kohdentaa oikeaan lapsiryhmään. 1920-luvulta alkaen kansallisvaltion huomion kohteeksi nousi päinvastaisesti koko lapsiväestö ja heidän suojelunsa. Kun suojelua ei enää ollut tarkoituksenmukaista kohdentaa vain valikoituihin lapsiryhmiin, lasten arviointi ja luokittelu käytäntönä saatettiin nähdä epäolennaisempaan.

Toisaalta Ojakangas (1997) huomauttaa 1920–1930-luvuilta alkaneesta käänteestä, jonka seurauksena kasvatuksen asiantuntijat alkoivat kiinnittää

huomioita lasten älykkyyteen ja sen arvioimiseen (mt. 202–203). Luokittelu jäi myös elämään kasvatuslaitosmaailmaan, joka oli Lastensuojelulehden ominta aluetta. Lasten luokittelu- ja eriyttämisperiaatteen elinvoimaisuuden puolesta puhuu esimerkiksi vuonna 1930 perustettu Pernasaaren kasvatuslaitos, joka kohdennettiin kasvatuslaitosoppilaiden erityisryhmään.

On myös mahdollista, että aihepiirin käsittelyyn Lastensuojelulehdessä on vaikuttanut muutokset lehden kirjoittajakunnassa. Heimala, joka kirjoitti aihepiiristä eniten, otti vastaan vasta perustetun Pernasaaren kasvatuslaitoksen laitoksen johtajan viran. Samaan aikaan hän myös säilytti johtajan paikkansa Järvilinnan vastaanottolaitoksessa. Kaikki seuraavat artikkelinsa 1930-luvulla Heimala kirjoitti lastensuojelulaitosten ammattiopetuksesta ja työnteosta. On mahdollista, että Heimalan kiinnostus arviointimenetelmiin ja luokitteluun väistyi uusien tehtävien tieltä, jolloin myös aiheesta kirjoittaminen jäi vähemmälle huomiolle.

Lastensuojelulehden kirjoittajien mukaan arviointi ja luokittelu mahdollistivat sijoitettujen lapsen ohjaamisen hänelle sopivaan lastensuojeluyksikköön, jonka uskottiin palvelevan tehokkaimmin kyseisen lapsen sosiaalistamisessa yhteiskuntaan. Lehden kirjoittajien mukaan arviointi ja luokittelu loivat siten oleellisen perustan lastensuojelulaitoksissa toteutetuille käytännöille, joita analysoin seuraavassa luvussa.

7 LASTENSUOJELULAITOSTEN TOIMINTAKÄYTÄNNÖT

Tässä luvussa analysoin kirjoittajien käsityksiä lastensuojelulaitosten toiminnasta. Luvussa käytetyt artikkelit (48 kappaletta) muodostavat tutkielmani aineiston laajimman ryhmän. Artikkelit jakautuvat kahteen ryhmään: lastensuojelulaitosten käytännöllinen toiminta (42 artikkelia) ja laitosten kurinpito- ja rangaistusmenetelmät (6 artikkelia). Ensimmäiseksi mainittu ryhmä jakautuu vielä kahteen osaan, jolloin 42:sta artikkelista 19 käsittelee työntekoa, ammattiopetusta- ja ohjausta, ja 14 urheilua, kilpailuja ja leikkejä. Ensimmäisessä luvussa tarkastelen lastensuojelulaitosten käytännöllisen toiminnan muodostamaa yhteistavoitetta, yhteiskunnan hyödylliseksi jäseneksi kasvattamista. Luku jakautuu työntekoa ja ammattikasvatusta sekä urheilua, kilpailuja ja leikkejä käsitteleviin lukuihin. Lopuksi tarkastelen lastensuojelulaitosten rangaistus- ja kurinpitokäytäntöjä.

7.1 Yhteiskunnan hyödylliseksi jäseneksi kasvattaminen

Kuten aikaisemmissa luvuissa olen tuonut esiin, Lastensuojelulehden kirjoittajat arvioivat lastensuojelulaitosten oppilaat pääsääntöisesti älyllisesti ja ruumiillisesti heikoiksi yhteiskunnan jäseniksi ja yksilöiksi. Seuraavassa sitaatissa tiivistyy useimpien Lastensuojelulehden kirjoittajien jakama ajatus lastensuojelulaitoksissa elävien lasten kehityksen tasosta, mutta myös toive heidän kehityskykyisyydestään ja yhteiskuntaan sopeutumiskyvystä.

”Katsoen niihin yhteiskuntapiireihin, joista kasvatustiloksen oppilaat miltei säännöllisesti ovat lähtöisin ja johon ne laitoksesta päästyään tavallisesti palaavat, sekä tällaisten oppilasten sielullisiin edellytyksiin, voidaan sanoa juuri työopetuksen parhaiten onnistuvan

antamaan oppilaille ne aseet, joilla he voivat voittaa elämän hädän ja sen kiusaukset sekä valloittaa itselleen persoonallisen elämän ja tyydytyksentunteen. [-] Oppilaista tulee ennen kaikkea kasvattaa käytännöllisen elämän vaatimuksia vastaavia työhmiisiä. [-] Käytännöllisellä päämäärällä emme tällöin tietystikään tarkoita yksinomaan ulkonaisen työaidon saavuttamista, vaan sen ohella myöskin siveellistä ja yhteiskunnallista kelpoisuutta, [-] jota ilman tuleva ammattimies ei voi tuottaa todellista hyötyä ja iloa itselleen eikä yhteiskunnalle.” (Pirjola 1923, 81.)

Näkemyksellä yhteiskuntaan sopeutuvuudesta on kiinnostava yhteys kasvatustilanteissa toteutettuun käytännölliseen toimintaan. Teksteistä voidaan nostaa esiin puhetapa, jonka mukaan älyllistä heikkoutta voitiin kompensoida ruumiillisella työllä, jolloin yksilön oli mahdollista saavuttaa eräänlainen yhteiskuntakelpoisuus. Lehden kirjoittajat usein puolustivat kyseisiä käytäntöjä tällä näkökulmalla (Pirjola 1922, 20; 1923, 81; Mäkelä 1924, 114; Jäntti 1925, 99; T.R 1925, 129; Heimala 1925, 162; J.A.P 1929, 4; Blomstedt 1931, 107).

Sosiaalisia ominaisuuksia ja yhteiskuntaan sopeutuvuutta arvioitiin siten lasten ahkeruudella ja reippaudella, menestymisellä ”käytännöllisessä lahjakkuudessa” (Heimala 1925, 162). Nimimerkillä Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton kerhotoiminnan johtaja kirjoittanut (1934) muistutti, että nuoria tuli kasvattaa heidän ”päämäärästään tietoisiksi”, joka oli ”vakava, siveellinen, kyvykäs ja ruumiillisesti voimakas yksilö” (mt. 34). Oppilaiden työsuoritusta luonnehdittiin myös heidän elämänsä arvoksi (Heimala 1932, 98–99).

Lehden kirjoittajien mukaan joutilaisuus ja laiskuus olivat lapsen kehitykselle turmiollista, koska hallitsemattomina ne saattoivat johtaa esimerkiksi työttömyyteen tai muuhun haitalliseen kierteseen (T.R 1925, 129; Tuokko 1934, 29; -o. 1934, 55; ’Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton kerhotoiminnan johtaja’ 1934, 34; Tunteaton 1936, 6; 1936, 22-23; Salmensaari 1936, 18; Salmensaari 1937, 65-66). Käytännöllisellä toiminnalla uskottiin vaikuttavan positiivisesti lapsen

siveelliseen kehitykseen (Pirjola 1930, 188; Tuokko 1934, 29; 'Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton kerhotoiminnan johtaja' 1934, 34; Tunteaton 1936, 6; 1936, 22–23; Tuokko 1936, 42). Työnteolla, ammattikasvatuksella ja urheilulla pyrittiin siten omalta osaltaan ennaltaehkäisemään lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen lasten syrjäytymistä. Kasvatuslaitoksissa yhteiskuntakelpoisuuteen tähtäävää toimintaa toteutettiin kolmella eri tasolla; lapset ja nuoret harjoittivat työtoimintaa, saivat ammatinvalintaohjausta tai ammattiopetusta sekä urheilivat säännöllisesti. Toiminta koski kaikkia lastensuojelulaitoksissa olevia lapsia, niin pahantapaisia kuin tylsämielisiä lapsia.

Tavoite yhteiskuntaan sopeuttamisesta, ”hyödylliseksi yhteiskunnan jäseneksi”, ”kunnan kansalaiseksi” ja ”hyväksi ihmiseksi” kasvattamisesta, ohjasi kokonaisvaltaisesti lastensuojelulaitosten toimintaa ja loi sen perustan (Pirjola 1922, 20; Örnmark 1924, 178; Jäntti 1925, 99; H.H 1930, 10; A.K 1930, 10; R.L 1933, 85; Heimala 1932, 98–99; Tunteaton 1936, 6). Lastensuojelulaitosten käytännöllistä toimintaa käsittelevistä teksteistä voidaan selkeästi nähdä diskurssi, jonka mukaan lapsista tuli kasvattaa terveitä ja hyvinvoivia ”kunnan kansalaisia” palvelemaan yhteiskuntaa ja maataan mahdollisimman menestyksekkäästi (sotaorpojen kasvatuksesta Satka 1995, 86–87). Sisällissodan jälkeisen Suomen kiinnostuksen kohteena ja ihanteena oli yhdistynyt kansa, joka oli fyysisesti vahva, lojaali ja isänmaallinen (Satka 1995, 70). Lastensuojelun piirissä olevat, ”perimänsä ja ympäristönsä puolesta rasitetut” lapset eivät kuitenkaan vastanneet kunniallisen kansalaisen ihanteita, minkä vuoksi lastensuojelulaitosten käytäntöjen tuli kohdentua kasvattamaan heistä sellaisia.

Käytäntöjen rakentamispyrkimykset saavat tukea Ojakankaan (1997) analyysistä, joka pureutuu 1920-luvulla lopulla alkaneeseen kasvatusihanteissa

tapahtuneeseen muutokseen. Muutos kiteytyi vapautta sekä lasten kehityspotentiaalia ja ainutlaatuisuutta korostaneeseen kasvatusaatteeseen. Ihanteesta huolimatta kasvatuksen asiantuntijat eivät uskoneet ”perinnöllisesti kehnon” aineksen kehittymismahdollisuuksiin. Vaikka kasvatukseen ei uskottu pystyvän muuttamaan lapsen alkuperäistä luontoa, asiantuntijoiden mukaan kehnon perimän karkeimmat esiintymismuodot voitiin kuitenkin ympäristöolosuhteiden, eli perinnöllisyydestä riippumattomien tekijöiden, avulla osittain peittää. (Mt. 118.)

Ojakankaan analyysi sopii yhteen Lastensuojelulehden kirjoittajien näkemyksistä tekemiäni havaintojen kanssa. Koska lehden kirjoittajien uskomusten mukaan lapsissa oli lähes olematon määrä kehityksellistä potentiaalia, he uskoivat, että lasten perimän ilmauksia voitiin osaltaan peittää lastensuojelun käytännöillä. Työtä tekemällä ja fyysisellä vahvuudella lastensuojelulaitosten oppilaat saattoivat edes vähimmissä määrin tavoitella kunnan kansalaisen ihannetta. Tällä tavoin yhteiskuntaan sopeutuminen, työ ja urheilu vaikuttavat siten olleen kietoutuneet toisiinsa.

7.1.1 Työnteko, ammattiopetus ja ammatinvalintaneuvonta

Ensimmäinen työntekoa, ammattiopetusta ja ammatinvalintaohjausta käsittelevä artikkeli julkaistiin vuonna 1923. Tämän jälkeen aihepiiristä ilmestyi kirjoituksia tasaiseen tahtiin. Lehden kuudestatoista julkaisuvuodesta aihetta käsiteltiin yhtenätoista vuotena. Aihepiiristä kirjoittivat eniten nimimerkki R.L ja Alpertti Heimala. ”Kasvatus työhön” ja ”säännöllinen työnteko” nähtiin laitospedagogian tärkeimpänä osana (Heimala 1932, 97; Tuokko 1934, 30; Tuokko 1936, 23). Lastensuojelulehden teksteissä tuli useasti esiin, että

lastensuojelulaitoksista pääsevillä nuorilla tulisi lähtiessään olla ammatti tai riittävä taito (Pirjola 1923, 85; J.A.P 1929, 4; P. K:nen 1929, 25; Heimala 1935; 17; Tuntematon 1936, 8; Tuokko 1936, 22; Turunen 1936, 40) tai parhaimmillaan työpaikka (T.R 1925, 131; Pirjola 1929, 184) elämässä selviytyäkseen. Useimpien laitosten tavoitteena oli, että ammattiopetus voitiin järjestää itse laitoksessa. Jos se ei kuitenkaan ollut mahdollista, nuorten toivottiin käyvän ammattikoulussa. (T.R 1925, 130; Tuntematon 1936, 6–8; R.L 1933, 88–89; 158; P. K:nen 1929, 25–26.)

Ammattiopetus nähtiin olennaisena yhteiskunnallisten ongelmien ennaltaehkäisemisessä. Nimimerkki P. K:nen (1929) näki ammattioppilaskodit ”ehkäisevänä köyhäinhoitona” ja uskoi niiden vähentävän köyhäinhoidon työtaakkaa ja kustannuksia. (Mt. 25–26.) Salmensaari taas katsoi hyödylliseksi, että laitoksista pääsevät oppilaat olisivat lähtiessään ”jälkihuollon” piirissä. Jälkihuollon tarkoituksena oli ensisijaisesti tukea nuorten itsenäistymistä ja työllistymistä. (Salmensaari 1936, 17–18; 33–35; 1937, 65–67.)

Mitä kirjoittajat sitten tarkoittivat ammattiopetuksella ja miten he käsittivät sen tehtävät? Seuraavassa katkelmassa Kosti Pirjola (1923) avaa työnteon ja ammattiopetuksen tarkoitusta:

”Ymmärrettävistä syistä on työtoiminta myöskin arvaamattoman suuriarvoinen kasvatustekijä. Juuri kasvatuksellista merkitystä silmälläpitäen ja käsitteen tosiasialliseen sisältöön nähden on asianmukaisempaan kutsua puheenaolevaa toimintamuotoa ammattieli työpöytäopetuksiksi, siihen luettuna myös maatalousopetus.” (Mt. 81.)

Pirjolan tekstin perusteella voidaan olettaa, että kasvatustieteissä annettava ammattiopetus perustui käytännöllisen työn tekemiseen ja työn kautta oppimiseen. Juuri ”kasvattava” ja ”siveellinen” näkökulma määritteli työnteon ammattiopetuksiksi (Pirjola 1923, 81; Tuntematon 1936, 22). Tuokko (1934) myös luonnehti kasvatustieteiden oppilaiden työnteon ”työterapiaksi” (mt. 28).

Osassa artikkeleista käsiteltiin työopetuksen ja ”tietopuolisen opetuksen” suhdetta. Esimerkiksi nimimerkki J.A.P, T.R, Heimala, ’MLL:n kerhotoiminnan johtaja’ ja Pirjola toivat esiin ”tietopuolisen opetuksen” hyviä puolia. J.A.P (1929) kuitenkin painotti, että opetuksen tuli kytkeytyä oppilaan aikaisempaan kokemuspäiriin sen ymmärrettävyyden vuoksi (mt. 5). Opetukseen ei myöskään saanut kulua liikaa aikaa (Heimala 1935, 18–19). Pirjola (1930) toi esiin, että tietopuolinen opetus oli yleistynyt vasta 1930-luvulla (mt. 185). Pirjolan näkemys on yhtenäinen Niemisen (2007) havainnon kanssa, jonka mukaan ammattikasvatuksen sisältö muuttui 1930-luvulta alkaen, ja esimerkiksi teoriaopetus alettiin nähdä osana ammattiopetusta (mt. 123). Sopiviksi oppiaineiksi Pirjola (1930) katsoi muun muassa ”ammatilliset” oppiaineet³² sekä yleissivistävät ja kansalaiskasvatukseen liittyvät oppiaineet (mt. 186).

Laitosten työtoiminnassa keskityttiin erityisesti maataloustöihin, koska niissä yhdistyi sekä työnteko että sopiva ympäristö (Örnmark 1924, 176, T.R 1925, 129; Liukkonen 1928, 40–41; J.A.P 1929, 4; R.L 1933, 158). Lisäksi maatalousopetus katsottiin luonteeltaan kasvatustilaisoppilaille sopivaksi, koska työn laiminlyönnistä koitui tekijälleen konkreettisia haittoja (J.A.P 1929, 5). Lastensuojelulehden kirjoitusten mukaan maatalousopetus vaikutti kaikkein kehittyneimmältä työopetuksen muodolta. Opetus yhdisti niin teoreettista kuin käytännöllistä tietoa, ja siihen sisältyi eri oppimisalueita kuten kotieläintenhoitoa, viljan käsittelyä, lannoitusoppia ja metsänhoitoa (mt. 5–6). Toisaalta kirjoittajat huomauttivat, että maataloustyöopetus sopi pääsääntöisesti vain maalta kotoisin oleville oppilaille, koska kaupunkilaisoppilailla oli tapana palata kaupunkiin laitosaian jälkeen (T.R 1925, 130; J.A.P 1929, 4).

³² Näihin oppiaineisiin Pirjola sisällytti esimerkiksi ammattipiirustuksen, ammatitiedon, hinnoitteluoian ja ammatilaskennon ja kirjanpidollisen liikkeenhoito-opin.

Maataloustöiden ohella erilaiset käsityöt, kuten tavaroiden valmistaminen, katsottiin sopivaksi työksi (Liukkonen 1928, 40–41; Tunteaton 1930, 28; Pirjola 1930, 187). Kaikkea työtä ei pidetty yhtä suuressa arvossa. Useissa kirjoituksissa nimenomaan korostettiin, että kasvatustaloustöiden työtoiminnan tuli olla ruumiillista käytännön työtä (Heimala 1924, 114; Örnmark 1924, 175–176), eikä esimerkiksi ”konetyötä” (Liukkonen 1928, 40–41). Tuokko (1934; 1936) näki ruumiillisen työn olennaisena, koska se kehitti myös lasten fyysistä kuntoa. Työnteon vaikutuksia voitiin tarvittaessa täydentää voimisteluliikkeillä ja urheilulla. (Mt. 1934, 29; 1936, 22–23.) Tällä tavoin työtoiminnassa yhdistyivät ahkeruus ja ruumiillinen kehittäminen. Toisaalta muun muassa Pirjola (1930) toi esiin, että koneellinen työ tuli huomioida ammattiopetuksessa sen ajankohtaisuuden vuoksi (mt. 186). Myös Nieminen (2007) tuo tutkimuksessaan esiin, että lasten työtoiminnassa ihailtiin nimenomaan ruumiillista työtä ja vastaavasti vieroksuttiin konetyötä (mt. 124–125).

Ammattiopetuksen soveltamisessa huomioitiin myös sukupuolierot. Vaikka yleisesti ottaen työnteko katsottiin hyväksi niin pojille kuin tytöille (Tuokko 1933, 10-11), lehden kirjoituksissa toisinaan eriteltiin eri sukupuolille sopivat työt (Liukkonen 1928, 42; Blomstedt 1931, 107; R.L 1933, 87; ’Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton kerhotoiminnan johtaja’ 1934, 34-35). Lehden kirjoittajien mukaan esimerkiksi ruumiillinen työ oli pääasiassa suunnattu vain poikaoppilaille. Lehden kirjoittajien tytöille sopivia tehtäviä olivat esimerkiksi kotitaloustyöt, käsityöt ja ompelu (Liukkonen 1928, 42; Blomstedt 1931, 107; R.L 1933, 87; ’Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton kerhotoiminnan johtaja’ 1934, 35).

Vaikka Lastensuojelulehden kirjoituksissa tuotiin esiin, että tytöt tekivät kasvatustaloksissa lähinnä ’kevyitä’ töitä, esimerkiksi Vehkalahti (2009) on tuonut esiin, että todellisuudessa tytöt edellä harjoittivat mainittujen toimien ohella

myös ruumiillisesti raskaita töitä kuten puutarhanhoitoa ja erilaisia maataloustöitä kuten karjan ja muiden eläinten hoitoa. Kuten pojille, myös tytöille käytännöllisen työn yhdistämisen pedagogisiin tavoitteisiin uskottiin opettavan heille ahkeruutta ja ruumiillista työntekoa. (Mt. 50–51, 84.) Toisaalta Nieminen (2007) huomauttaa, että poikien ja tyttöjen ammattikasvatusta normitettiin eri tavalla, ja yleisesti poikien ammattikasvatusta pidettiin tärkeämpänä tyttöihin verrattuna (mt. 127).

Lastensuojelulehden kirjoittajien mukaan ihanteellinen tilanne olisi, jos lastensuojelulaitosten lapset oppisivat näkemään työnteon miellyttävänä ja mukavana ajanvietteenä. Tämän vuoksi toiminnassa huomioitiin työn ilon kehittäminen (Heimala 1932, 97–98; Tuokko 1933, 11, 1934, 30). Työ pyrittiin yhdistämään myös leikkiin, koska leikin ajateltiin olevan ”lapsuusiän toiminta- ja työmuoto” (Tuntematon 1937, 15–16). Kirjoittajien mukaan kasvatustieteiden oppilaitoksissa oli usein kielteinen käsitys työstä (Heimala 1932, 97–98; -o. 1934, 55; Turunen 1936, 40). Jotta mielekkyyttä voitiin opettaa, nimimerkin -o. (1934) mukaan työtehtävien tuli olla konkreettisia, yksinkertaisia ja oppilaan suorituskykyä vastaavia sekä yhdistyä oppilaan tunne- ja harrastuspiiriin, kilpailuviettiin ja kunnianhimoon (mt. 57). Painopiste työnteon mielekkyyden opettamisessa vaikutti myös käytännön rakentamiseen. Esimerkiksi työopetuksen koneellistamista omalta osaltaan hidastutti se, että konetyötä ei koettu mielekkääksi (Pirjola 1930, 187).

Osa kirjoittajista kuitenkin huomautti, että laitosoppilaiden työtoiminnasta oli vaara muodostua opetuspainotuksen sijaan laitoksen omaan taloudelliseen tilanteeseen liittyvää tuotannollista toimintaa (Pirjola 1923, 85; 1930, 185; von Bonsdorff 1924, 3; Vanha opettaja 1927, 55). Tuotantotehokkuuden korostamisen nähtiin vaarantavan työnteon kasvatuksellisen periaatteen (Pirjola 1923, 85; 1930, 185; von Bonsdorff 1924, 3).

Työtoiminnan ja ammattiopetuksen ohella useat kirjoittajat näkivät ihanteellisena, että lastensuojelulaitoksissa järjestettäisiin ammatinvalintaan liittyvää neuvontaa ja ohjausta. Kirjoittajat painottivat, että kyseistä osa-aluetta tulisi merkittävästi kehittää ja lisätä. (R.L 1928, 5–6; P. K-nen 1929, 25; R.L 1929, 133; H.H 1930, 9; Blomstedt 1931, 108.) Ammatinvalinta tuli suunnitella ja toteuttaa huolellisesti. Laitoskasvattajan oli esimerkiksi huomioitava oppilaan luontaiset fyysiset ja psyykkiset ehdot ja edellytykset” (Pirjola, 1923, 82; 1930, 183) sekä älyllinen taso (Rauhamaa 1929, 65). Oppilaan kykyjen ohella kirjoittajat katsoivat, että ammattiopetuksen tuli liittyä oppilaan kiinnostuksen kohteisiin ja kokemuksiin (J.A.P 1929, 5; Pirjola 1930, 183). Ammatinvalinnassa oli hyvä myös huomioida oppilaan kotipaikka sekä maaseudun ja kaupunkien väliset erot työnkuviissa (Pirjola 1923, 84; 1930, 184; T.R 1925, 129–131).

Lastensuojelulaitosten henkilökunta saattoi käyttää ammatinvalintaneuvonnassa apuna älykkyysmittauksia ja testejä, jotka määrittivät oppilaan kykyjä (Pirjola 1923, 83; 1930, 184; R.L 1928, 6; 1929, 134, 136; 1933, 89). Myös vanhempien ja muiden kasvattajien rooli ammatinvalinnassa koettiin merkittävänä, koska lasten lahjakkuus ja kiinnostuksen kohteet nähtiin ilmenevän parhaiten kotiympäristössä heidän kasvuaikanaan (R.L 1928, 5). Toisaalta ammatinvalinta koettiin haasteelliseksi, koska pääsääntöisesti oppilaiden tuli tehdä valinta jo 14-18-vuotiaina, jolloin heillä ei välttämättä ollut tietoa omista vahvuuksistaan tai eri ammateista (R.L 1933, 72).

Lastensuojelulehden kirjoittajien mukaan työnteko, ammattiopetus ja ammatinvalintaneuvonta muodostivat lastensuojelulaitosten toiminnasta merkittävimmän osa-alueen. Kirjoitusten mukaan työnteko ja ammattikasvatus eivät ainoastaan edistäneet lasten tulevaisuuden työmahdollisuuksia, vaan myös kasvattivat

heitä ”siveellisesti” ja ”moraalisesti” (myös Nieminen 2007, 123-124). Tämän ohella keskusteluissa painoi taloudellinen näkökanta, jonka mukaan laitosoppilaiden ammattikasvatus oli myös ehkäisevää köyhäinhoitoa (myös Nieminen 2007, 77, 122–127). Satkan (1995) mukaan sisällissodan jälkeen työetiikasta ja perhe-etiikasta tuli köyhäinhoidon kaksi moraalista tukipilaria (mt. 94). Kun samanaikaisesti lastensuojelulaitoksissa poikien kasvatuksessa korostettiin ruumiillista työntekoa ja työillä kotitaloudellisia töitä, ovat kirjoittajien esittämät käytännöt tiiviisti yhteydessä ajanjakson moraaliseen arvomaailmaan.

7.1.2 Urheilu, kilpailut ja leikit

Urheilusta, kilpailuista ja leikeistä kirjoitetut tekstit ajoittuvat selkeimmin vain yhteen ajanjaksoon, vuosiin 1933–1937, joita ennen aiheesta julkaistiin yksi artikkeli vuonna 1923. Etenkin vuosina 1936-1937 julkaistiin lukuisia aihepiiristä kirjoitettuja artikkeleita (kolmestatoista artikkelista yhdeksän). Urheilun merkityksestä kirjoitettujen lukuisten tekstien lisäksi Lastensuojelulehti julkaisi mielellään lastensuojelulaitosten välisten urheilukisojen tuloksia ja kilpailuihin liittyviä tiedotteita. Aiheesta kirjoittivat eniten Mikko Tuokko ja Aino Kivistö.

Samalla kun ammattiopetus ja työnteko täyttivät laitosoppilaiden ”työpäivät”, kirjoittajat näkivät tärkeänä, että myös oppilaiden vapaa-ajantoiminta tuki lasten sosialisatiotehtävää. Erityisesti liikuntakasvatus katsottiin soveliaaksi ja hyödylliseksi vapaa-ajanvietteeksi. Liikunnan uskottiin ehkäisevän lapsen hakeutumista huonojen tapojen piiriin, koska urheilu ja siinä menestyminen antoi lapselle tarpeeksi tyydytystä (Plathan 1936, 99; Kivistö 1937, 26; Keinänen 1933, 55–56). Tämä ajatusmalli pyrittiin iskostamaan nuoriin heidän

laitosoleskelunsa aikana, jotta he ylläpitäisivät harrastusta koko elämänsä ajan. (Keinänen 1933, 54.) Urheilun harrastamisen uskottiin myös helpottavan laitosten vapaa-ajan toiminnan valvontaa (A.S.K 1937, 60).

Urheilun, leikkien ja kilpailujen sääntöineen katsottiin edistävän lasten kuuliaisuutta tulevaisuutta varten. Lehden kirjoittajien mukaan oli olennaista, että kaikessa vapaa-ajan toiminnassa korostettiin sääntöjä (S.V 1936, 126; Kivistö 1937, 14; Keinänen 1933, 55; Tuokko 1934, 141-142; 1936, 42). Tuokon (1934; 1936) mukaan pätevän kasvattajan tehtävä oli johtaa kilpailu- ja leikkisääntöjen ”herättämät virikkeet yhteiskunnallisten lainalaisuuden ja siveellisen elämän liikevoimiksi” (Tuokko 1934, 141–142; 1936, 42). Tuokko (1936) painotti kilpailun olevan pääasiassa hyväksi lasten kehitykselle, ja paheksui kilpailemisen moittimista ”teennäiseksi” ja ”verettömäksi” (mt. 44). Sääntöjen korostamisen ohella sopimattomat leikit tuli karsia pois (S.V 1936, 126).

Urheilusta kirjoitetut tekstit olivat pääsääntöisesti ihannoivia ja vahvasti urheilun merkitystä korostavia. Urheilussa korostettiin myös toiminnan fyysisyyttä ja tervehenkisyttä. Urheilulajeista hyödyllisiksi katsottiin etenkin monipuolinen ulkoilu (Pirjola 1927, 123; Sillantie 1934, 74–75; Tuntematon 1934, 86; 1936, 70–71; Plathan 1936, 99; Alatie 1937, 20–21) ja voimistelu (Heimala 1935, 19; S.V 1936, 126–128; Kivistö 1937, 13–15; A.S.K 1937, 58–61). Myös partiotoiminta katsottiin laitosoppilaille sopivaksi harrastukseksi (Salmensaari 1936, 35; 1937, 70). L. Keinäsen (1933) mukaan urheiluharrastuksen ja innostuksen säilymisen kannalta oli olennaista, että laitoksissa järjestettiin paljon erilaisia liikuntalajeja kokeilevia kilpailuja (mt. 55).

Ulkoiluun katsottiin lukeutuvan muun muassa uinti, hiihto ja erilaiset yleisurheilulajit. Entinen laitosoppilas Arvo Alatie (1937) katsoi

ulkoilun ”terveysopiksi” ja näki kilpaleikit, urheilun, uinnin ja retkeilyn merkittävänä osana kasvatuslaitoksen arkea (mt. 20). Eräs kirjoittaja mainitsi, että uimataidon opettaminen oli tärkeää hukkumiskuolemien estämiseksi. Tämän lisäksi hän näki uimisen kehittävän monipuolisesti lihaksistoa, vähentävän sairastumisen riskejä, parantavan ihoa, edistävän puhtautta ja olevan kaiken kaikkiaan soveliasta ja virkistävää liikuntaa. (Tuntematon 1936, 71.) Liikunnallisuuden ohella esimerkiksi retkeilyn uskottiin edistävän isänmaanrakkautta (Sillantie 1934, 74).

Voimistelu puolestaan ymmärrettiin sopivana kontrollin välineenä, koska siinä korostui vahva kurinalaisuus. Aino Kivistön (1937) mukaan voimistelu auttoi herättämään oppilaissa halun alistua johdatettavaksi. Hän myös painotti, että voimistelu ja leikki sääntöineen soveltuvat erinomaisesti pahantapaisten lasten kasvatukseen, koska ne onnistuivat kätkemään toiminnan ’pakollisuuden’. (Mt. 14–15.) Sääntöjen, kurin ja järjestyksen noudattaminen nähtiin voimistelussa ensisijaisen tärkeäksi (Kivistö 1937, 14–15; Keinänen 1933, 55).

Kuten ammattiopetuksessa, myös laitosten vapaa-ajan toiminnassa välittyivät lasten sukupuolierot. Etenkin Aino Kivistö ja nimimerkki S.V näkivät urheilun ja kilpailun puuttumisen tyttölaitoksista harmillisena ja pyrkivät nostamaan tätä epäkohtaa esiin Lastensuojelulehdessä. Kivistön (1937) mukaan tyttölaitokset olivat liikuntakasvatuksen suhteen poikalaitoksiin verrattuna ”ajastaan jäljessä”. Hän pahoitteli erityisesti laitosten välisten kilpailujen puuttumista. (Mt. 25.) Nimimerkillä S.V kirjoittanut (1936) painotti, että urheilu, voimistelu ja leikki pitäisi sisällyttää tyttölaitosten arkiohjelmaan tukemaan työkasvatusta. (Mt. 128.) Useimmissa Lastensuojelulehden kirjoituksissa käsiteltiin selkeästi vain poikien urheilua.

Vaikka urheilu, kilpailut ja leikit lukeutuivat laitosten vapaa-ajan toimintamuotoihin, kirjoittajat korostivat käytännöissä voimakkaasti toiminnan

kontrolloivaa ulottuvuutta. Hannu Itkosen (1996, 110-111) ruumiin sosiaalisen kontrollin analyysiin nojautuen lastensuojelulaitoksiin sijoitettuja lapsia kontrolloitiin ja sosialisointiin usealla eri tasolla. Laitokseen eristämisen lisäksi lasten ruumiita tarkkailtiin (lasten ruumiiden ja heidän suorituskäytöksensä arvioinnit, ks. tämä tutkielma luku 6) ja lapsia valvottiin laitoksessa. Lisäksi lapsia opetettiin ja valistettiin oikeanlaisesta liikkumisesta ja terveellisyydestä sekä heitä kannustettiin itsekontrolliin erityisesti voimistelun keinoin. Lasten ruumiita kontrolloitiin myös niiden vahingoittamisen eli ruumiillisen kurituksen nojalla (ks. tämä tutkielma luku 7.2). Lisäksi, kuten luvussa 3.3 toin esiin, Perttulan tylsämielislaitoksessa suoritettiin myös laitoksen oppilaiden sterilointeja. Laitosten käytännöt ulottuivat siten myös ruumiiden manipulointiin kirurgisten toimenpiteiden avulla. Lastensuojelulaitosten toimintatavat kietoutuivat monella eri tasolla lasten ruumiillisuuteen ja ruumiinkuvan muokkaamiseen.

7.2 Rangaistus- ja kurinpitokäytännöt lastensuojelulaitoksissa

Ensimmäinen rangaistus- ja kurinpitomenetelmistä kirjoitettu artikkeli julkaistiin vuonna 1929, minkä jälkeen aihepiiristä ilmestyi kirjoituksia tasaiseen tahtiin vuoteen 1936 asti. Aiheesta kirjoitti eniten Mikko Tuokko. Kaiken kaikkiaan menetelmissä korostuivat maltillisuus ja suunnitelmallisuus. Lisäksi artikkeleissa painotettiin kasvattajan aseman merkitystä ja hänen arviointikykyään.

Lehden kirjoittajien mukaan liiallisella ankaruudella, samoin kuin ”höllyydellä”, katsottiin olevan huono vaikutus lapsen kehitykseen ja etenkin hänen itsetuntoonsa, minkä uskottiin herättävän lapsessa ”vastarintaa” ja haittaavan hänen kasvatustaan (Salmensaari 1932, 126–127; -o. 1932, 196–197; R.T 1936, 122;

R.H 1937, 87). Lehden kirjoituksissa todettiin, että lapsille annettavat rangaistukset eivät saaneet olla liian ankaria, kun taas samalla korostettiin, että siveellisellä kasvatuksella saavutettiin parhaimmat tulokset (Pirjola 1929, 3–4; -o. 1932, 196–198; Tuokko 1935, 55; R.T 1936, 122). Rangaistuksissa painotettiin ennen kaikkea johdonmukaisuutta. Erityisesti ruumiillisen kurituksen käyttäminen vaati kirjoittajien mukaan kasvattajalta tarkkaa vaistoa ja maltillisuutta. (Pirjola 1929, 3–4; Kotikunnan täti, A.K 1930, 12; Tuokko 1935, 55; R.T 1936, 122.)

Pirjolan (1929) mukaan erityisesti ”vaikeasti ohjattavien ja siveellisesti harhautuneiden” lasten kasvattamisessa tarvittiin ”tahdikkuutta, viisautta ja psykologista taitoa”. Kirjoituksessaan hän arvioi, että kyseiset lapset tarvitsivat rajoja, mutta tiuskiminen ja pakkovalta johtivat helposti kasvatusvirheisiin. Sen sijaan Pirjola kertoi suosivansa ”oikeaa sielunhoitoa”, ”levollisia huomautuksia” ja ”painokkaita sanoja” lasten ohjauksessa. (Mt. 3–4.)

Useissa maltillisuutta ja kasvattajan merkitystä korostaneissa artikkeleissa tuotiin esiin ”psykologisten keinojen” hyödyllisyyttä (Pirjola 1929, 3; -o. 1932, 198; R.H 1937, 87). Artikkeleissa psykologisilla keinoilla tarkoitettiin tapoja, joilla oppilasta pyrittiin maltillisesti ja oppilaan yksilöllisiin ominaisuuksiin perehtymällä ohjaamaan oikeanlaiseen käyttäytymismalliin. Keinot saattoivat sisältää esimerkiksi luottamuksellisen suhteen kehittämistä oppilaan kanssa sekä oppilaan motivoimista ”siveelliseen” toimintaan. Kun kirjoittajien mukaan perinteisessä ankaruutta ja tiukkaa kuria korostaneessa menettelytavassa oppilaille langetettiin tietyistä teoista tietyt rangaistukset, psykologisia keinoja käytettäessä tämänkaltaiseen kuriin ja rangaistusmenetelmiin ei tarvinnut tukeutua.

Yksi harvoista kirjoittajista, joka kritisoi edellä mainittua maltillista ja ymmärtäväistä suhtautumistapaa laitosoppilaiden rangaistuksiin ja kasvatukseen oli

Salmensaari. Salmensaari (1931) toi esiin, että vapauten perustuva ja lasten omia ”sisäisiä taipumuksia ja mahdollisuuksia” tukeva kasvatustapa ei ollut sopiva kasvatustulosoppilaiden kohdalla. Salmensaari vertaili uutta ja vanhaa kasvatustapaa ja kyseenalaisti ”vapauskasvatuksen” tulokset verrattuna ”vanhan ajan pakkokasvatukseen”. (Mt. 50–52.) Hän painotti, että vain lempeydellä ei saatu aikaan onnistuneita kasvatustuloksia. Salmensaaren mukaan laitoksissa käytettiin ruumiillisia rangaistuksia, mutta painotti niiden käytön olevan kohtuullista. Parhaimmiksi rankaisukeinoiksi Salmensaari nimesi ”vapauden melkoisen rajoittamisen”, ”työn” ja ”siisteyden”. (Mt. 53–54.)

Vaikka Salmensaari yleisesti ottaen oli kiinnostunut psykologisen tiedon soveltamisesta lastensuojeluun, hänen näkemyksissään kurinpito- ja rangaistusmenetelmistä korostuvat erityisesti laitosoppilaiden kohdalla kuri ja järjestys. Tältä osin Salmensaaren aihepiiriin kohdistuva argumentaatio muistuttaa läheisesti suojelukasvatusideologian mukaista ajattelutapaa. Salmensaaren lisäksi Tuokko (1933) pohti ajanjakson kasvatustavojen suuntausten yhteensovittamista laitoskasvatukseen. Myös hänen mukaansa moni kasvattaja jäi työssään neuvottomaksi ja keinottomaksi, koska he eivät voineet tukea entisiin pakkokeinoihin. Tuokko kuitenkin painotti, että kasvatuksessa oli yhdistettävä sekä uuden kasvatustavan keinoja että järjestystä ja kuria. (Mt. 21.)

Kuten lastensuojelun opillisten suuntausten yhteydessä mainitsin, 1920-luvun lopulta alkaen kasvatustavan ajattelutapa koki muutoksen. Ojakankaan (1997) mukaan uudessa ajattelutavassa keskiöön nousivat oppilaan ”taipumukset”, joiden katsottiin syntyneen perinnöllisyyden, eli ”perusasun”, ja ympäristön vaikutuksista. Kasvatustavan tehtävänä oli kirvoittaa perusasun kätkeytyneitä voimia, aktivoida lapsen piileviä mahdollisuuksia. Kirvoittamisella viitattiin

tavallisesti ”viettien” tai ”tarpeiden” tyydyttämiseen, mikä oli avain yksilön kehittymiseen ja käyttäytymiseen. Lasten viettejä ja tarpeita puolestaan pyrittiin ”virittämään ja tyydyttämään” erilaisten ”virikkeiden” eli sopivia reaktioita aiheuttavien ärsykkeiden avulla. (Mt. 115–123.) Koska lapsi nähtiin ennen kaikkea ainutlaatuisena ”kehittyvänä olentona”, kasvattajan oli huomioitava tämän kehityksen rytmi ja tunnettava lapsen kehityksen perusteet. Yleisen tietopohjan avulla kasvattajan oli mahdollista nähdä kunkin ”yksilön kehittymisen ainutlaatuiset piirteet”. (Mt. 127–128.), jotka nyt nousivat keskipisteeseen (mt. 155). Toisaalta uuden pedagogisen suuntauksen kasvattajille oli selvää, että heikoimman lapsiaineksen kasvattaminen ei ollut samalla tavalla mahdollista muihin lapsiryhmiin verrattuna (mt. 118).

Kaiken kaikkiaan Ojakankaan havainnot pedagogisen ajattelutavan muutoksesta ovat yhtenäisiä Lastensuojelulehden kirjoittajien kurinpito- ja rangaistuskäytäntöjä koskeneista näkemyksistä tekemieni havaintojen kanssa. Aihepiiriä käsittelevät kirjoitukset korostavat toiminnallisuutta ja itseohjautuvuutta sekä yksilöllisyyden ja persoonallisuuspiirteiden huomioimista lasten kasvatuksessa. Käsitteellisesti esimerkiksi nimimerkki -o. ja Tuokko puhuivat ”kilpailuvietistä” (-o. 1934, 57; Tuokko 1934, 140) ja ”tarpeiden tyydyttämisestä” (-o. 1934, 56; Tuokko 1936, 42). Nimimerkki -o., Tuokko ja Pirjola käittelivät myös lasten ”taipumuksia” (Tuokko 1936, 23; Pirjola 1930, 183; -o. 1933, 149) ja Tuokko ”virikkeitä” (1934, 141–142; 1936, 42–44). Suurin osa näistä artikkeleista liittyi käytännölliseen toimintaan kuten työntekoon tai urheiluun, paitsi nimimerkin -o. teksti perinnöllisyyden vaikutuksiin. Artikkeleissa myös viitattiin säännöllisesti kasvatuskäytännöissä tapahtuneeseen muutokseen, jonka mukaan kurin ja järjestyksen korostamisesta on siirrytty yksilöllisyyden ja itseohjautuvuuden

korostamiseen sekä hyvien tapojen, kuten toiminnallisuuden ja urheilullisuuden opettamiseen.

Lisäksi aihepiirin artikkeleiden ilmestymisen ajankohta, 1929–1936, osuu Ojakankaan sijoittamaan käännekohtaan. On kuitenkin kiinnostavaa, että juuri Salmensaari ei yleisestä psykologisiin kysymyksiin kiinnostuksestaan huolimatta painottanut kyseistä näkökantaa kurinpito- ja rangaistusmenetelmien kohdalla. Salmensaari oli selkeästi opiskellut uusinta ajattelutapaa, jossa hänen mukaan ”tehostetaan voimakkaasti sitä, että kasvatuksen tehtävänä on mahdollisimman vapaan kehitystilaisuuden valmistaminen kasvatettavan omille sisäisille taipumuksille ja mahdollisuuksille” (Salmensaari 1931, 50–51). Kyse ei siten ollut tietämättömyydestä vaan selkeästi periaatteesta.

Salmensaari oli keskimäärin kymmenen vuotta vanhempi kuin muut kirjoittajakollegansa. Lastensuojelulehden päätoimittajaksi tullessaan Salmensaarella oli takana pitkä ura laitospäätöksessä. Tuona aikana hän oli todennäköisesti omaksunut ajanjaksolla vallinneen suojelukasvatustieteiden mukaisen ajattelumallin. Kuten rotuhygieenisten toimenpiteiden kohdalla, Salmensaari saattoi myös kurinpito- ja rangaistusmenetelmien kohdalla epäillä uusia ajatteluvirtauksia luottaen perinteisiin metodeihin. Näin ollen on mahdollista, että Salmensaari nojasi ajattelussaan niin sanottuun vanhaan koulukuntaan. Tämänkaltaiset ajattelutapojen murroskohdat ja yhteenotot eivät olleet ajanjaksolla tavattomia. Ojakankaan (1997) mukaan esimerkiksi (Salmensaaren kanssa samanikäinen) opettaja ja kasvatustieteilijä Albert Lilius edusti kasvatustieteissä vanhaa ajattelutapaa. Perehtymisestäään huolimatta Lilius suhtautui ”uudenlaiseen kasvatustieteeseen” varauksellisesti, ja uskoi, että vain kurinalainen kasvatustieteellinen kasvatustieteellinen aikuinen. (Mt. 109–110.)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut suomalaisten lastensuojelun asiantuntijoiden lastensuojelutoiminnasta käymää keskustelua vuosina 1922–1937. Tavoitteenani on ollut selvittää, (1) miten kirjoittajat pyrkivät kirjoituksillaan rakentamaan lastensuojelun käytäntöjä ja (2) millä tavoin aihepiiristä käyty keskustelu muuttui lehden ilmestymisaikana. Käytäntöjä olen tarkastellut Pohjolan ja Koiviston (2013) latourlaisen määritelmän kautta. Määritelmän mukaan käytännöt rakentuvat toimijoiden, tehtävien ja resurssien muodostamassa vuorovaikutteisessa systeemissä. Käytännöt ovat myös sidoksissa omaan sovellusympäristöönsä. (Mt. 91–92.)

Ensimmäinen tutkimuskysymys on monisyinen ja laaja. Jotta lastensuojelun käytäntöjen tutkiminen olisi mahdollista, on olennaista pureutua ajanjakson ja tarkastelun kohteena olevien toimijoiden käsityksiin lastensuojelusta. Tästä johtuen nojauduin aineiston tarkastelussa käsitehistorialliseen lähestymistapaan. Vaikka Lastensuojelulehti pyrki suuntautumaan kaikkia lastensuojelutoimijoita edustavaksi lehdeksi, lehden keskeisimmät tunnistettavissa olevat kirjoittajat Sulo Salmensaari, Mikko Tuokko, Alpertti Heimala ja Kosti Pirjola työskentelivät pääsääntöisesti valtiolisessa ja kunnallisessa lastensuojelussa. Toisaalta virkojensa ohella he toimivat omien intressiensä mukaisesti kansallisissa järjestöissä, seurakunnissa, politiikassa ja poikkikansallisissa yhteistyöverkostoissa. Kirjoittajat lähestyivät lastensuojelua leimallisesti kasvatuksellisesta näkökulmasta.

Tarkastelujaksolla lastensuojelu ymmärrettiin laajasti, lukuisia toimijoita, lähestymistapoja ja toimintamalleja sisältävänä verkostona. Lastensuojelun tehtävistä ja tarkoituksista käytiin ajanjaksolla kiihkeää kamppailua. Lastensuojelulehden osalta kamppailua käytiin ainakin kahdessa tasossa. Lehden

epävirallisesta painotuksesta ja päätoimittaja Salmensaaren linjauksesta johtuen Lastensuojelulehti määrittyi lastensuojelun kasvatustulospuolta korostavaksi äänitorveksi. Vastaavasti Juho Tunkelon kirjoitukset Lastensuojelulehdessä sekä hänen johtamansa järjestö ja Lapsi ja yhteiskunta -lehti puolestaan vaikuttivat painottavan lastensuojelun ennaltaehkäisevää ja lainsäädännöllistä puolta³³. Erimielisyydet lastensuojelun suunnasta ja yhtenäistymispyrkimysten epäonnistuminen johtivat lopulta molempien lehtien julkaisun loppumiseen.

Lastensuojelun diskursiivisen muutoksen myötä 1920-luvulla suojelukasvatusideologiasta kummunnut kuria ja järjestystä korostanut ajattelutapa jäi elämään marginaalisia lapsiryhmiä koskettaneille toiminta-alueille, kuten kasvatustulospuolteen (Harrikari 2004a, 160). Merkittävä osa lehden keskeisistä kirjoittajista oli keskittynyt urallaan kasvatustuloskysymyksiin jo ennen lehden julkaisun alkua. Kirjoittajien uravalintojen ja kiinnostuksenkohteiden lisäksi joidenkin kirjoittajien kuten Salmensaaren käytäntöihin liittyvistä näkemyksistä välittyi suojelukasvatusideologialle tyypillisiä piirteitä. Havainto kuvastaa omalta osaltaan ajanjakson lastensuojelun diskurssien murroskohtaa, sillä suojelukasvatukseen viittaavien havaintojen lisäksi lehdessä tuotiin esiin myös ”moderniin” lastensuojeluun yhdistettäviä piirteitä.

Lehden kirjoittajat pyrkivät argumentoinnillaan määrittämään lastensuojelua, sen tarkoitusta ja tehtäviä. Kamppailut heijastavat kirjoittajien

³³ Suurin osa Tunkelon Lastensuojelulehden kirjoittamista artikkeleista käsitteli lasten kasvuoloja ja niiden tukemista. Tämän lisäksi hänen toimittamassaan lehdessä käsiteltiin pääsääntöisesti lastensuojelun kansallisia kehitysaskelia, erilaisen ennaltaehkäisevän lastensuojelutoiminnan muotoja ja läheisten tieteenalojen kuten psykologian ja lääketieteen näkökantoja. Lapsi ja yhteiskunta -lehden vakioiteemojen otsikot olivat ”Lasten ja nuorten suojelutyön pääkysymyksiä y.m. yleistä”, ”Lapsi- ja nuorisosielutieteen alalta”, Lastentarhain- ja kotien toimialalta”, ”Lastenvalvojain tehtävistä” ja ”Kerhojen ja koulukotien toiminnan alalta”. Lisäksi vuosina 1933–1935 lehdessä käsiteltiin lasten ”ruumiillista hoitoa” ja ”terveydenhoidollisia kysymyksiä”. Vuonna 1933 lehdessä julkaistiin artikkeleita myös ”vajaakykyisten kasvatustyöstä” ja ”lastenhuollon historiasta”. (Sisällysluettelot, Lapsi ja yhteiskunta 1933–1937.)

käsityksiä lastensuojelusta ja heidän uskomuksiaan toiminnan oikeanlaisesta järjestämisestä. Vaikka Lastensuojelulehti vaikutti pääsääntöisesti edustavan yhtenäistä linjaa lastensuojelun kysymyksissä, kamppailuja lastensuojelusta käytiin myös lehden keskusteluissa. Suurin osa lehden keskeisistä kirjoittajista, esimerkiksi Salmensaari, Tuokko, Heimala ja Pirjola olivat pääosin samanmielisiä lastensuojelutoimintaan liittyvistä kysymyksistä. Salmensaaren ja Tunkelon käymä keskustelu lastensuojelun linjauksesta ei kuitenkaan jäänyt ainoaksi lehden kirjoittajien käymäksi kiistaksi. Laajin lehdessä esiintynyt lastensuojelun käytäntöihin liittynyt kamppailu käytiin Salmensaaren ja nimimerkin R.H välillä vuonna 1930 perinnöllisyyden vaikutuksista pahantapaisuuteen ja rikollisuuteen sekä rotuhygieenisten toimenpiteiden tarpeenmukaisuudesta. Vuonna 1928 erityisesti kysymys perhehoidosta ja laitoshoidosta herätti runsaasti keskustelua. Tähän kiistaan osallistuivat Bertel Nyberg, Miina Sillanpää, P. Konttinen ja Salmensaari.

Aineistosta olen nostanut esiin kolme lastensuojelun käytäntöjen ryhmää: (1) lastensuojelun tarpeen ennaltaehkäisyyn liittyvät käytännöt, (2) luokittelu ja arviointi lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen yhteydessä ja (3) lastensuojelulaitosten toimintakäytännöt. Kuten Pohjola ja Koivisto (2013) huomauttavat, käytännöt syntyvät tiettyä tarkoitusta varten. Lastensuojelun toimintamalleja kuvatessaan lehden kirjoittajat määrittivät yksityiskohtaisesti toiminnan tehtävät ja tavoitteet sekä huomioivat sen sovellusympäristön ja kohdejoukon.

Lastensuojeluntarpeen ennaltaehkäisyyn liittyvään toimintaan kuuluivat lasten kasvuolojen tukeminen sekä rotuhygienian käytännöt. Lehden kirjoittajat arvostelivat erityisesti usein työväestöön kuuluvien kaupunkilaislasten kasvuoloja. Tämän lisäksi he paheksuivat poikkeavuuksia perherakenteissa ja perhe-

elämässä, kuten esimerkiksi aviottomien lasten ja avioeron kohdanneiden perheiden tilannetta sekä vanhempien työssäkäyntiä. Ratkaisuksi lasten kasvuympäristön kohentamiseen kirjoittajat esittivät lastentarhatoiminnan ja lastenvalvonnan järjestämistä. He korostivat erityisesti käytäntöjen ennaltaehkäisevää vaikutusta. Lisäksi kirjoittajat argumentoivat lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen puolesta ja pyrkivät määrittämään käytännön rajoja, vaikka lain takaama huostaanottosäännöstöä ei vielä vuoteen 1937 mennessä ollut saatettu voimaan.

Ennaltaehkäisevien käytäntöjen osalta myös rotuhygieenisten toimenpiteiden vaikuttavuus huomioitiin Lastensuojelulehden keskusteluissa. Perinnöllisyyden vaikutus lasten pahantapaisuuteen, rikollisuuteen ja tylsämielisyyteen herätti lehden sivuilla kiivasta keskustelua. Pääsääntöisesti kirjoittajat näkivät lastensuojelun piirissä olevat lapset yhteiskunnan riskiryhmänä, joko perimänsä tai ympäristön puolesta ”rasitettuina”. Näissä keskusteluissa osa kirjoittajista otti kantaa lastensuojelun piirissä olevien lasten vähentämiseen rotuhygieenisten toimenpiteiden avulla. Vaikka esimerkiksi sterilisaatio sai kirjoittajien keskuudessa vähän kannatusta, useat kirjoittajat toivat esiin muiden negatiivisen rotuhygienian menetelmien mahdollisuuksia pahantapaisuuden, rikollisuuden ja tylsämielisyyden ehkäisyssä.

Lasta kodin ulkopuolelle sijoitettaessa kirjoittajat pitivät tärkeänä, että lapsi sijoitettiin hänelle mahdollisimman sopivaan sijoitusyksikköön. Tavoitteen saavuttamiseksi lapset tuli arvioida ennen sijoittamista, mikä mahdollisti lasten luokittelun. Lapselle määritetyn luokan pohjalta lapsi pystyttiin ohjaamaan luokan kasvatustarpeita vastaavaan yksikköön; sijaisperheeseen, lastenkotiin tai kasvatustarpeita vastaavaan yksikköön; sijaisperheeseen, lastenkotiin tai kasvatustarpeita vastaavaan yksikköön. Luokittelumenetelmä esiteltiin suomalaisen lastensuojelun suojelukasvatustarpeiden toteuttamiseksi (Harrikari 2004a, 126–129,

135–137). Lastensuojelulehden painotuksesta johtuen lehden teksteissä käsiteltiin pääsääntöisesti kasvatustilaisuuksia. Lehdessä julkaistujen sijoitettavista lapsista tehtyjen tutkimusten perusteella lasten älyllinen, psyykinen ja ruumiillinen kehitys oli pääsääntöisesti alamittaista muuhun lapsiväestöön verrattuna. Kaiken kaikkiaan lasten kasvuoloja, rotuhygieniää sekä arviointia ja luokittelua käsittelevien tekstien perusteella lastensuojelun piirissä olevat lapset määrittyivät lehden teksteissä yhteiskunnan heikoimmaksi ainekseksi. Kirjoituksillaan Lastensuojelulehden kirjoittajat pyrkivät rakentamaan käytäntöjä, joiden tavoitteena oli muokata pahantapaisesta, rikollisesta tai tylsämielisestä lapsesta ”yhteiskunnalle hyödyllinen kansalainen”.

Lastensuojelulaitosten tärkeimmäksi tehtäväksi katsottiin ”kunnollisten kansalaisten” kasvattaminen. Ajanjakson yhteiskunnallisessa keskustelussa, käytäntöjen sovellusympäristössä, ideaalina oli ahkera, moraalisesti valveutunut ja ruumiillisesti vahva yksilö. Kasvatustehtävää toteutettiin sekä lasten ”työajalla” että vapaa-aikana. Kirjoittajien mukaan erityisesti ammatti ja -työopetus muodostivat laitostoiminnan ja oppilaiden kasvatuksen ytimen. Toiminta nähtiin välttämättömänä sosialisointitehtävän onnistumisen kannalta. Varsinaisen ammattiopetuksen ohella Salmensaari sisällytti toimintaan myös oppilaiden ”jälkihuollon”. Vapaa-ajan toimintamuodot koostuivat urheilusta, leikeistä ja kilpailuista, joiden tavoitteena oli tukea päivisin annettavaa muodollista opetusta ja kasvatusta. Liikuntatoiminnan uskottiin kehittävän lasten fyysistä kuntoa, moraalisuutta ja kuuliaisuutta. Lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen lasten toiminnan kontrolloimiseksi lehden kirjoittajat nostivat myös esiin hyväksi katsomiaan kurin- ja rangaistusmenetelmiä. Myös näiden käytäntöjen kohdalla kirjoittajat pääsääntöisesti korostivat itseohjautuvuutta ja toiminnallisuutta ankaran kurin sijaan.

Lastensuojelulaitosten toimintakäytännöt leikkasivat toisiaan. Esimerkiksi työnteossa korostettiin ruumiillista työtä, minkä uskottiin edistävän lapsen fyysisen kunnan kehittymistä. Erityisesti urheilu, kilpailut ja leikit sekä kurinpitomenetelmät sekoittuivat keskenään. Urheilu nähtiin sekä lasten oivallisena hallintakeinona että kurin ja järjestyksen opettamisen välineenä. Lasten kilpailuvietin tyydyttäminen katsottiin yhdeksi hallinnan keinoksi. Tällä tavoin leikit, kilpailut ja urheilu saatiin nähdä virikkeinä, jotka auttoivat virittämään ja tyydyttämään oppilaiden tarpeita. Kaiken kaikkiaan kurinpito- ja rangaistusmenetelmissä korostettiin psykologisia ja toiminnallisia keinoja, joiden tarkoitus oli pitää oppilas poissa pahanteosta, jolloin varsinaisia rangaistuskeinoja ei tarvitsisi käyttää.

Kirjoittajien argumentaatiossa lastensuojelun käytännöt muodostivat harkitun jatkumon. Lehden keskusteluissa heikossa asemassa olleet lapset määrittyivät niin yhteiskuntavastaisiksi kuin yhteiskunnan suojelun kohteeksi. Omalta osaltaan tämä ilmentää lastensuojelun diskurssien murroskohtaa. Käytännöissä korostuivat samanaikaisesti sekä tuki että kontrolli. Lasten hallitsemiseksi lapsiaines tuli ensisijaisesti tuntee, mikä oli yhteydessä yksilöllisyyden korostumiseen. Kirjoittajien mukaan kasvattaminen ja opettaminen sekä kurinpito oli tehokkaampaa, jos kasvattajat tiesivät lasten yksilölliset piirteet, kuten kasvuympäristön, perinnöllisyystekijät, luonteenomaisuudet, kehitystason, kiinnostuksen kohteet ja harrastukset. Kirjoittajat kokivat lastensuojelun piirissä olevat lapset pääsääntöisesti taakkana yhteiskunnalle. He uskoivat, että kasvattamalla lapsia ahkeruuteen ja kuuliaisuuteen sekä kehittämällä heidän moraalista tajuaan ja fyysistä kuntoaan lapset saattoivat aikuisina lunastaa paikkansa yhteiskunnassa ja toimia sen hyödyllisinä jäseninä.

Kirjoittajien käytäntöihin liittyvästä argumentaatiosta välittyy ajan

diskurssi, jonka mukaan lapsiin ja nuoriin tuli panostaa, koska heihin tiivistyi kansakunnan tulevaisuus ja elinvoima. Lasten ja nuorten tuli terveydellään ja ahkeruudellaan, toisin sanoen ”laadukkuudellaan”, palvella yhteiskunnan yhteistä etua sekä osallistua modernin ja voimakkaan kansakunnan rakentamiseen. Yhteiskunnan heikompaan osaan kuuluneet, usein pahantapaisiksi luokitellut, ”perimän ja ympäristön puolesta rasitetut” lapset nähtiin tavoitteen kannalta ongelmallisina. Tämän vuoksi kirjoittajat pyrkivät suuntaamaan lastensuojelun käytäntöjä lasten sosiaalisuuteen. Määrittämällä eri lapsiryhmien tuen ja kontrollin tarpeita sekä argumentoimalla lastensuojelutoiminnan tehtäviä ja tavoitteita, lehden kirjoittajat pyrkivät kirjoituksillaan rakentamaan lastensuojelun käytäntöjä siten, että ne palvelivat yhteiskunnan etua.

Toinen tutkimuskysymykseni pureutui käytäntöihin liittyvässä kirjoittamisessa tapahtuneihin muutoksiin. Muutosten analyysi mahdollisti lehden kirjoittajien käytäntöihin liittyvien näkökulmien tarkastelun sekä tarjosi hedelmällisen tilaisuuden pohtia mahdollisia syitä tapahtuneille muutoksille. Selkeästi suosituin aihepiiri oli lastensuojelulaitosten käytännöllinen toiminta, johon kuuluivat ammattiopetus ja -ohjaus ja työnteko sekä urheilu, kilpailut ja leikit. Vaikka lastensuojelutoiminnasta kirjoitettiin koko lehden julkaisemisen aikana, kyseiset kirjoitukset painottuivat lehden ilmestymisen loppupuoliskolla. Ajoitus selittynee muutoksella lehden julkaisutoiminnassa. Lastensuojelulehti ilmestyi useammin ja lehdissä julkaistiin enemmän artikkeleita vuodesta 1927 eteenpäin. Esimerkiksi vuoden 1927 sisällysluettelon mukaan tuolloin ylittyi ensimmäisen kerran 40 artikkelin raja. Ammattiopetuksesta ja -ohjauksesta sekä työnteosta kirjoitettiin lähes vuosittain. Sen sijaan urheilusta, kilpailuista ja leikeistä kirjoitetut artikkelit yleistyivät selkeästi vasta vuodesta 1933 eteenpäin, ja etenkin vuosina 1936-1937

aihetta käsiteltiin runsaasti. On mahdollista, että keskusteluun on vaikuttanut Euroopan epävakaa tilanne ja pelko mahdollisen sodan lähestymisestä.

Arvioinnista ja luokittelusta kirjoitettiin ainoastaan 1920-luvulla. Artikkeleiden sisältö ja kirjoittajien näkemykset aihepiiristä eivät juuri vaihdelleet tänä aikana. Vuonna 1921 avattiin ensimmäinen vastaanottolaitos, jonka tehtävänä oli arvioida ja luokitella sijoitettavat lapset ja siirtää heidät heidän ryhmäänsä vastaavaan sijoitusyksikköön. Uusi laitos ja sen ensimmäisen johtajan Alpertti Heimalan kiinnostus aiheeseen 1920-luvulla saattoivat virittää vuosikymmenellä enemmän keskustelua aiheesta. Ensimmäisen vuosikymmenen kiinnostuksesta huolimatta innostus aihepiirin käsittelyyn lehdessä laantui. 1930-luvulla arviointimenetelmien hyödyntämistä vain sivuttiin kahdessa ammatinvalintaa käsittelevässä artikkelissa.

Lasten kasvuoloja tukevasta toiminnasta eli lastentarhatoiminnasta ja lastenvalvonnasta kirjoittaminen painottui pääosin lehden ilmestymisen alku- ja loppupäihin. Lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle keskusteltiin melko tasaisesti lehden koko julkaisun ajan lukuun ottamatta vuoden 1928 perhehoidosta ja laitospasvatuksesta käytyä keskustelutarjaa. Rotuhygieenisten toimenpiteiden osalta keskustelu oli huipussaan vuosina 1930 ja 1933. On mahdollista, että innostus aiheeseen on juontanut julkisesta keskustelusta. Vuonna 1929 valmistui ensimmäisen sterilisointikomitean mietintö ja aihe oli yhteiskunnallisesti keskeinen (Mattila 1999, 286). On kiinnostavaa, että rotuhygieenisten keskustelujen ollessa aktiivisimmillaan lasten kasvuoloista ei kirjoitettu juuri ollenkaan. Lehden viimeisinä ilmestymisvuosina kirjoittajat eivät enää ottaneet rotuhygieenisiä käytäntöjä esiin. Salmensaari ja Tuokko jopa kirjoittivat artikkeleita, joissa he kyseenalaistivat perinnöllisyyden vaikuttavuutta ja pyrkivät siirtämään painotusta pahantapaisuuteen liittyviin psykologisiin kysymyksiin.

Kurinpito- ja rangaistusmenetelmiä käsitelleiden artikkeleiden teemat olivat hyvin samansuuntaisia. Kirjoituksissa kritisoitiin kuria ja ankaruutta kasvatukseen menetelminä, korostettiin lapsen toimintaa ja yksilöllistä tuntemusta sekä ammennettiin psykologisesta tutkimuksesta. Aihepiirin liittyneiden artikkeleiden julkaisu painottui selkeästi lehden loppupuoliskolle. Sekä kurinpito- ja rangaistusmenetelmien että perinnöllisyyskysymysten psykologisia kysymyksiä käsitelleiden artikkeleiden ajankohta sijoittuu samaan aikaan, jolloin kasvatuksen ajattelutapa alkoi muuttua. Muutos on oletettavasti vaikuttanut myös Lastensuojelulehden kirjoittajien näkemyksiin. Lastensuojelulehden keskustelut kuvastavat osaltaan, että kirjoittajat olivat hyvin perillä ajankohtaisista kysymyksistä ja perehtyivät aktiivisesti uuteen kotimaiseen ja kansainväliseen tutkimukseen.

Monikerroksellinen tutkimusaineisto voi houkutella tutkijan rajaamaan liian suuren osan tasoista tarkasteluunsa. Jos lastensuojelun käytäntöjen kokonaiskuvan kartoittamisen sijaan olisin rajannut tutkimustehtäväni niiden yhteen osa-alueeseen, esimerkiksi lastensuojeluntarvetta ennaltaehkäiseviin tai lastensuojelulaitosten toimintakäytäntöihin, tai jopa näiden sisällä rotuhygieenisiin toimenpiteisiin tai lasten työtoimintaan, olisin analyysissäni voinut pureutua näihin käytäntöihin syvemmin ja nostaa mahdollisesti esiin yksityiskohtaisempia huomioita. Toisaalta tämä tutkielma on mahdollistanut lastensuojelun käytäntöjen kokonaisvaltaisemman tarkastelun.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut tuoda esiin, että keskustelu lastensuojelusta on aina aikasidonnaista ja muuttuvaa. Nykyinen käsityksemme lastensuojelusta on aiempien valintojen ja ristiriitaisten pyrkimysten tulosta. Lastensuojelulehden kirjoittajat pyrkivät vastaamaan lastensuojelun käytännöillä oman aikansa yhteiskunnallisiin haasteisiin. Kirjoittajat keskustelivat siten osittain eri

lastensuojelusta, kuin me keskustelemme nykypäivänä. Käsitteet eivät ole ajattomia, vaan ne ovat aina sidoksissa omaan toimintaympäristöönsä. Menneisyyttä tutkimalla emme kuitenkaan opi ainoastaan menneisyydestä vaan myös omasta ajastamme. (Skinner 2002, 89.) Menneisyydestä oppiminen voi siten auttaa syventämään itsetietoisuuttamme siitä, miten oma yhteiskuntamme ja sen poliittinen ja sosiaalinen tilanne rajaavat nykypäivän lastensuojelua.

Vaikka olen tässä tutkielmassa keskittynyt kansallisvaltion sisäisiin käytäntöihin, käytäntöjä ja niiden liikkumista olisi mahdollista tarkastella myös poikkikansallisesti. Lastensuojelulehden kirjoittajat olivat laajasti verkostoituneita, ja käytännöistä käytiin aktiivisesti keskustelua yli valtion rajojen. Jatkossa olisi kiinnostavaa tutkia lastensuojelun käytäntöjen, käsitteen ja toimijoiden liikkumista Euroopassa tai esimerkiksi Yhdysvaltojen ja Euroopan välillä. Yksi kiinnostava jatkotutkimuksen kohde olisi Lastensuojelulehden toimijoiden ulkomaiset kytkökset ja niissä tapahtuneet muutokset. Olisi esimerkiksi hedelmällistä tarkastella, mitä ulkomaista kirjallisuutta Lastensuojelulehdessä esiteltiin, keiden ulkomaisten kirjoittajien artikkeleita käännettiin lehteen ja mihin asioihin kirjoittajat kiinnittivät huomiota kansainvälisissä lastensuojelukongresseissa.

LÄHTEET

Lehdet

Lastensuojelu 1922–1923

Lastensuojelulehti 1924–1937

Lapsi ja nuoriso 1938

Lapsi ja yhteiskunta 1933–1937

Lait

Avoliittolaki 234/1929

Lastensuojelulaki 52/1936

Laki oppivelvollisuudesta 101/1921

Sterilisoimislaki 227/1935

Suomen Suuriruhtinaanmaan valtiopäiväjärjestys 26/1906

Suomen Suuriruhtinaanmaan Rikoslaki 39/1889

Internetlähteet

Arkistolaitos.

<<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action;jsessionid=36800D970656153B2471959648903FE0?kuvailuTaso=AM&avain=2452.KA>> [Luettu 25.8.2014.]

Arikistolaitos.

<<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action;jsessionid=AAA3225DBA37707A5676B91C2EC9A48C?kuvailuTaso=AM&avain=9432.KA>> [Luettu 29.8.2014.]

Bibliografiakeskus, SKS. <<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/9584/>> [Luettu 12.8.2014.]

Bibliografiakeskus, SKS. <<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/5382/>> [Luettu 27.8.2014.]

Lastensuojelun keskusliitto <http://www.lskl.fi/tiedottaa/lapsen_maailma_-lehti> [Luettu 26.4.2013.]

Kirjallisuus

Andresen, Astri & Garoardsdottir, Ölöf & Janfelt, Monika & Lindgren, Cecilia & Markkola, Pirjo & Söderlind, Ingrid: Barnen och välfärdspolitiken. Nordiska barndomar 1900-2000. Tukholma: Institutet för framtidsstudier & Dialogos förlag, 2011.

Ankersmit, Frank: The Ethics of History: From the Double Bind of (Moral) Meaning to Experience. *History and Theory* 43 (2004): 12, 84–102.

Bardy, Marjatta: Esipuhe. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2013.

Flyvbjerg, Bent: Making social science matter: Why social inquiry fails and how it can succeed Again. New York, NY: Cambridge University Press, 2001.

Gibbons, Michael & Limoges, Camille & Nowotny, Helga & Schwartzman, Simon & Scott, Peter & Trow, Martin: The new production of knowledge: The dynamics of science and research in contemporary societies. London: SAGE Publications, 1994.

Harjula, Minna: Terveiden jäljillä. Suomalainen terveystieteiden politiikka 1900-luvulla. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 2007.

Harrikari, Timo: Alaikäisyys ja rikollisuuden muuttuvat tulkinnat suomalaisessa lainsäätämiskäytännössä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 48, 2004a.

Harrikari, Timo: Tahdon vahvistamisesta tarpeen tyydytykseen. Suomalaisen koulukodin lainsäädäntöhistoriaa 1860-1980. Teoksessa Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja: Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 2004b.

Havu, I. & Arvi, L. & Poijärvi, P. & Parikka, Eino (toim.): Kuka kukin on (aikalaiskirja). Henkilötietoja nykypolven suomalaisista. Helsinki: Otava, 1954.

Helén, Ilpo: Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle. Helsinki: Gaudeamus, 1997.

Helén, Ilpo & Jauho, Mikko: Terveyskansalaisuus ja elämän politiikka. Teoksessa Helén, Ilpo & Jauho, Mikko (toim.): Kansalaisuus ja kansanterveys. Helsinki: Gaudeamus, 2003, 13–32.

Hentilä, Seppo: Itsenäistymisestä jatkosodan päättymiseen 1917–1944. Teoksessa Jussila, Osmo & Hentilä, Seppo & Nevakivi, Jukka: Suomen poliittinen historia 1809–1999. Juva: WSOY, 1999, 97–206.

Holmberg, K.G. (toim.): Suomen valtionkalenteri. Helsinki: Helsingin yliopisto, 1925.

Hyrkkänen, Markku: Aatehistorian mieli. Tampere: Vastapaino, 2002.

Hyvärinen, Matti & Kurunmäki, Jussi & Palonen, Kari & Pulkkinen, Tuija & Stenius, Henrik: Johdanto. Teoksessa Hyvärinen ym. (toim.): Käsitteet liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 2003, 9–17.

Hämäläinen, Juha: Lastensuojelun kehityslinjoja. Tutkimus Suomen lastensuojelun aateperhjästä ja oppihistoriasta. Snellman-instituutin A-sarja 22. Kuopio: Snellman-instituutti, 2007.

Isola, Anna-Maria: Sukupuoli ja syntyvyyden retoriikka Venäjällä ja Suomessa 1995-2000. Helsinki: Unigrafia, 2013.

Itkonen, Hannu: Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksista. Helsinki: Gaudeamus, 1996.

Kalela, Jorma: Historiantutkimus ja historia. Helsinki: Gaudeamus, 2000.

Kananoja, Aulikki & Lavikainen, Marjo & Oranen, Mikko: Toimiva lastensuojelu - selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2013.

Kauppi, Matti & Rautanen, Elina: Oikeus hyvään kotiin. Pelastakaa lapset ry ja suomalainen lastensuojelutyö 1922–1997. Helsinki: Pelastakaa lapset ry, 1997.

Kettunen, Pauli: Historian poliittisuus ja kansallinen katse. Historiallinen aikakausikirja 101 (2003):1, 2003a.

Kettunen, Pauli: Esipuhe. Teoksessa Hanska, Jussi & Vainio-Korhonen, Kirsi (toim.): Huoneentaulun maailma. Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiajalta 1860-luvulle. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 2010.

Korppi-Tommola, Aura: Terve lapsi – Kansan huomen. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 1990.

Mattila, Markku: Kansamme parhaaksi. Rotuhygienia Suomessa vuoden 1935 sterilointilakiin asti. Bibliotheca historica 44. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 1999.

Mattila, Markku: Rotuhygienia ja kansalaisuus. Teoksessa Helén, Ilpo & Jauho, Mikko (toim.): Kansalaisuus ja kansanterveys. Helsinki: Gaudeamus, 2003, 110–145.

Markkola, Pirjo: Lähdekritiikki – niin hiljaista ettei sitä huomaa. Teoksessa Lempiäinen, Kirsti & Löytty, Olli & Kinnunen, Merja (toim.): Tutkijan kirja. Tampere: Vastapaino, 2008, 168–177.

Mazower, Mark: Dark continent. Europe's twentieth century. London: Penguin Books, 1999.

Meinander, Henrik: Tasavallan tiellä. Suomi Kansalaissodasta 2000-luvulle. Helsinki: Schildts, 1999.

Meskus, Mianna: Väestön elinvoima ja tahallinen keskenmeno. Raskauden keskeyttämisen politisoituminen 1900-luvun alun Suomessa. Teoksessa Helén, Ilpo & Jauho, Mikko (toim.): Kansalaisuus ja kansanterveys. Helsinki: Gaudeamus, 2003, 211–232.

Miettinen, Reijo & Samra-Fredericks, Dalvir & Yanow, Dvora: Re-Turn to Practice: An Introductory Essay. Organization Studies 30 (2009): 12, 1309–1327.

Mikkola, J.M & Leinonen, Artturi & Rekola, Sulo (toim.): Jyväskylän seminaari 1863-1937. Muistojulkaisu. Helsinki: Valistus, 1937.

Mäki, Helmi: Yksilökohtainen sosiaalityö. Sosiaalityöntekijöiden yksittäistapausten erittely. Licensiaattityö. Helsinki: Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta, 1966. Teoksessa Satka, Mirja (toim.): Hyvä kysymys. Sosiaalityöntekijöiden asiakaskohtaisen työn sisältöä etsimässä 1960-luvulla. Jyväskylä: PS-Kustannus, 2006.

Nieminen, Marjo: Lastensuojelulapset ja koulutus sosiaali- ja koulutuspoliittisessa keskustelussa 1900–1930-lukujen Suomessa. Turku: Turun yliopisto, 2007.

Nowotny, Helga & Scott, Peter & Gibbons, Michael: Re-thinking science: Knowledge and the Public in an Age of Uncertainty. Cambridge: Polity, 2001.

Nätkin, Ritva: Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset. Helsinki: Gaudeamus, 1997.

Ojakangas, Mikko: Lapsuus ja auktoriteetti. Pedagogisen vallan historia Snellmanista Koskenniemeen. Helsinki: Tutkijaliitto, 1998.

Palonen, Kari: Retorinen käänne poliittisen ajattelun tutkimuksessa. Quentin Skinner, retoriikka ja käsitehistoria. Tampere: Vastapaino, 1996, 137–159.

Payne, Malcolm: The Origins of social work. Continuity and change. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005.

Pekkarinen, Elina: Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 102, 2010.

Piirainen, Veikko: Vaivaishoidosta sosiaaliturvaan. Hämeenlinna: Karisto, 1974.

Pohjola, Pasi & Koivisto, Juha: Innovaatiot käytäntöinä. Systeminen innovaatiomalli sosiaali- ja terveysalan kehittämistoiminnan perustaksi. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Yhteiskuntapolitiikka 78 (2013):1, 89–98.

Pulma, Panu: Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Lapsuuden yhteiskunnallistuminen ja lastensuojelun kehitys Suomessa. Teoksessa Pulma, Panu & Turpeinen, Oiva: Suomen lastensuojelun historia. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 1987, 9–266.

Raunio, Kyösti: Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus, 2009.

Salmensaari, Sulo: Kasvatus pahantapaisuuden ehkäisijänä. Porvoo: WSOY, 1915.

Salmensaari, Sulo: Poikakysymys: kokemuksia ja poimintoja kasvatusalalta. Porvoo: WSOY, 1921.

Salmensaari, Sulo: Suomen vapaakirkko: piirteitä sen synnystä ja kehityksestä. Helsinki: Päivä, 1957.

Satka, Mirja: Making social citizenship. Conceptual practices from the Finnish Poor Law to professional social work. Jyväskylä: SoPhi, 1995.

Satka, Mirja: Käsitteellistyneet käytännöt sosiaalityön teoretisoinnin välineenä. Teoksessa Karvinen, Synnöve & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.): Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä: SoPhi, 2000, 35–67.

Satka, Mirja & Björk Eydal, Gudny: The History of Nordic Welfare Policies for Children. Teoksessa: Brembeck, Helene & Johansson, Barbro & Kampmann, Jan (toim.): Beyond the competent child. Exploring contemporary childhoods in the Nordic welfare countries. Frederiksberg: Roskilde University Press, 2004.

Satka, Mirja: Varhainen puuttuminen ja sosiaalityö. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus, 2010, 181–218.

Satka, Mirja: Investing in future citizens : Finnish social policies and child welfare social work after World War II. Teoksessa Hauss, Gisela & Schulte, Dagmar (toim.): Amid Social Contradictions. Towards a History of Social Work in Europe. Leverkusen Opladen: Barbara Budrich, 2009, 237–247.

Saurama, Erja: Vastoin vanhempien tahtoa. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2002:7, 2002.

Skinner, Quentin: Visions of politics. Volume 1: Regarding Method. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi. 2011.

Törnudd, Margit: Värnlösa barn i samhällets vård (Deprived children in public care). En undersökning rörande värnlösa barn som omhändertagits för varaktig samhällsvård av Helsingfors stads barnskyddsnämnd. Helsinki: Työväen kirjapaino, 1956.

Urponen, Kyösti: Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon. Teoksessa Jaakkola, Jouko & Pulma, Panu & Satka, Mirja & Urponen, Kyösti: Armealiaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 1994, 163–260.

Vehkalahti, Kaisa: Constructing Reformatory Identity. Girls' Reform School Education in Finland, 1893-1923. Bern: Peter Lang, 2009.

Wrede, Sirpa: Kenen neuvola? Kansanterveystyön ”naisten huoneen” rakennuspuut. Teoksessa Helén, Ilpo & Jauho, Mikko (toim.): Kansalaisuus ja kansanterveys. Helsinki: Gaudeamus, 2003, 58–86.

LIITTEET

Taulukko 1. Tutkielman artikkeliaineisto vuosittain ja luokittain.

	Lasten kasvuolot	<i>I. Lastentarhat¹</i>	<i>II. Lastenvalvonta²</i>	Sijoitus	Perinnöllisyys	Arviointi ja luokittelu	Laitosten käytännöllinen toiminta	<i>I. Ammattiopetus ja -ohj, työnteko³</i>	<i>II. Urheilu, kilpailut, leikit⁴</i>	Kurinpito ja rangaistus	LSL ⁵	Yht.
1922					1	1					1	2 (+1)
1923	3		(2)				2	(1)	(1)			5
1924	1	(1)		2	1	1	2				1	7 (+1)
1925	1		(1)		1	3	1	(1)				6
1926						2						2
1927				1			1					2
1928				4			1	(1)				5
1929	1		(1)	1	1	2	3	(3)		1		9
1930				1	7		2	(1)				10
1931	1		(1)				1	(1)		1	3	3 (+3)
1932				1	3		2	(1)		1	2	7 (+2)
1933	1				6		5	(3)	(1)	1		13
1934	4			1	2		6	(3)	(3)		1	13 (+1)
1935	2	(1)					1	(1)		1		4
1936	2				1		9	(3)	(4)	1	2	13 (+2)
1937	2				5		6		(5)		1	13 (+1)
Yht.	18	(2)	(5)	11	28	9	42	(19)	(14)	6	11	114 (+11) =125

¹ Tämän sarakkeen suluissa () olevat luvut osoittavat, kuinka usea lasten kasvuoloista kirjoitetuista artikkeleista keskittyi lastentarhatoimintaan. Esimerkiksi vuonna 1924 ainoa lasten kasvuoloista kirjoitettu artikkeli kosketti lastentarhatoimintaa.

² Tämän sarakkeen suluissa () olevat luvut osoittavat, kuinka usea lasten kasvuoloista kirjoitetuista artikkeleista keskittyi lastenvalvontaan.

³ Tämän sarakkeen suluissa () olevat luvut osoittavat, kuinka usea lastensuojelulaitoksen käytännöllisestä toiminnasta kirjoitetuista artikkeleista keskittyi ammattiopetukseen ja -ohjaukseen sekä työntekoon.

⁴ Tämän sarakkeen suluissa () olevat luvut osoittavat, kuinka usea lastensuojelulaitoksen käytännöllisestä toiminnasta kirjoitetuista artikkeleista keskittyi urheiluun, kilpailuihin tai leikkeihin.

⁵ Nämä artikkelit liittyvät Lastensuojelulehteen ja sen kirjoittajiin, minkä vuoksi olen erottanut ne lastensuojelun käytäntöihin liittyvistä artikkeleista punaisella värillä. Kyseiset artikkelit on merkitty yhteenvetosarakkeessa punaisella värillä, suluilla () ja (+) -merkinnällä.

Taulukko 2. Lastensuojelulehden keskeisimmät kirjoittajat sekä heidän lastensuojelutoiminnasta kirjoittamiensa artikkeleiden aihepiirit ja lukumäärät tutkimusaineistosta.

	Lasten kasvuolot	<i>I. Lastentarhat⁶</i>	<i>II. Lastenvalvonta</i>	Sijoitus	Perinnöllisyys	Arviointi ja luokittelu	Laitosten käytännöllinen toiminta	<i>I. Ammattiopetus- ja ohjaus, työnteko⁷</i>	<i>II. Urheilu, kilpailut, leikit⁸</i>	Kurinpito ja rangaistus	LsL ⁹	Yht.
Sulo Salmensaari				1	6		4			1	4	12 (+4)
Mikko Tuokko	2				4		5	(2)	(1)	2		13
-o	1				4		1	(1)		1		7
R.L	1			1			4	(4)				6
Kosti Pirjola					3		2	(2)		1		6
Alpertti Heimala						3	2	(2)				5
R.H					5							5
Yhteensä	3	(0)	(0)	2	22	3	16	(11)	(1)	4	4	54 (+4) =58

⁶ Tämän sarakkeen suluissa () olevat luvut osoittavat, kuinka usea lasten kasvuoloista kirjoitetuista artikkeleista keskittyi lastentarhatoimintaan.

⁷ Tämän sarakkeen suluissa () olevat luvut osoittavat, kuinka usea lastensuojelulaitoksen käytännöllisestä toiminnasta kirjoitetuista artikkeleista keskittyi ammattiopetukseen ja ohjaukseen sekä työntekoon.

⁸ Tämän sarakkeen suluissa () olevat luvut osoittavat, kuinka usea lastensuojelulaitoksen käytännöllisestä toiminnasta kirjoitetuista artikkeleista keskittyi urheiluun, kilpailuihin tai leikkeihin.

⁹ Nämä artikkelit liittyvät Lastensuojelulehteen ja sen kirjoittajiin, minkä vuoksi olen erottanut ne lastensuojelutoimintaan liittyvistä artikkeleista punaisella värillä. Kyseiset artikkelit on merkitty yhteenvetosarakkeessa punaisella värillä, suluilla () ja (+) -merkinnällä.

Taulukko 3. Lastensuojelulehden keskeisimmät kirjoittajat ja heidän vuosittain lastensuojelutoiminnasta kirjoittamiensa artikkeleiden lukumäärät tutkimusaineistosta.

	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	Yhteensä
Sulo Salmensaari¹⁰								1	3	1 (+1)	3 (+1)				2 (+1)	2 (+1)	12 (+4)
Mikko Tuokko											1	5	3	1	2	1	13
-o											1	4	2				7
R.L						1	1	1				3			1		6
Kosti Pirjola	1	1						1	3								6
Alpertti Heimala				2				1			1			1			5
R.H									2							3	5
Yhteensä	1	1	0	2	0	1	1	4	8	1 (+1)	6 (+1)	12	5	2	5 (+1)	6 (+1)	54 (+4) =58

¹⁰ Lastensuojelutoiminnan lisäksi Salmensaari kirjoitti Lastensuojelulehteen liittyvistä uutisista. Kyseiset kirjoitukset ovat merkitty punaisella värillä sulkuihin () ja plus-merkinnällä (+).